

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA**

VILMA LISAUSKAITĖ

Edukologijos magistrantūros
Karjeros edukologijos specialybės
neakivaizdinio skyriaus studentė

**KŪNO KULTŪROS IR SPORTO PEDAGOGO
SPECIALYBĖS PASIRINKIMO MOTYVAI**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė
dr. Birutė Šilėnienė

Šiauliai
2009

Darbas originalus ..... Vilma Lisauskaitė
(studento parašas)

SANTRAUKA

Kūno kultūros ir sporto pedagogikos specialybės pasirinkimo motyvai

Žvelgdama į ateitį, kiekviena šalis suvokia, kad jos intelektualinis potencialas, laiduojantis šalies gerovę, pirmiausiai priklauso nuo pedagogų - žmonių, rengiančių jaunąją kartą gyvenimui. Todėl suprantama, kad atsakymų į klausimus, koks turi būti pedagogas ir koks jo vaidmuo visuomenėje, ieškojo ir tebeieško daugelis įvairių epochų ir šalių pedagogų, filosofų, visuomenės veikėjų.

Kūno kultūros ir sporto pedagogo asmenybės ugdymas - ilgas ir sudėtingas procesas, kuris prasideda dar mokykloje. Todėl abiturientas, ketinantis įgyti sporto pedagogo specialybę, jau turi turėti tam tikrą profesinį kryptingumą. Šiuo pagrindu toliau formuojasi jo - jau studento - vertybinių orientacijų sistema.

Taigi visi veiksniai ir veda prie šio darbo objekto – kūno kultūros ir sporto pedagogo specialybės pasirinkimo motyvų.

Tyrimui buvo iškeltos dvi hipotetinės prielaidos:

– tikėtina, kad susipažindami su sportu ir kultivuodami įvairias sporto šakas dar mokykloje, jaunuoliai pasirinks kūno kultūros mokytojo arba trenerio specialybę;

– tikėtina, kad būsiami kūno kultūros mokytojai ir treneriai turi aiškų supratimą apie savo būsimą specialybę ir jai reikalingas asmenybės savybes, nes teisingas būsimos specialybės suvokimas yra vienas iš motyvų ją pasirinkti.

Tyrimo tikslas yra teoriškai pagrįsti ir empiriškai ištirti pagrindinius kūno kultūros ir sporto pedagogo specialybės studentų profesijos pasirinkimo motyvus.

Anketinė apklausa buvo vykdoma 2008 metais. Iš viso buvo ištirta 211 kūno kultūros ir sporto pedagogikos specialybę pasirinkusių studentų. 103 respondentų sudarė Šiaulių universiteto, kitus 108 – Vilniaus pedagoginio universiteto studentai.

Atlikta statistinė duomenų analizė, kuri leido patikrinti hipotetines prielaidas bei įtakoją tyrimo išvadų ir rekomendacijų formulavimą.

SUMMARY

Motives for choosing speciality of physical culture and sport pedagogy

With a view to the future every country is aware of the fact that its intellectual potential, prosperity and fortune is mostly dependent on pedagogues – people who are entrusted with preparing the would-be generations for living and creative activities. Therefore it is clear why most educators, philosophers and public figures of different epochs and different countries have been searching for the answers to the questions about distinguishing features of educator and his/her role in society.

Development of educator's personality is a long and complicated process starting at school. Thus a graduate must possess certain professional purposefulness before choosing profession of physical culture and sports educator. On this basis his/her system of values, as a student, is formed.

Two hypothetical assumptions were raised for the investigation:

- it is likely that youngsters, occupied with various branches of sport at school, will choose profession of physical education teacher or coach;
- it is probable that future physical education teachers and coaches have a clear understanding of their future profession and personal qualities required, since the right perception of future profession is one of the reasons for choosing it.

The aim of the study is to theoretically base and empirically investigate the basic motives of physical education and sports' speciality students for choosing their profession.

Questionnaire survey was conducted in 2008. In total 211 students of physical education and sport pedagogy speciality took part in the survey (103 respondents – from Siauliai University, 108 – from Vilnius Pedagogical University).

A statistical analysis of the data was conducted, which allowed to verify the hypothetical assumptions and findings of the study and influenced formulation of recommendations.

TURINYS

SANTRAUKA	2
ĮVADAS	5
1. KŪNO KULTŪROS IR SPORTO PEDAGOGO SPECIALYBĖS PASIRINKIMO MOTYVŲ TEORINĖS TYRIMO PRIELAIDOS	8
1.1. Profesinis orientavimas ir profesijos rinkimasis	8
1.2. Motyvai ir jų sudedamosios dalys renkantis profesiją	10
1.3. Psichologinis asmenybės pažinimas ir jos reikšmė pedagogų rengimo procese	14
1.3.1. Asmenybės kartinės savybės, reikšmingos pedagogo darbe	14
1.3.2. Asmenybės samprata sporto pedagogikoje	19
1.3.3. Dorovinė branda ir jos bruožai, išvelgiami pedagogo darbe	22
1.3.4. Doroviniai kūno kultūros ir sporto specialybės pasirinkimo aspektai	24
1.4. Ugdymas – tai pagrindinis pedagogo darbo tikslas	26
1.5. Motyvai, lemiantys kūno kultūros ir sporto specialybės rinkimąsi	30
2. KŪNO KULTŪROS IR SPORTO PEDAGOGO SPECIALYBĖS PASIRINKIMO MOTYVŲ TYRIMAS	
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas	35
2.2 Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas	38
IŠVADOS	60
REKOMENDACIJOS	61
LITERATŪRA	62

ĮVADAS

Temos aktualumas ir problema. Šiais laikais, išpopuliarėjus sportui tarp įvairaus amžiaus žmonių, ypač tarp paauglių, sporto pedagogui jau neužtenka būti tik geru savo sporto šakos žinovu. Jis privalo būti visapusiškai pasirengęs dirbti su žmonėmis, juolab su bręstančiomis asmenybėmis. Kaip teigia L. Jovaiša (1993, psl. 162): „...pedagogas yra ne tik asmeninės būties, bet ir geresnio, gražesnio žmonių pasaulio kūrėjas“. Tačiau tai pasiekti nėra lengva. Dar XIX a. žymus vokiečių pedagogas A. F. Dystervėgas (1888) yra pasakęs, kad tikras auklėtojas žino iš savo patirties, tai liečia ir jį, ir kitus, kad daugiau pasiekama dėka to, kas tu esi, negu to, ką tu žinai.

Anot A. Paplausko-Ramūno (1996, p. 116), „žvelgdama į ateitį, kiekviena šalis suvokia, kad jos intelektinis potencialas, laiduojantis šalies gerovę pirmiausiai priklauso nuo pedagogų - žmonių, rengiančių jaunąją kartą gyvenimui. Todėl suprantama, kad atsakymų į klausimus, koks turi būti pedagogas ir koks jo vaidmuo visuomenėje, ieškojo ir tebeieško daugelis įvairių epochų ir šalių pedagogų, filosofų, visuomenės veikėjų. Pedagogų rengimo klausimai pasaulyje darosi kaskart svarbesni, nes be įkvepiančių, gerai informuotų ir pasirengusių gerai dirbti mokytojų neįmanomas sėkmingas ugdymo procesas nuolat besikeičiančiomis visuomenės gyvenimo sąlygomis“.

Nuolat kintanti krašto ekonominė, kultūrinė ir socialinė padėtis lemia naują požiūrį į profesijos rinkimosi veiksnius. Pavyzdžiui, ankščiau labiausiai buvo akcentuojama profesiniai interesai, vertybės ir specialieji gebėjimai, o dabar, neatmetant ir šių veiksnių reikšmės, lemiamą vaidmenį renkantis profesiją turi vaidinti intelektas, nes jaunimo formuojamus profesinius poreikius ne visai atitinka profesinio mokymo situacija ir įdarbinimo pasiūla. Todėl kyla uždavinys tiksliai vertinti kintančias aplinkybes ir daugelį kartų keisti sprendimus, kol priimamas optimalus specialybės rinkimosi ar įsidarbinimo variantas. Kaip tik čia intelektas ir yra svarbiausias veiksnys, teigė L. Jovaiša (2001).

Trenerio asmenybės ugdymas - ilgas ir sudėtingas procesas. Jis prasideda dar mokykloje, todėl abiturientas, ketinantis įgyti sporto pedagogo specialybę, jau turi turėti tam tikrą profesinį kryptingumą. Šiuo pagrindu toliau formuojasi jo, jau studento, vertybinių orientacijų sistema. Abituriento apsisprendimo pradžioje dažniausiai vyrauja stiprios teigiamos emocijos: meilė pasirinktai sporto šakai, pomėgis varžytis, noras būti dėmesio centre ir kt. Palankiomis sąlygomis emocijos virsta pastoviu jausmu, lemiančiu profesinį kryptingumą (Miškinis, 1998, p. 49). Taigi visi veiksniai ir veda prie šio darbo objekto – kūno kultūros ir sporto specialybės pasirinkimo motyvų.

Prie pagrindinių motyvų, renkantis kūno kultūros ir sporto pedagogikos specialybę, K. Miškinis (1998, p. 50) priskiria :

- 1) norą ir toliau kultivuoti pasirinktą sporto šaką;
- 2) pedagoginį darbą – pomėgį jam;
- 3) aukštojo mokslo prestižą – norą įsigyti aukštąjį išsilavinimą;
- 4) kūrybišką suvokimą, jog kūno kultūros specialisto, trenerio darbas padeda atskleisti savo kūrybines galias, daug pasiekti;
- 5) ilgaamžiškumą, sveikatą.

Aiškiai ir nedviprasmiškai pedagogo vaidmuo visuomenėje nurodomas Lietuvos švietimo koncepcijoje (1992, p. 28): „Lietuvos švietimo bei visuomenės tikslai gali būti sėkmingai įgyvendinti tiktai parengus pedagogus, gebančius kuo geriau išplėtoti ugdytinio prigimtines fizines, psichines ir dvasines galias, sudaryti sąlygas laisvai skleisti jo individualybei ir tobulėti asmenybei“. Todėl svarbiausia, „... kad busimieji pedagogai būtų kūrybingos asmenybės - žmogaus ugdytojai, o ne vien tik dalykinių žinių pertekėjai“.

Vykstant šiandieniniam socialiniam ir ekonominiam virsmui mūsų šalyje keičiasi socialiniai stimulai, veikiantys sporto pedagogo tapsmą, mokytojo požiūrį, grindžiamą doroviniais principais, į ugdytinį, į bendravimą, su juo (Malinauskas, 2001).

Didinant darbo jėgos konkurencingumą ir mažinant nedarbą, svarbus vaidmuo tenka švietimui, kurio tikslų realizavimą labiausiai lemia mokytojas, jo profesinis pasirengimas, asmenybinio pobūdžio mokėjimai ir gebėjimai, vertybinės nuostatos. Todėl labai aktuali problema – kūno kultūros ir sporto specialybės pasirinkimo motyvai (Pedagogų rengimo kokybė Lietuvos aukštosiose mokyklose ir jų įsidarbinimo galimybes, 2002).

Dėl to galima teigti, kad kryptingai pasirinkus specialybę, pedagogo darbas bus produktyvus, naudingas ir kokybiškas. Kitaip tariant, sprendžiamas uždavinys, kaip pedagogiškai koreguoti visas auklėtinį veikiančias įtakas, siekti, kad visi padėtų įgyvendinti užsibrėžtus tikslus, veiktų pedagogiškai tikslingai.

Profesijos rinkimosi motyvacijos klausimus mokslinėje literatūroje yra nagrinėję

daugelis mokslininkų tiek užsienyje, tiek Lietuvoje. Anksčiausiai tuo susidomėjo užsienio šalių tyrėjai - F. Parsons (1909), J. Holland (1973) ir kiti. Apie motyvacijos problemas bei jų sprendimo būdus daug rašė užsienio šalių psichologai ir pedagogai: N. L. Gage, D. C. Berliner (1994), D. G. Myers (2000), A. H. Maslow (1970) ir kiti.

Lietuvoje daugumos tyrėjų atlikti empiriniai tyrimai yra skirti bendriems profesijos pasirinkimo motyvams (Jovaiša, 1993), profesinio apsisprendimo problemoms (Beresnevičienė, 1990) ir pašaukimui (Jovaiša, 1993; Kavaliauskienė, 2001) atskleisti. Pedagogo profesijos pasirinkimo ypatumus tyrinėjo – V. Voveris (1990). Edukologinė profesijos pasirinkimo problematika dar intensyviau pradėta plėtoti tik pačioje XX a. pabaigoje – K. Pukelis (1995, 1998). Kūno kultūros ir sporto pedagogo specialybės pasirinkimo motyvus yra nagrinėję R. Malinauskas (2001) bei K. Miškinis (1998, 2000).

Taigi šis darbas, nagrinėjantis kūno kultūros ir sporto pedagogo specialybės pasirinkimo motyvus, yra savalaikis ir aktualus.

Tyrimo objektas – studentų, norinčių dirbti kūno kultūros mokytojais ir treneriais, specialybės pasirinkimo motyvai.

Tyrimui buvo iškeltos dvi hipotetinės prielaidos:

– tikėtina, kad susipažindami su sportu ir kultivuodami įvairias sporto šakas dar mokykloje, jaunuoliai pasirinks kūno kultūros mokytojo arba trenerio specialybę;

– tikėtina, kad būsiami kūno kultūros mokytojai ir treneriai turi aiškų supratimą apie savo būsimą specialybę ir jai reikalingas asmenybės savybes, nes teisingas būsimos specialybės suvokimas yra vienas iš motyvų ją pasirinkti.

Tyrimo tikslas: teoriškai pagrįsti ir empiriškai ištirti pagrindinius kūno kultūros ir sporto pedagogo specialybės studentų profesijos pasirinkimo motyvus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibūdinti profesijos rinkimosi teorines prielaidas;
2. Nustatyti veiksnius, įtakančius kūno kultūros ir sporto pedagogo profesijos pasirinkimą;
3. Aptarti ir įvertinti studentų žinias apie būsimąją kūno kultūros ir sporto pedagogo specialybę.
4. Ištirti vertingiausias dorovinės brandos bruožus, reikalingus kūno kultūros ir sporto specialybės pedagogui.
5. Atlikti studentų, norinčių dirbti kūno kultūros mokytojais ir treneriais, specialybės pasirinkimo motyvų lyginamąją analizę.

Tyrimo metodologija.

- *Humanistinė į asmenį orientuoto ugdymo filosofinė teorija* (A. Maslow). Šiuolaikinė

humanizmo teorija atskleidžia žmogaus ir aplinkos santykį karjeros požiūriu. Humanistinė žmogaus prigimties teorija asmenybe laiko savarankišką, iniciatyvią, motyvuotą būtybę, turinčią potencialių jėgų spręsti savo problemas ir tobulėti.

- *Pragmatinė ugdymo filosofija.* Pragmatinio ugdymo paskirtis apibūdinama kaip individo dabartinio gyvenimo ir veiklos organizavimas, siekiant įgyti gyvenimiškos patirties. Tuo tikslu pedagoginės sąveikos procese kuriama edukacinė terpė. Universitetas tampa specializuota socialine aplinka, pratęsiančia bendrąją socialinę aplinką ir užtikrinančia patirties kaupimą (V. Kavaliauskienė).
- *Holistinė ugdymo filosofija.* Holistinio ugdymo tikslai: puoselėti individo unikaliuosius bruožus, sudaryti galimybes jo talentų, kūrybiškumo sklaidai, ugdyti bendrumo su visu pasauliu jausmą bei savęs pažinimo džiaugsmą, pabrėžia individo visuminio ugdymo svarbą ir bendrąsias humanistines ugdymo nuostatas. Akcentuojamas žmonių ryšys vieno su kitu ir su pasauliu, ugdymo integralumas, vienijantis bendruomenės gerovės ir globalią perspektyvas, kritinis požiūris į daugelį besimokančio asmens gyvenimo kontekstų – dorovinį, kultūrinį, ekologinį, ekonominį, technologinį, politinį (L. Jovaiša).
- *Karjeros kompetencijos holistine idėja,* kuri remiasi žmogaus savęs pažinimo, santykio su kitais žmonėmis, saviugdos visuma, gebėjimu planuoti ir įgyvendinti savo profesinius siekius, tobulinti savo kompetencijas, siekiant išlikti nuolat kintančioje darbo rinkoje bei įprasinti savo gyvenimą (K. Pukelis, K. Miškinis).

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros šaltinių analizė.
2. Anketinė apklausa.
3. Matematinė statistinė duomenų analizė.

Analizuojamos temos naujumas pasireiškia tuo, kad tyrimų, susijusių su kūno kultūros ir sporto specialybės pasirinkimo motyvais, nėra daug. Ši problema yra aktuali kiekvienam besirenkančiam kūno kultūros ir sporto pedagogo specialybę. Tyrimo metu nustatyti reikšmingesni kūno kultūros ir sporto pedagogo specialybės pasirinkimo motyvai padės abiturientams kryptingiau pasirinkti būsimąją specialybę, o pedagogams, dirbantiems bendrojo lavinimo mokyklose, specializuotose kūno kultūros mokyklose, profesinio informavimo centruose – kryptingiau atlikti informuojamąjį darbą, padedant jaunimui rinktis profesiją.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Anketinė apklausa buvo vykdoma 2008 metais. Iš viso buvo ištirta 211 kūno kultūros ir sporto specialybę pasirinkusių studentų, kurių amžius 19 – 25 metų. Kūno kultūros ir sporto pedagogo specialybės pasirinkimo motyvams išsiaiškinti buvo pasirinkti Šiaulių universiteto (toliau tekste gali būti vartojamas trumpinys ŠU) bei Vilniaus pedagoginio universiteto (toliau tekste gali būti vartojamas trumpinys VPU) kūno kultūros ir sporto

specialybės studentai. 103 respondentų sudarė Šiaulių universiteto studentai (77 vaikinai ir 26 merginos), kitus 108 – Vilniaus pedagoginio universiteto studentai (79 vaikinai ir 29 merginos). Tiriamieji buvo pasirinkti atsitiktinės atrankos būdu. Remiantis išanalizuota mokslinė literatūra ir daugiausia K. Miškinio (2000, 2005) darbais, iškeltam tikslui pasiekti buvo sudaryta mišraus tipo anketa. Ji buvo sudaryta taip, kad jos pagrindu būtų galima išsiaiškinti studentų kūno kultūros ir sporto pedagogikos specialybės pasirinkimo motyvus. Tyrimas buvo atliekamas penkiais etapais:

I etapas – 2007 m. rugsėjo - spalio mėn. Jo metu buvo formuluojama tyrimo tema, tikslas ir uždaviniai.

II etapas – 2007 m. lapkričio – 2008 m. birželio mėn. Buvo studijuojama mokslinė literatūra, siekiant teoriškai pagrįsti profesijos pasirinkimo motyvus.

III etapas – 2008 m. liepos – spalio mėn. Tai pasirengimas apklausos vykdymui, tyrimo instrumento sudarymas.

IV etapas – 2008 m. lapkričio – gruodžio mėn. Buvo atliktas empirinis tyrimas.

V etapas – 2009 m. sausio – vasario mėn. – Apklausos metu gautų duomenų suvedimas ir apdorojimas. Atlikta statistinė duomenų analizė, leido patikrinti hipotetines prielaidas bei įtakėjo tyrimo išvadų ir rekomendacijų formulavimą.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas (67 šaltiniai, 5 iš jų – užsienio kalbomis) bei priedai. Darbe pateikiama 16 lentelių, 20 paveikslų. Bendra darbo apimtis – 66 puslapiai (be priedų).

1. KŪNO KULTŪROS IR SPORTO PEDAGOGO SPECIALYBĖS PASIRINKIMO MOTYVŲ TEORINĖS TYRIMO PRIELAIDOS

1. 1. Profesinis orientavimas ir profesijos rinkimasis

Profesinio orientavimo pedagogika ugdymo praktikoje ankščiau buvo nepelnytai paskelbta *persona non grata* ir pamiršta. Dėl šios priežasties ištisos pedagogų kartos liko nesusipažinusios su svarbiausiais profesinio orientavimo pedagogikos tikslais ir uždaviniais, principais ir metodais, profesinio orientavimo logika ir struktūra. O juk svarbiausia profesinio orientavimo pedagogikos paskirtis – padėti vaikui pažinti save, savo gabumus ir pasirinkti profesiją pagal prigimtį ir pašaukimą (Pukelis, 1994).

Apsisprendimo momentu ypatingai svarbus pedagogų (tėvų, mokytojų, trenerių ir kt.) vaidmuo. Profesinio orientavimo pedagogika kaip tik ir turi padėti vaikui rasti tikslų atsakymą į klausimą „Kuo būti?“.

Pirmiausia kiekvienas pedagogas turėtų aiškiai skirti profesijos ir specialybės sąvokas. Jei pasirenkama netinkama profesija - sustabdomas (arba apsunkinamas) ir asmenybės tobulėjimo procesas, t. y. nutraukiamas pedagoginio proceso permanentiškumas, visuomenė patiria kultūrinius nuostolius, o asmenybė - dvasinius sutrikimus.

Pagrindinė profesinio orientavimo sąlyga - laisvas ir savarankiškas rinkimasis. Profesiniai ketinimai būna įvairaus sąmoningumo, kurį lemia rinkimosi motyvų tikslumas. Rinkimosi motyvai vaiko profesiniuose ketinimuose laikomi tinkamais, kai jis tiksliai įsivaizduoja pasirinktos profesijos kasdienybę bei įvertina savo asmenines galimybes, pasirinkdamas kurią nors veiklos sritį. D. Beresnevičienės (1990) teigimu vyksta sąmoningas profesijos pasirinkimas – tai individualus mokinio apsisprendimas įsisąmoninus profesinio tinkamumo tam tikrai profesijai kriterijus ir žinant objektyvią informaciją apie turimas profesiskai reikšmingas savybes, tolesnes jų lavinimo ir ugdymo perspektyvas, praktiškai išbandant savo pasiryžimą ir išgales sėkmingai dirbti.

Profesinio informavimo paskirtis - padėti vaikui susidaryti realų vaizdą apie būsimą pedagogo profesiją, kūno kultūros mokytojo arba sporto šakos trenerio specialybę. Praktiškai realizuojant šį uždavinį, K. Pukelis (1994, p. 8 - 9), siūlo nagrinėti tokias temas:

1. Kūno kultūros mokytojo (trenerio) profesijos ir specialybės tinkamas supratimas. Mokyklų, kuriose galima įgyti šią specialybę, reikalavimai.

2. Kūno kultūros mokytojo arba sporto šakos trenerio darbas: darbo proceso turinys, reikalingos žinios ir įgūdžiai; darbo pobūdis su žmonėmis ar instrumentais reikalauja fizinės ir dvasinės įtampos ir pan.

3. Šiame darbo procese dirbančiam žmogui keliami reikalavimai: moralinės charakterio psichofiziologijos, medicinos ir psichologinės kontraindikacijos (nepageidautinos) savybės.

4. Ekonominiai ir socialiniai profesijos ypatumai, darbo sąlygos, uždarbis, socialinis aprūpinimas ir kt.

5. Šios profesijos specialybės literatūra, kurią galima savarankiškai perskaityti.

Renkantis profesiją, L. Jovaišos (1981) teigimu, būtina turėti ir pajusti savo pašaukimą, vienai ar kitai profesijai. Nuo to priklausys ir mūsų sėkmė pasirinktame darbe. Pašaukimas - tai asmenybės veiklos motyvacinių, potencinių, charakterinių bruožų derinys, sąlygojantis jos darbinio gyvenimo prasmę. Šnekamojoje kalboje žodis „pašaukimas“ suprantamas keleriopai, kaip žmogaus lemtis dirbti tam tikrą darbą. Vadinasi, žmogų ar žmonių grupę tam tikrai profesijai šaukia arba prigimtis, arba socialinės tikrovės reikalavimai, arba subjektyvūs gyvenimo tikslai.

Pašaukimas kartu yra asmenybės nuostata, noras, svajonė dirbti, siekis sutelkti intelekto jėgas. Neturint pedagoginio pašaukimo, darbas darosi atgrasus nekūrybiškas (Miškinis, 1998).

Taigi galima tvirtinti, kad pagrindiniu pašaukimo elementu reikia laikyti emocinį asmenybės santykį su profesija. Sprendžiant šį klausimą, dėmesio vertas, „gyvenimo prasmės poreikio“ ir teigiamos nuostatos profesijos atžvilgiu aiškinimas. Šie požymiai yra profesinio pašaukimo struktūros elementai.

Kalbant apie pašaukimą, reikia prisiminti, kad ne kiekviena asmenybė laiku subręsta, „išgirsta savo pašaukimo balsą“. Socialinio gyvenimo tikrovė reikalauja iš jaunimo anksti suvokti savo pašaukimą, tuo tarpu ne visi žmonės vienodai anksti subręsta socialiniu ir profesiniu atžvilgiu. Kad būtų išvengta įvairių prieštaravimų ir sunkumų, reikia diferencijuotai ugdyti pašaukimą, padėti jaunimui laiku „išgirsti savo pašaukimo balsą“. Šiuos uždavinius laiku padeda išspręsti profesinis orientavimas.

Pašaukimas yra lemiamas profesijos pasirinkimo motyvas. Kai kurie mokiniai jau

6 - 8 klasėje gerai žino, kuo jie bus suaugę. Profesijos rinkimasis ne vienkartinis aktas, bet ilgalaikis procesas. Kol priimamas galutinis sprendimas, daroma ištisa serija dalinių sprendimų. Įvairūs rinkimosi variantai apgalvojami tada, kai kyla būtinumas apsispręsti 9 ar 12 klasėje arba kai neįstojama į profesinio mokymo įstaigą.

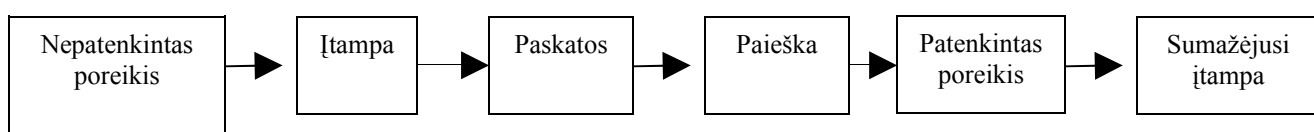
Profesijos rinkimosi procesą galima suprasti kaip profesinį vystymąsi, kuris prasideda jau ikimokykliniame amžiuje. Šiame procese atsiskleidžia pašaukimas, kuriam susiformuoti padeda įvairūs veiksniai. L. Jovaiša (1981) išskiria tokius veiksnius:

- 1) socialiniai - ekonominiai,
- 2) ugdymo,
- 3) psichologiniai,
- 4) sveikatos.

Vėliau, renkantis optimaliausias profesinio darbo alternatyvas, pamažu profesiskai bręstama, išryškėja tikrasis polinkis ir gabumai, pasirenkama tinkama profesija.

1. 2. Motyvai ir jų sudedamosios dalys renkantis profesiją

Motyvacija, kaip teigia S. P. Robbins (2003), gali būti skatinama arba varžoma, bet jos negalima "primesti". Todėl įmanoma keisti tik tikimybę, kad asmuo sieks vienokių ar kitokių tikslų, išmoks kokių veikimo būdų, vienaip ar kitaip reikš savo emocijas, vertins savo gebėjimus ar požiūri į aplinką. Motyvacijos sąvoką sieja su poreikio terminu. Autorius teigia, kad motyvacija yra noras kažką padaryti ir jį lemia veiksmo galimybė patenkinti poreikį, o poreikis yra suprantamas kaip fiziologinis ar psichologinis deficitas, dėl kurio tam tikri rezultatai ir atrodo patrauklūs. Šis motyvacijos procesas yra pavaizduotas 1 paveiksle:

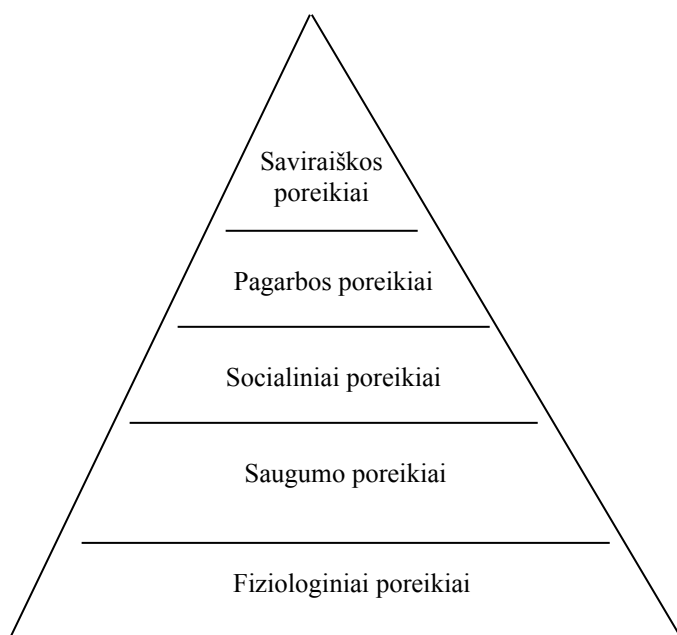
1 pav. Elementarusis motyvacijos procesas (Robbins, 2003, p. 66)

S. P. Robbins (2003) pateiktas motyvacijos procesas nurodo, kad kilus poreikiui atsiranda įtampa, kuri sumažėja patenkinus poreikį.

Žmogaus aktyvumui didelę reikšmę turi poreikiai, kurie suprantami kaip žmonių elgesio motyvai. Poreikis aktyvina individą konkrečiai veiklai, o motyvas yra susijęs su poreikių tenkinimu ir lemia veiklos kryptį (Šukys, 2002). L. Meidaus (2005, p. 56) teigimu, „iš visų motyvacijos sąvokų svarbiausias yra poreikis. Tai individo būseną, nervinę įtampą, kurią sukelia poreikio egzistavimui būtinų dalykų stygius, trūkumas. Įtampos būseną sukelia ir pertekliaus našta. Abiem

atvejais sutrinka įprastinė gyvavimo pusiausvyra. Emocinį nepasitenkinimą galima pašalinti tik patenkinus poreikį“.

R. Owenas, R. Fromas ir H. Moscowas (1981) pažymi, kad motyvacija apima veiksmus, kurie sužadina elgesį, norint pasiekti tikslą. Motyvai susiję su motyvacija. Motyvacija nusako ir paaiškina, kodėl žmonės vienaip ar kitaip elgiasi, atkakliai laikosi to elgesio ar jį pakeičia. Taigi motyvas yra tarsi vidinis skatulytas, o motyvacija – daug sudėtingesnis reiškinys. Yra įvairių motyvacijos teorijų. Pasak R. Malinausko (2003), dažniausiai vakarų šalių sporto psichologai remiasi A. Maslow poreikių hierarchijos teorija, kuri yra pavaizduota 2 paveiksle.

2 pav. A. Maslow poreikių hierarchija (Maslow, 1970)

Motyvas – sudėtingas darinys. Taigi motyvo struktūra tokia: signalo priėmimas → įvertinimas → programa → paskata → tikslas → veiksmas. Nė vienas šios grandies elementas atskirai paimtas, negali būti pavadintas motyvu. Motyvas – visų šių elementų sąveika (Jovaiša, 1981).

Motyvas – tai veiklos priežastis, susijusi su objektyvių poreikių patenkinimu, t.y. įsisąmoninus įtampą sukėlusias priežastis ir suradus objektą, kuris padės ją pašalinti, poreikis tampa veiklos motyvu (Kasiulis ir Barvydienė, 2008). Pasak V. Baršauskienės ir B. Janulevičiūtės (1999, p. 79) motyvą apibūdina tokios sąvokos:

- skatinamoji priežastis, veiksnys;
- įrodymas, argumentas;
- vidinis veiksnys, skatinantis kokią nors veiklą

Psichologijos žodyne (1993) motyvai apibūdinami kaip veiklos stimulai, susiję su individo poreikių tenkinimu: individo aktyvumą skatinantys ir jo veiklos kryptį lemiantys aplinkos arba vidaus veiksniai; materialūs arba idealūs individo tikslai; individo veiksmų ir poelgių pasirinkimo priežastis, kurią pats individas suvokia.

Pasak L. Jovaišos (1993), motyvas ne tik sukelia veiksmą, bet svarbiausia teikia jam kryptį ir tam tikrą intensyvumą, jėgą. Autoriaus teigimu, motyvo veiksniai (šaltiniai) yra šie: potraukiai, polinkiai, interesai, poreikiai, vertybės, požiūriai, nuostatos, idealai, įsitikinimai, žinojimas, emocijos, valia, ketinimai. Kai išgyvenamas bent vienas veiksnys, sakoma, kad asmenybė yra motyvuota.

V. Žemaičio (1983) teigimu, subjektyviai įsisąmoninta vidinė žmogaus elgesio paskata yra motyvas. Juo gali būti doroviniai vaizdiniai, pažiūros, įsitikinimai, jausmai, išgyvenimai, idealai, įsisavintos dorovės normos, principai, taip pat dorovės sąvokos: pareiga, atsakomybė, orumas, garbė ir kt.

Elgesio motyvas, artimai susijęs su žmogaus poreikiais, iš esmės yra jų atspindys, nes poreikiai skatina vienaip ar kitaip veikti ir elgtis. Kita vertus, motyvas glaudžiai susijęs su elgesio ketinimu bei tikslu. Poelgio motyvavimas tiesiogiai išreiškia vidinį poelgio pagrindimą bei jo pateisinimą, parodo jo vertybinę reikšmę ne tik pačiai asmenybei, bet ir kitiems - kolektyvui ar visuomenei. Todėl poelgių motyvacija glaudžiai susijusi su visu žmogaus doroviniu gyvenimu bei jo vertybinėmis orientacijomis. Pasirenkant konkretų poelgį, paprastai motyvų būna ne vienas. Įvairūs motyvai vienu ar kitu atveju gali turėti žmogui didesnę ar mažesnę reikšmę, jie dažnai susipina, vienas kitam prieštarauja. Dėl to kyla motyvų kova, kurios baigtis daugiausia priklauso nuo asmenybės dorovinio brandumo (Žemaitis, 1983).

Anot C. Ames (1995), motyvaciją galima apibūdinti kaip žmogaus pastangų kryptingumą ir intensyvumą. Pastangų kryptingumas reiškia, kad žmogus ieško tam tikrų situacijų arba tos situacijos jį traukia, pvz.: rankininkas nori žaisti už tam tikrą komandą, treneris nori išvykti dirbti į užsienį ir pan.

Intensyvumas – tai žmogaus pastangų laipsnis tam tikroje situacijoje, pvz.: sportininkas gali treniruotis šešis kartus per savaitę, bet jo pastangų intensyvumas bus neaukštas. Kitas žaidėjas taip stengsis laimėti rungtynes, kad parodys pernelyg didelę motyvaciją, kuri varžys jo judesius ir trukdys sėkmingam pasirodymui.

L. Jovaišos (1981) nuomone, motyvacijos mechanizmai reguliuoja elgseną - lemia jos kryptį, intensyvumą. Vadinasi, motyvas kyla tada, kai atsiranda sąveika tarp poreikio ir objekto (situacijos), taigi šią sąveiką reikia laikyti motyvu. Pagal tai, kokia motyvo paskirtis asmenybės gyvenime, skiriame biologinius, socialinius, asmeninius motyvus. Profesijos rinkimosi procese, autoriaus nuomone, ypatingą reikšmę turi ketinimai, nes juose glūdi teigiama

nuostata profesijos atžvilgiu, laukimas, kad toje srityje galima realizuoti savąjį „aš“. Taip pat svarbi nuostata — laikina arba sąlygiškai konstantiška psichonervinė parengtis kryptingai reaguoti į aplinkos poveikius.

Artima nuostatoms ir sugestyvumui dispozicija yra konformizmas. Grupiniame bendravime jis reiškiasi tuo, kad nesąmoningai pasiduodama grupės nuostatoms, pagal jas mąstoma ir elgiamasi. Konformizmui priešingas yra kolektyvizmas - asmenybės parengtis savarankiškai veikti pagal socialiai reikšmingus kolektyvo interesus (Jacikevičius, 1995, 69).

Sąmoningai motyvaciją, L. Jovaiša ir J. Vaitkevičius (1998), skirsto į tris grupes: poreikių, kognityvinę ir emocinę. Poreikis yra sąmoningas reikmės - vidinio arba išorinio trūkumo - pergyvenimas ir tendencija ją pašalinti. Autorius išskiria tokias poreikių rūšis: biogeniniai, sociogeniniai ir biosocialiniai. Biogeniniai poreikiai atsiranda, kai pažeidžiama optimali žmogaus vidaus organų funkcionavimo pusiausvyra. Sociogeniniai poreikiai - specifiskas žmogaus socialinio, visuomeninio-istorinio vystymosi padarinys. Jie būna trejopi: veiklos, tarpasmeninių santykių ir dvasiniai. Biosocialiniai poreikiai kyla iš biologinių poreikių, bet įgyja socialinę reikšmę. Jie yra susiję su pažinimo procesais ir emocijomis. Poreikių pagrindu vystosi ir tokie sudėtingi motyvaciniai dariniai kaip vertybės, vertybinės orientacijos ir idealai. Taigi poreikiai ir vertybės yra svarus asmenybės profesinio kryptingumo kriterijus. Svarbus profesijos pasirinkimo veiksnys - įpročiai ir įgūdžiai.

Kognityvinė profesijos rinkimosi ir veiklos motyvacija grindžiama proto, mąstymo sprendimais. Kognityvine motyvacija vadiname sistemą paskatų, betarpiškai kylančių iš žinojimo, supratimo. Stereotipinė kognityvinė motyvacija - tai žmogaus veikla, duodanti reikšmingumo atžvilgiu dvejopą informaciją: vieną - atspindinčią jo individualią patirtį, o kitą - atspindinčią visuomeninę patirtį.

Iš dinaminės kognityvinės motyvacijos sistemos L. Jovaiša (1985, p. 121) išskiria veiklos santykių tikslus. Čia galimos aspiracijos, perspektyvos, sėkmė ir nesėkmė, emocinė motyvacija. Kyla klausimas, kuo skiriasi emocija nuo motyvo, jeigu ir vienas, ir kitas „išjudina elgesį"? Vieni teigia, kad emocijos tik sustiprina, suintensyvina veiklą ar elgesį, bet nesuteikia jam krypties, t. y. nemotyvuoja.

Sparčios ekonominės plėtros ir padidėjusios konkurencijos darbo rinkoje sąlygomis vis sudėtingiau prisitaikyti prie rinkos pokyčių, pasirinkti perspektyviausią individualius ir visuomenės poreikius atitinkančią profesiją. Tinkamai pasirinkta profesija, mėgstamas darbas, karjera – svarbūs dalykai kiekvieno žmogaus gyvenime. Rinktis tam tikrą veiklą, anot A. Valackienės, A. Dėmenienės, 2007), skatina: 1) prigimtis – gabumai, aktyvumas, 2) socialinė aplinka – noras užimti joje tam tikrą padėtį, 3) subjektyvūs gyvenimo tikslai – idealai, gyvenimo prasmės, savo misijos samprata. Šie 3 veiksniai apibūdina vieną pagrindinių asmenybės bruožų – pašaukimą tam

tikrai veiklai. Kalbant apie kūno kultūros ir sporto specialybės pasirinkimo motyvus, didžiausią reikšmę reikėtų skirti būtent šiems dalykams.

Kaip rodo mokslinės literatūros analizė, veiklą skatina įvairūs motyvai, išaugantys iš poreikių. Mokslininkų darbai leidžia teigti, kad jau nuo mažens vaiką lydi smalsumo motyvas, vėliau – pažinimo. Iš pažinimo poreikių ir išauga mokymosi motyvai. Motyvacija reikšminga ir profesiniam apsisprendimui. Be motyvacijos žmogus nematytų savo veiklos prasmės ir tikslo, susijusių su jo asmenybe, požiūriu į gyvenimą (Rodzevičiūtė, 2008).

Profesijos pasirinkimas yra svarbus dalykas, ne tik besirenkančiajam, bet ir visuomenei. Todėl rinktis profesiją reikia motyvuotai, žinant jos tikslus ir uždavinius.

1. 3. Psichologinis asmenybės pažinimas ir jos reikšmė pedagogų rengimo procese

1. 3. 1. Asmenybės kertinės savybės, reikšmingos pedagogo darbe

E. Martišauskienė (1996, p. 99) teigia, jog „pedagogikos mokslas yra neginčijamai įrodęs, kad pedagoginis nekompetentingumas priklauso ir nuo asmenybės savybių. Pedagogas savo ugdytiniui yra pavyzdys pedagogo, kuriuo jis norėtų tapti. Todėl jį žavi ir veikia pedagogo veikla bei elgesys, jo žodžiai ir apranga, gyvenimo būdas ir padėtis visuomenėje. Savo ruožtu tai skatina mokinį atsiverti pedagogui, norą bendrauti, dalytis savo išgyvenimais, patirtimi“. Dar 18 a. I. Kantas (1990, psl. 7) išreiškė nuomonę, kad „žmogus yra per silpnas vienas patsai išplėtoti savo prigimties duomenis, reikia kito pagalbos: žmogus ugdo žmogų“.

Anot V. Voverio (1990, p. 45), „asmeninis pedagogo pavyzdys yra reikšmingas ir kitais aspektais: jis skatina humaniškus ugdytinių santykius su aplinkiniais žmonėmis, didina estetinius išgyvenimus, plečia grožio pajautimą, stiprina pilietiškumo plėtrą, sudaro saviugdosa sąlygas ir pan.“ Asmenybė daugiausia išryškėja profesinėje veikloje ir darbe apskritai. Būtent čia geriausiai gali atsiskleisti jos gebėjimai bei talentas, kryptingumas, valios ir charakterio geriausieji ypatumai. Antra vertus, profesinėje veikloje, darbe, įtempdamas savo fizines bei dvasines jėgas, asmenybė ir formuojasi. Profesinėje pedagoginėje veikloje daugiau reikšmės turi ne fiziniai, o psichiniai žmogaus ypatumai. Didžiausius reikalavimus ši profesija kelia mąstymui, intelektui, valiai, jausmams (Voveris, 1990).

R. Paulauskas (1990, p. 39), pabrėždamas pedagogo asmenybės savybių reikšmę ugdymo procese, tarp pagrindinių ugdymo principų formuluoja ir pedagogo asmens reikšmingumo principą: „Mokytojo, auklėtojo esmė, vis tiek, ar to norime, ar nenorime, visada yra reikšminga ugdomajam darbui (...) Žinant tai, pedagogas turi tiesiog profesinę pareigą stovėti tiek doriniu, tiek protiniu atžvilgiu savo svarbaus pašaukimo aukštumoje ir kiek galima artintis prie pilnutinio žmogaus tipo, kuris privalo būti modeliu jo ugdytiniams“.

Pasak K. Miškinio (2000, p. 62), galima padaryti esmines išvadas:

1. Pedagogo asmenybės reikšmė ugdymo procese - jo asmenybės bruožai, žmogiškosios savybės, jo vertybių sistema, pažiūra į ugdytinius yra lemiantys ugdymo kokybę ir rezultatus veiksniai.

2. Prioritetinė pedagogo padėtis ugdymo procese kelia jam, ugdytojui, didelius reikalavimus. Kadangi ugdymas kaip menas prasideda nuo paties pedagogo kūrimo, pedagogas turi pats tapti brandžia asmenybe, maistančiu kūrėju.

N. L. Gage, D. C. Berliner (1994) teigia, kad asmenybės sąvokos pagrindas - elgesys. Žmonės mato tik elgesį. Elgesio apibūdinimai sąžiningas, agresyvus, linksmas, ramus ir pan. Dažnai yra tie patys žodžiai, kuriais apibūdiname asmenybę. Autorių nuomone, „... bruožas yra gana pastovi asmens elgesio ypatybė, paprastai nekintanti, kintant aplinkybėms ir situacijoms (Gage, Berliner, 1994, p. 122).

Kad mokytojas, treneris galėtų nuosekliai tobulėti, jis privalo susiformuoti pedagogo asmenybės idealų vaizdinį ir tuo vadovautis savo veikloje. B. Bitinas (1996, p. 58-60) siūlo tokius pagrindinius etinius pedagogo asmenybės bruožus:

- Visuomeninis kryptingumas - siekimas būti naudingu visuomenei, sugebėjimas, jei yra reikalas, asmeninius interesus pajungti visuomeniniams. Pats pedagogo darbas yra veikla kitų visuomenės narių labui, todėl egoizmas su juo nesuderinamas. Pedagoginiame darbe nuolat kyla konfliktai tarp visuomenės poreikių ir asmeninių ar pedagogo kolektyvo interesų. Visuomeninis pedagogo kryptingumas padeda išspręsti šiuos konfliktus ir drauge yra pedagogo dorovinio išsiauklėjimo kriterijus.
- Dorovinis patvarumas - vadovavimasis dorovės principais nepriklausomai nuo atsitiktinių doroviniam elgesiui nepalankių sąlygų, sugebėjimas pasipriešinti neigiamam poveikiui ir kovoti su neigiamais socialiniais reiškiniais. Dorovinis patvarumas - pagrindinis asmenybės autonomiškumo požymis, jis yra priešingybė konfliktiškumui - prisitaikymui prie mažos grupės, kurios nariu yra asmenybė - visuomeninės nuomonės, nesutampančius su dorovės normomis.
- Teisingumas - tarpasmeninių santykių reguliavimas pagal asmenybės esmės ir visuomenės nario teisių supratimą.
- Jei ugdytojas į ugdytinius žiūri kaip į pilnateisius visuomenės narius ir savo santykius su jais, tai pat ugdytinių tarpusavio santykius reguliuoja pagal dorovės normas, auklėtiniai jo poelgius visada laikys teisingais ir pripažins moralinę vadovavimo teisę.
- Meilė vaikams -jausmas, išreiškias teigiamą pedagogo požiūrį į auklėtinius. Specifinis šio jausmo bruožas - sugebėjimas įsijausti į auklėtinių dvasinį pasaulį, aukotis jų labui. Iš meilės vaikams gimsta meilė pedagoginiam darbui, o iš jos - pedagoginis meistriškumas.

- Jautrumas žmonėms - sugebėjimas įsijausti ir pozityviai reaguoti į kito asmens pergyvenimus. Jautrumas - elementariausias dorovinis jausmas, bet tuo pat metu šis jausmas yra esminis žmogaus kaip socialinės būtybės požymis. Tik jautrus pedagogas gali tinkamai reguliuoti savo santykius su auklėtiniais, jų tėvais, tarpusavio santykius pedagogų kolektyve. Pedagogo jautrumas grindžiamas ne malone, daroma kitiems asmenims, o pastarųjų teisių pripažinimu, ne nuolaidžiavimu, o dideliu reiklumu jiems.
- Reiklumas sau — aukštų moralinių reikalavimų pateikimas sau ir savo atsakomybės už jų įvykdymą pripažinimas. Tokį reiklumą sąlygoja dorovinių galimybių įvertinimas. Pedagogas neturi teisės būti reiklus auklėtiniams, nebūdamas reiklus sau.
- Pedagoginis taktas - saiko jutimas, bendraujant su auklėtiniais, jų tėvais ir savo kolegomis. Pedagoginis taktas ugdytojo asmenybės bendrosios kultūros išraiška. Asmenybės ugdymui gali pakenkti net geros pedagoginės priemonės, jei jos absoliutinamos ir taikomos be saiko. Vadinasi, pedagoginis taktas - auklėjamojo poveikio veiksmingumo sąlyga ir kartu - humanistinio požiūrio į auklėtinius išraiškos forma.
- Nuoširdumas - žmogaus gebėjimas kalbėti ir elgtis pagal savo įsitikinimus, vadovavimasis tokiais elgesio ir veiklos motyvais, kuriuos jis pasirengęs viešai atskleisti. Nuoširdumas priešpastomas veidmainiavimui, žmogaus siekimui slėpti dominuojančią socialiai neigiamą elgesio motyvaciją (individualizmą, karjerizmą, garbės troškimą). Vaikai jaučia, kai pedagogas nuoširdus (Bitinas, 1996, p. 58-60).

Dauguma pedagogų pripažįsta vienodus asmenybės bruožus, reikalingus pedagogo, trenerio ar kūno kultūros mokytojo darbe, kai kurie jas tapatina, kai kurie pabrėžia dar kitas.

K. Miškinis (1998) išskiria daugybę asmenybės savybių, pavyzdžiui:

Sąžiningumas - tai atviras teisingas elgesys, dorovinio atsakingumo už savo poelgius jausmas. Sąžiningas treneris yra nuoširdus, pareigingas, nemeluoja, neišsisukinėja, nesiekia sau naudos. Nuo senų laikų sąžinė vadinama vidiniu žmogaus teisėju. Sąžinės sprendimai labai svarbūs. Sakydami, kad žmogus turi sąžinę, turime galvoje, kad sąžinė padeda skirti gėrį nuo blogio, pasirinkti dorovės požiūriu gerą elgesį, po veiksmo įvertina tai, kas atlikta, pataria pasitarti su ja („Pasitark su savo sąžine“).

Pagarba kiekvienam auklėtiniui. Pagarba - tai vertybinis sporto pedagogų santykis su kitu žmogumi, jo vidinėmis dvasios savybėmis. Pagarba auklėtiniams turi būti reiškiamas bet kokia proga, visuomet ir visur, įvairiomis formomis. Reikšdamas pagarbą bet kuriam auklėtiniui, treneris parodo, kad gerbia kiekvieno jų prigimtine teisę elementariai pagarbiai. Pagarba žmogui yra stiprus humaniškų santykių išgyvenimas.

Ryžtingumas - dorovinės brandos bruožas, pasireiškiantis gebėjimu teisingai vertinti

situaciją, laiku priimti sprendimą ir nuosekliai, atkakliai jį įgyvendinti. Ryžtingas žmogus be reikalo neskuba, bet ir nevilkina, jis kritiškas ir išvalgus, energingas ir veiklus, valingas ir drąsus (Miškinis, 1998, p. 83).

Asmeninės atsakomybės jausmas. Atsakingumas - dorybė, pasireiškianti valia užtikrinti gerus veiklos rezultatus. Asmeninės atsakomybės jausmas yra bene reikšmingiausias trenerio asmenybės bruožas, nusakantis jo dorovinį brandumą, sąmoningumą, visuomeninių reikalavimų, keliamų trenerio profesijai, įsisąmoninimo laipsnį. Atsakomybė - tai įsisąmoninta pareiga. Treneris turi jausti didelę atsakomybę savo šaliai, auklėtinių tėvams ir patiems auklėtiniams.

Autorius taip pat pabrėžia tokias savybes kaip darbštumas, pareigingumas, kuklumas, gerumas, pedagoginis optimizmas ir t.t.

K. Pukelis (1994) išskiria ir pedagogui, ir auklėtiniui būtinas asmenybės savybes, bruožus:

- **Laisva valia** - nepakantumas prievartai, spaudimui, keliaklupsčiavimui prieš bet kurią „autoritetą“ vadovavimasis „sveiku protu“, logika ir akivaizdžiais argumentais priimant sprendimus. Laisva valia - tai maištas prieš bet kokią neteisybę, veidmainiavimą, tai jautrumas Tiesai, Grožiui, Gėriui ir pan.
- **Unikalumas, originalumas ir kūrybiškumas** - tai žmogaus individualybė, gebėjimas nestandartiškai mąstyti ir spręsti, sudominti, patraukti kitus žmones siekti kurio nors tikslo,
- **Empatijos jausmas** - intelekto ir emocijų jautrumas, t. y. gebėjimas įsijausti į kito žmogaus mintis ir jausmus. Be šio jausmo negali ugdytis pedagogo meistriškumas, formuotis ir tobulėti diagnostiniai, organizaciniai, akademiniai, ekspresyviniai, komunikaciniai ir kt. gebėjimai.
- **Asmenybės vertybinė saviraiška** - gebėjimas ne tik deklaruoti, perteikti pedagogines vertybes, bet ir įrodyti jas savo kasdieniu elgesiu gyvenime. Tai žodžių ir darbų vienovės reikalavimas, keliantis būtinybę pedagogui pasižymėti didelėmis valios savybėmis. Šios savybės sąlygoja pedagogo autoritetą, o drauge ir jo pedagoginės veiklos sėkmę.

Jos lemia ir kitų būtinų pedagogui asmenybės savybių (teisingumą, taktiškumą, savitvados, tolerancijos, atjautos, gailėstingumo, sąžiningumo ir pan.) formavimąsi (Pukelis, 1994).

Anot L. Jovaišos (1985), pedagoginiame darbe taip pat labai svarbu pažinti ugdytinio asmenybę. Ji dar vystosi, kinta, bet kartu atskleidžia ir pastovias savybes. Tinkamas jų vertinimas leidžia numatyti elgesį, o tai palengvina ugdymą.

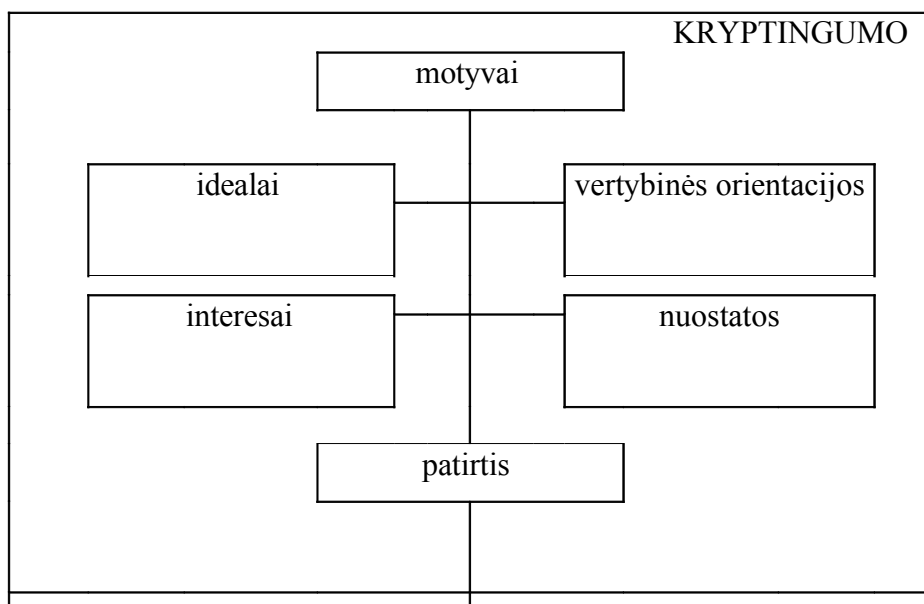
Kiekvienam žmogui būdingas didesnis ar mažesnis prigimties aktyvumas. Laikui

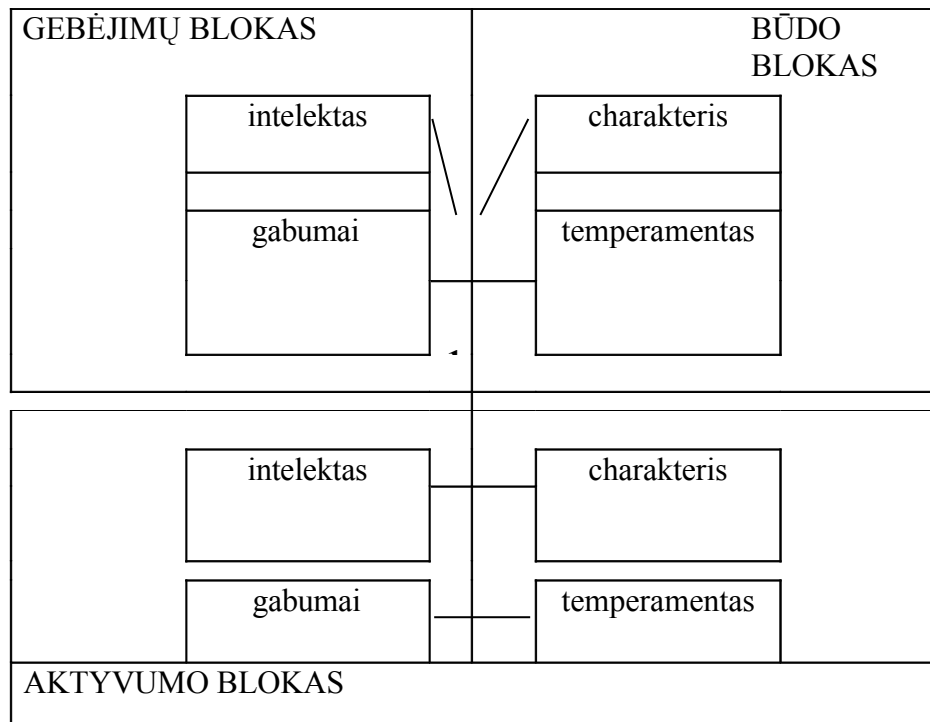
bėgant, kai vaikas vis dažniau mąsto apie savo ateitį, prigimties aktyvumo potencialas persikelia į profesinio aktyvumo sferą. Pirmoji šio aktyvumo stadija susijusi su profesinės srities paieškomis ir pasireiškia ketinimais. Profesinis aktyvumas šioje stadijoje priklauso nuo poreikių. Poreikis - tai paprasta pusiausvyra su aplinka.

Profesinių ketinimų (ieškojimų) kryptį determinuoja idealai, interesai, vertybinės orientacijos, nuostatos, motyvai, turima patirtis. Idealas - tai tobulas vaizdinys apie būsimą profesiją. Vertybinės orientacijos - vertybės, kurias abiturientas laiko gyvenime svarbiausiomis. Pedagogų profesijoje labai svarbu, kad vertybinės orientacijos sutaptų su Amžinosiomis Tiesomis. Motyvai yra profesinės veiklos paskatos, susijusios su profesinių poreikių tenkinimu. Jie gali būti teoriniai, praktiniai, prestižiniai ir kt. Nuostatą suprantame, kaip apibrėžtą būseną, iš anksto lemiančią uždavinio sprendimą, numatančią veikimo kryptį. Nuostata dažniausiai yra patyrimo pasekmė.

Aiškinantis, ar vaikas tinka pedagoginei veiklai, temperamentas neturi ypatingos svarbos. Tačiau patikimiausias šiai profesijai būtų sangvinikas (jam būdinga jaudinimo ir slopinimo procesų pusiausvyra). Pedagogų profesijai labai svarbios yra valios savybės, nes šioje veikloje būtina žodžių ir darbų vienovė. Sporto šakos trenerio profesijai būtų parenkami tokie vaikai, kuriuose dominuotų bendravimo ir somatinės veiklos pradmenys (Pukelis, 1994).

Asmenybę sąlygiškai galima struktūrizuoti. K. Pukelis (1994) šioje struktūroje išskiria asmenybės aktyvumą, kryptingumą, buvimo ir veikimo būdą. Asmenybės aktyvumas remiasi joje glūdinčia potencialia - tam tikromis galimybėmis. Asmenybės potencialą sąlygoja jos fizinė ir dvasinė sveikata (intelektas) - gabumai, kurie socializacijos ir ugdymo procesuose „apauga“ žiniomis bei įgūdžiais arba patirtimi (gebėjimais). Sąlyginė asmenybės struktūros schema pateikta 3 paveiksle.

3 pav. Sąlyginė asmenybės struktūros schema (pagal K. Pukelį, 1994)

Asmenybė - konkretus socialinis-istorinis žmogaus individas. Ją formuoja socialinės-istorinės gyvenimo sąlygos ir ji kuria tas sąlygas veikdama ir bendraudama su aplinka. Toje aplinkoje ji būna kuo nors išpareigojusi ir įpareigota. Kokiu lygiu tos pareigos vykdomos, tokiu laipsniu žmonių aplinka apibūdina socialinį asmenybės vertingumą (Jovaiša, 2001, p. 101).

Aktyvumo ir kryptingumo blokus asmenybės struktūroje galima palyginti su medžio kamieniu, o gebėjimų ir būdo - su jo šaknimis. Vertikaliąją liniją (kamienas) lemia asmenybės kryptingumą, o horizontalioji - asmens judėjimo dinamiką pasirinkta kryptimi.

Norint pažinti asmenybę, reikia atskleisti jos struktūrą ir sąveiką kiekviename individe atskirai. Asmenybė - visybinių psichinių struktūrų organizacija, pasireiškianti veiklos galimybių, kryptingumo ir būdo ypatumais. Trumpiau tariant, asmenybė - intelekto, motyvacijos ir charakterio vienovė (Rajeckas, 1995).

Taigi, galime išžvelgti, kiek svarbus yra pedagogo asmenybės veiksnys ugdymo darbe. Todėl organizuojant pedagogų rengimo procesą ir vieną iš šio proceso dalių - atranką, negalima neatsižvelgti į būsimo pedagogo asmenybės turinį.

Asmenybės turiningumo įvertinimas turi būti pripažintas atrankos principu, jeigu mes norime pedagogų rengimo procesą padaryti pilnaverčiu. Jeigu, formuojant aukštos pedagoginės mokyklos kontingentą, į šį principą neatsižvelgiama, tai mokytojų rengimo procesas tampa atsitiktiniu, nevaldomu procesu, o pedagoginės kvalifikacijos teikimas

-beprasmiu.

Tuo tarpu būtinos sistemingai pedagoginei veiklai asmenybės savybės pradeda formotis nuo vaiko gimimo (ir dar anksčiau): šeimoje, mokykloje, socialiniame gyvenime. Šių savybių negalima suformuoti, juo labiau pakeisti per 4-6 studijų metus aukštojoje mokykloje. Daugiausia, kas galima, jeigu tokios savybės yra, tai jas išugdyti kvalifikacinio rengimo procese. Tokiu atveju pradeda veikti koreliacinis ryšys tarp kvalifikacijos lygio ir asmenybės turiningumo. Tai padidina pedagoginės veiklos sėkmės tikimybę (Vaitkevičius, 1995).

Asmenybės turiningumą L. Jovaiša (1985, p. 30) įvardina taip: „jaunuolio mąstymo idėjinis lygis, laisva valia, unikalumas, originalumas ir kūrybiškumas, empatijos jausmas, asmenybės vertybinė saviraiška“. Jos lemia ir kitų būtinų pedagogo asmenybės savybių (teisingumo, taktiškumo, savitvartos, tolerancijos, atjautos, galestingumo, sąžiningumo ir pan.) formavimąsi.

Taip pat žinoma, kad asmenybės elgesio valdymui lemiamą reikšmę turi atitinkamos motyvacijos formavimas. Jei norime keisti elgesį, turime keisti motyvaciją. Jei norime išugdyti patvarų elgesį, turime suformuoti patvarią motyvaciją ir jos stereotipus: požiūrius, pažiūras, idealus, įsitikinimus, nuostatas, interesus, vertybines orientacijas ir pan.

1. 3. 2. Asmenybės samprata sporto pedagogikoje

Tai, su kuo žmogus ateina į šį pasaulį, yra genotipas. Įgymiai tėra prielaidos, galimybės, palengvinančios ar apsunkinančios žmogaus socializaciją, jo tapimą asmenybe. Norint apibrėžti individualius žmonių skirtumus ir to paties individo elgesio pastovumą, dažniausiai vartojama žodis asmenybė. Asmenybę galima aptarti įvairiais aspektais, nėra vieno visų priimto asmenybės apibrėžimo. Bet žmogus individualų skirtumą bei elgesio pastovumą vienaip ar kitaip apima bendras asmenybės terminas (Bieliauskaitė, 1993).

Tačiau nėra vieningos nuomonės, ką jis reiškia. L. Jovaiša (1993, p. 15) rašo, kad „asmenybė – sąmoningas ir savitas subjektas, aktualizuojantis save veikloje ir santykiuose su aplinka“, kad tai – aukščiausių žmogaus vertybių įkūnytoja. Jos prigimties vertybės – tai specifinės saviraiškos protas, valia, tai ką vadiname individualybe.

Kaip rašo D. G. Mayers (2000, p. 467), „asmenybė – tai kiekvienam būdinga savita mąstysena, jausena, veikseną“. Kad taptų asmenybe, žmogus privalo gyventi tarp žmonių, mokytis, auklėtis t.y. įgyti, perimti socialinę patirtį, išskirti save, savo „Aš“ iš aplinkos. Galima sakyti, kad asmenybė – sąmoningas žmogus. E. Jurevičiūtės (1986) teigimu, asmenybe ne gimstama, o tampama. Savo „Aš“ išskyrimas reiškia žmogaus asmenybės gimimą. Asmenybė formuojasi, klesti, degraduoja.

Dar gilioje senovėje „asmenybė“ reiškė kaukę, kurią būdavo užsidėjęs teatro aktorius.

Vėliau – patį aktorių ir jo vaidmenį pasirodyme. Ir tik dar vėliau asmenybe buvo vadinamas žmogus, turintis tam tikrą padėtį visuomenėje ir vykdamas ypatingą visuomeninę funkciją. Taigi, tais laikais asmenybe vadinosi tik laisvi visuomenės nariai, turintys teisę dalyvauti visuomeniniame gyvenime (Ковалев, 1970).

A. Jacikevičiaus (1995) nuomone, žmogus, kaip somatinių, fiziologinių ir psichinių savybių integruota visuma, santykiaujanti su gamtine ir visuomenine aplinka, yra vadinamas asmenybe. Pagal tai jai priskiriami tokie požymiai:

1. Asmenybė, kaip sudėtinga sistema, yra unikali, nepakartojama.
2. Asmenybė yra visos žmogaus psichinės veiklos – procesų, būsenų, savybių – integratorius, sąlygojantis žmogaus savo “aš” supratimą, savireguliaciją ir adaptaciją prie aplinkos.
3. Asmenybė visada turi kontaktų su kitomis asmenybėmis ir užima tam tikrą padėtį grupėse ir apskritai socialinėje erdvėje.
4. Asmenybė yra kiekvienas žmogus. Kai augantis vaikas pradeda bendrauti su mama ar kitais asmenimis, mes jį vadiname “besiformuojančia asmenybe” ir pan.

Sporto pedagogikoje yra išskiriama nemažai asmenybės teorijų, pagal kurias sporto pedagogai gali daryti kai kurias išvadas. Tačiau šių teorijų klausimas labai diskutuotinas ir ne visi pasiruošę tikėti jomis. Pvz.: rusų psichologas B. Kreti (Крети, 1978) išvardina keletą priežasčių, kodėl treneriams reikėtų žinoti asmenybės teorinius pagrindus:

1. Sporto pedagogui reikėtų geriau žinoti asmenybės teorinius pagrindus, kad galėtų geriau pažinti sportininko asmenybę.
2. Asmenybės studijų pagrindai reikalingi sportininko elgsenai įvertinti.
3. Žinant skirtingus požymius, galima klasifikuoti sportininkų elgesį.
4. Galima numatyti sportininkų elgesį įvairiose stresinėse situacijose.

Periferinėse teorijose B. Kreti išskiria 5 asmenybės tipus:

1. Mobilusis – veiklus, save kontroliuoja, pasižymi energijos pertekliumi.
2. Agresyvusis – aktyvus, bet turintis priešiško, dažnai pratrūkstantis.
3. Apdairusis – domisi detalėmis, kontroliuoja ir apgalvoja savo elgesį bei veiksmus.
4. Žemo nerimo lygio – geraširdis, linksmas, neagresyvus, be pretenzijų.
5. Psichotinis tipas – įsitemęs, vienpusiškas, frigidus.

Vienas reikšmingiausių humanistinės psichologijos ir pedagogikos bruožų – tai požiūris į žmogaus prigimtį, kurio laikosi dauguma, jeigu ne visi humanistinės psichologijos ir pedagogikos atstovai. Būtent požiūris į žmoniškąją prigimtį tapo jų minčių traukos lauku ir visą humanistinį judėjimą vienijančiu elementu. Kiekvieno žmogaus būtis – unikali, sugebanti rinktis ir keisti pagrindinius motyvus ar gyvenimo eigos “projektą”. Tapsmo procese individas privalo harmoningai gyventi, “aš” (savastis) turi būti integruota ir save realizuojanti (Maslow, 1970).

S. Šalkauskis (1991, p. 154) teigė, kad „...jaunystėje turi susiformuoti laisva ir galinga asmenybė, kuriai reikalinga yra ir gerai suprastas savo vertės pajutimas, ir iniciatyvos laisvė, ir tam tikras reikiamas veiklumui pasitikėjimas savimi, ir tam tikras susipratimas pasaulėžiūros dalykuose“. Kaip rašo P. Karoblis (1999), humanistinės psichologijos atstovai teigia, kad žmogus gimsta aktyvus ir savarankiškas. Jis pajėgus spręsti visas asmenines problemas, įveikti subjektyvias kliūtis. Asmenybė – savo patirties subjektas – tai, kaip žmogus šiuo metu suvokia, pažįsta save ir aplinką. Nuo to priklauso ir asmenybės gyvenimas, elgsena. Pirminis elgesio variklis yra įgimta organizmo tendencija save teikti, aktualizuoti, įtvirtinti aplinkoje. Aplinkos vaidmuo tam pasireiškė labai svarbus.

1. 3.3. Dorovinė branda ir jos bruožai, išvelgiami pedagogo darbe

Kai žmogaus elgesį lemia vidiniai jo įsitikinimai bei principai, jis, V. Žemaičio (1983) teigimu, tampa dorovine asmenybe. Pagrindiniai tokio žmogaus imperatyvai yra sąžinė, pareiga, atsakomybė, orumas ir kt. Svarbiausi dorovinės asmenybės bruožai - jos dvasinio pasaulio santykinis savarankiškumas bei turtingumas, dorovinė laisvė, savitvarda, savikritiškumas, saviaukla, aktyvi dorovinė pozicija gyvenime, atsparumas blogiui ir kt. Dorovinė asmenybė - tai socialiai kryptinga ir aktyvi asmenybė, visuomeninius interesus laikanti aukščiau asmeninių.

Dorovinė žmonių veikla ir santykiai atsispindi ir įsitvirtina jų sąmonėje. Visuomeninė dorovinė sąmonė reiškiasi visuomenėje priimtų reikalavimų, kuriuos fiksuoja dorovės normos ir principai, pavidalu. Glaudžioje sąveikoje su visuomenine dorovine sąmone funkcionuoja ir vystosi individualioji dorovinė sąmonė. Jos turinį sudaro asmenybės doroviniai įsitikinimai, vertinimai, jausmai, įpročiai, charakterio savybės (Žemaitis, 1983).

Koks turi būti pedagogas, koks jo vaidmuo visuomenėje - tai klausimai, į kuriuos atsakymų ieškojo daugelis įvairių epochų ir šalių pedagogų, filosofų, visuomenės veikėjų. Tačiau visiems priimtina pagrindinė tiesa. Pedagogas - visuomenės kūrėjas, jos narių augintojas, puoselėtojas, jam turi būti keliami daug svarbių ir sudėtingų reikalavimų.

L. Jovaiša (2001, p. 136) rašo, kad „pedagoginis darbas - ypatinga žmonių veiklos sfera. Jis yra ne kas kita, kaip vertybinis tikslingas kvalifikuotų ir nekvalifikuotų asmenybių bendravimas“.

Įžymūs filosofai, pedagogai, pažangūs įvairių epochų mąstytojai diegė mintį, kad „reikia save pažinti ir visapusiškai tobulėti. Kuo žmogus mažiau save pažįsta, tuo jis mažiau savarankiškas, neturi savo nuomonės, tuo labiau jo nuomonę, pažiūras, užimamą poziciją veikia stichiniai veiksniai. Tūkstančiai kartų gyveno Žemėje, bet kiekvienas žmogus, atėjęs į pasaulį, iš naujo mokosi būti žmogumi, nes asmenybe ne gimstama, o tampama“ (Psichologai

apie žmogaus raidą, 1999, p. 71). Toks dorovinis reikalavimas yra svarbus sporto pedagogo asmenybei.

Pedagogo asmenybė, K. Miškinio (1998) manymu, motyvuojama erudicija, kultūros lygiu, plačiais interesais. Pedagogo dorovinis brandumas, jo dvasinis turtingumas skatina taurų požiūrį į gyvenimą, savarankiškumą, principingumą, sąmoningą požiūrį į daugelį gyvenimo reiškinių. Šis požiūris paremtas tvirtais įsitikinimais, susiformavusio dvasinio gyvenimo vertybėmis. Tokiam žmogui svetimas prisitaikėliškumas, neprincipingumas, dvasinis silpnumas. Dorovingas žmogus niekada sau neleis negarbingai elgtis.

Treneris, mokytojas doroviškai bręsta atsirinkdamas ir įvaldydamas įvairias dorovines vertybes, t. y. ugdydamasis specialistui reikšmingus dorovinės brandos bruožus. Ieškodamas ir atrasdamas, klysdamas ir taisydamasis treneris dirbdamas įgyja naujų žinių, idėjų, vertybių, suteikia joms asmeninę prasmę, nustato savo dorovinę poziciją. Gyvenimas reikalauja nagrinėti šias vertybes praktiniu požiūriu, t. y. siejant su tiesioginiu žmogaus darbu. Taigi dorovinės brandos bruožai nėra nekintami. Jie vystosi, bręsta, tobulėja, formuojasi priešindami neiigiamiems žmogaus bruožams - įvairioms ydoms (Miškinis 2002).

Ugdytojui, anot L. Jovaišos (2001), pridera būti turiningu žmogumi. Toks jis tampa, kai jo veiklos motyvacija siejama su dvasinių vertybių poreikiu. Šis pasireiškia interesu filosofijai, mokslui, menui, dorinėms, socialinėms vertybėms. Profesinio ugdytojo institucijose jo interesai labiau specializuojami - susitelkiama į kurią nors mokslo, technikos ar meno sritį. Jie turi tokią didelę galią, kad palaiko nuolatinės žmogaus pastangas domėtis naujovėmis, tuo, ką pateikia šiuolaikinė filosofija, mokslas, technikos išradimai, meno laimėjimai. Vadinasi, nuolatinis dvasinių vertybių poreikio tenkinimas lemia ugdytojo vidinį turtingumą.

Ugdymo veikėjas yra laimingas ne tik tai tenkindamas savo dvasinių vertybių poreikius, nuolat pats tobulėdamas, bet ir siekimu savo dvasios vertybes perduoti kitiems. Šis dorovinės brandos bruožas realizuoja ir pedagoginio pašaukimo uždavinius.

Pedagogo dorovinis brendimas anot B. Bitino (1996) – prieštaringas procesas: vyksta dorovinių vertybių įvaldymas ir pseudovertybių pervertinimas. Žmogaus dorovinis brendimas siejasi su skirtingų poveikių, konfliktinių situacijų, susidvejinimo, prieštarigų interesų įveikimo, elgesio motyvų, kovos rezultatais, naujų motyvų susidarymu. Esant šiems prieštaravimams, pedagogas atrenka ir įprasmina vertybes pagal jų socialinį ir asmeninį reikšmingumą. Vertybė yra kartu ir kasdienis orientyras, padedantis pedagogui derinti savo mintis ir veiksmus su asmenine socialine tikrove. Todėl ypač svarbi darosi kasdienių poelgių analizė, nuolatinė savikontrolė. Kitus auklėti pedagogas gali tik tada, kai pats save auklėja, įveikdamas savo trūkumus (Bitinas, 1996).

Panašias mintis išsako ir K. Miškinis (1998, p. 56), teigdamas jog „pedagogas turi mokytis būti atsakingas sau ir visuomenei už savo poelgius, darbą, jo rezultatus, už visapusišką auklėtinių ugdymą. Nukreipdamas šia linkme savo dorovinę sąmonę ir valios pastangas, jis privalo nuolat ugdytis reikšmingus trenerio ar kūno kultūros mokytojo darbui dorovinės brandos bruožus. Tokios pastangos rodo jo pasiryžimą tapti geru pedagogu“.

Vienas iš pagrindinių dorovinių reikalavimų trenerio asmenybei, autoriaus nuomone, yra geras savęs pažinimas. Neįmanoma tobulėti savęs nepažįstant, o save pažinti - nesitobulinant. Paprastai žmonės būna taip susitaikę su savo trūkumais, kad dažniausiai jų nepastebi. Svarbiausias savęs pažinimo tikslas yra teisingas savęs vertinimas.

Dorovinio auklėjimo svarbą pabrėžia ir G. Butkienė bei A. Kepalaitė (1996, p. 31-32). Anot jų, „dorovė apima visą žmogaus veiklą, visus jo elementus, todėl dorovinis auklėjimas yra svarbus auklėjimo veiksnys. Jis apima ir asmenybės dorovinį švietimą, jos dorovinės veiklos organizavimą. Dorovinio švietimo tikslas - perteikti jaunajai kartai pagrindines dorovės sąvokas ir principus. Dorovinės veiklos organizavimas - dorovines žinias paversti įsitikinimais. Galutinis dorovinio auklėjimo tikslas - išugdyti harmoningą asmenybę, kurios fizinis tobulumas, tikslo siekimas, mokėjimas dirbti derintu su doroviniu tyrumu ir ištikimybe humanizmo idealams“.

L. Jovaišos (1995) nuomonė, šio tikslo bus neįmanoma pasiekti, jeigu pats sporto pedagogas nebus doroviškai užsigrūdinęs, nežinos pagrindinių etinių reikalavimų pedagogo profesijai. Formuoti dorovinių santykių su tikrove neįmanoma neugdant atitinkamo noro, ryžto, vėliau - organiško poreikio elgtis pagal tam tikras demokratinės visuomenės normas ir principus. Dorovines žinias paversti įsitikinimais, sudarančiais asmenybės pasaulėžiūros pagrindą, įmanoma tik tada, kai asmenybė šias normas perima, padaro savas: iš pradžių kaip etaloną, idealą, vėliau - kaip elgesio pavyzdį, kol pagaliau tą idealą paverčia darnia, įtvirtinta socialine nuostata. Visas šis procesas glaudžiai susijęs su pedagogo veikla, jo asmeniniu pavyzdžiu. Todėl mokydamasis, o vėliau dirbdamas pats pedagogas turi susiformuoti tvirtą savimone, išsiugdyti nuostatą laikytis visuotinai priimtų etinių reikalavimų pedagogui. Kad būtų pasiektas šis tikslas, autoriaus nuomone, kiekvienas pedagogas turi gerai įvaldyti pedagoginės etikos reikalavimus:

- turėti pakankamai pedagoginės etikos žinių;
- pasiekti, kad jos taptų įsitikinimais;
- jausti poreikį laikytis šių įsitikinimų.

Taigi įtaką savo auklėtiniams pedagogas, anot L. Jovaišos (1995), gali daryti tik tada, kai jo elgesys atitinka dorovinius reikalavimus.

1. 3. 4. Doroviniai kūno kultūros ir sporto specialybės pasirinkimo aspektai

Tiek tėvų, tiek pedagogų pagrindinis uždavinys – visapusiškai brandinti asmenybę, sugebančią sąmoningai priimti sprendimus, „suteikiant asmeniui brandaus savarankiško gyvenimo pagrindus ir padedant jam tobulinti savo gebėjimus visą gyvenimą“ (Švietimo gairės, 2002). Labai svarbios yra paties žmogaus pastangos, o didžiausia reikšmė skiriama profesijos pasirinkimo laisvei, atsakomybei už savo pasirinkimą bei kompetencijai. Būtina asmenybės savybė, nuo kurios priklauso elgesys, veikla, – tai visapusiškas savęs pažinimas ir vertinimas, t. y. pastangos suprasti, ar turimos psichinės asmenybės savybės (sugebėjimai, charakteris, potraukiai) tinka tam tikroje pasirinktoje veikloje. Tik ilgalaikis savęs tyrinėjimas ir savęs ugdymas padės atskleisti tas savybes, kurios nukreips į tam tikrą veiklą. Sugebėjimas teisingai save vertinti priklauso nuo turimų žinių, mokėjimų, įgūdžių, patirties, savo jėgų išbandymo pasirinktoje veikloje. Asmenybės kryptingumas, E. Rodzevičiūtės (2008) teigimu, yra pagrindinis požymis, lemiantis žmogaus gyvenimo, jo veiklos pobūdį, prasmę

Dar Antikos laikais (Antikos pedagogai, 1991) buvo teigiama, kad naujos kartos, ateidamos pakeisti esančių, turi mokėti naudotis sukaupu patyrimu, mokslu, kultūra, kurti naujas materialines ir dvasines vertybes. Pedagoginė veikla gyvavo visais visuomenės raidos laikotarpiais. Dar senovėje Platonas yra rašęs, kad jeigu batsiuovys bus blogas meistras, tai valstybė nuo to nelabai nukentės, tačiau jeigu pedagogas blogai atliks savo pareigas, tai šalyje atsiras daug tamsių ir kvailių žmonių.

Pedagogo veiklos sėkmę lemia įvairūs veiksniai. K. Miškinio (1998) teigimu, ypač svarbu išsiugdyti dorovinės brandos bruožus, nes jie į trenerio veiklos turinį įtraukia ugdytinių pažinimą, bendravimą, tarpusavio santykius. Todėl renkantis trenerio ar kūno kultūros mokytojo profesiją būtinas tam tikras pedagoginis kryptingumas: stojantysis turi mėgti dirbti su vaikais, išmanyti būsimos profesijos ypatumus, suvokti būsimą darbo tikslus, prasmę. Kitaip tariant, renkantis šią profesiją reikia turėti jai pašaukimą.

Profesijos pasirinkimas, autoriaus nuomone, yra svarbus dalykas ne tik asmeniui, bet ir visuomenei. Neatsitiktinai sakoma, kad suradus mėgstamą darbą, laimė pati randa žmogų. Kad būtų galima kryptingai rengtis būsimam darbui, svarbu žinoti jo sąlygas, aplinkybes, įvairius prieštaravimus.

Pedagogas savo veiklą turi suprasti, kaip asmeninį tarnavimą visuomenei, negali į jį žiūrėti iš asmeninių pozicijų („mano asmeninis reikalas, kaip dirbu“). Trenerio ar kūno kultūros mokytojo darbas - tai ir kova už visos visuomenės socialinę pažangą, už jos narių visapusišką ugdymą, už savo šalies išgarsinimą. Sporto pedagogas, turi gerai suvokti pagrindines sporto funkcijas. Sportas turi ne tik materialinę, bet ir dvasinę išraišką. Didysis sportas neatsiejamas nuo puikių rezultatų. Bet reikia pabrėžti, kad jų negalima pasiekti, jei nėra tikslo. Tačiau sportinis

rezultatas - tai ne tik konkreti pergalė ar rekordas. Ypač vertingas šio rezultato siekimo procesas - nuolatinė žmogaus kova su priešininku, laiku, svoriu, erdve, nuolatinis siekiams save pažinti, išreikšti ir įtvirtinti. Mažai yra tokių gyvenimo sričių, kur žmogus galėtų taip patikrinti savo fizines ir dvasines jėgas. Sportas visada siejasi su bekompromisė kova, didelėmis perkrovomis, prieštaravimais ir dramatismu, su žmogaus gebėjimu veikti ekstremaliomis sąlygomis. Sudėtingų priemonių ir metodų kompleksu, veikdamas biologinę sritį, sportas daro didžiulį poveikį ir intelektinei, emocinei, dvasinei asmenybės sričiai, nes žmogaus dvasinės ir fizinės savybės sąlygoja viena kitą ir sudaro nedalomą visumą. Taigi sportas gvildena tokius pačius uždavinius, kaip ir socialinė kultūra: telkia žmonių dvasią ir jėgas, skiepija tikėjimo gyvenimu jausmą, socialinį optimizmą, laiduoja žmogaus ir gamtos harmoniją, ugdo estetinį skonį (Miškinis, 1998).

Anot L. Jovaišos (1995), mokytojų rengimas apima nepaprastai daug socialinių institucijų. Didžiausią įtaką iš jų pedagogų rengimui turi šeima, mokykla, aukštoji pedagoginė mokykla. Kiekvieną iš šių procesų visos minėtos socialinės institucijos daugiau arba mažiau įtakoja. Pavyzdžiui, būsimų pedagogų atrankoje svarbus vaidmuo tenka šeimai, nes būtent joje subręsta svarbiausios šiai profesijai asmenybės savybės. Juk mokytojo darbe nepaprastai svarbi žodžių ir darbų vienovė, mokytojo asmenybės pavyzdys, be kurių neįmanoma sėkmingai dirbti pedagoginį darbą netgi įsisavinus reikiamą pedagoginių žinių sistemą.

Žmogus, sugebantis greitai rasti teisingus elgesio motyvus, be abejonės, greitai ryšis tinkamam doroviniam poelgiui arba pataisys savo blogą poelgį. Čia gali susidurti proto motyvai su jausmų motyvais. L. Jovaišos (1995, p. 73) teigimu, „svarbu pasiekti, kad proto motyvai laimėtų, t. y. jis elgtųsi jais vadovaudamasis. Tai puiki dorovinio auklėjimosi mokykla.“

1. 4. Ugdymas - tai pagrindinis pedagogo darbo tikslas

Pedagogikos dalį, tyrinėjančią ugdymo tikslų problemą, K. Pukelis (1998, p. 114), vadina pedagogine technologija (gr. „telos“ - tikslas, galas; „logos“ - mokslas). Ugdymo tikslas yra „koncentruoto“ pavidalo ugdymo teorija, jos filosofinis „credo“ - tai, kuo tiki jos autorius ir ką jis laiko mokyklos misija. Ugdymo teoriją jis apibrėžia kaip „tam tikrų pažiūrų, įsitikinimų visumą, pasireiškiančią keturiomis charakteristikomis: 1) ugdymo tikslais; 2) žinių ir jų įgijimo pobūdžiu; 3) mokytojo vaidmeniu, padedant jas įsisavinti, ir 4) santykių tarp mokyklos ir visuomenės pobūdžiu“.

Ugdymo tikslas paprastai kildinamas iš ugdymo idealo. Pastarasis atspindi atitinkamos epochos, laikmečio dvasią ir bendruosius visuomenės formuluojamus socialinius ugdymo tikslus. Ugdymo idealas yra kiekvienos ugdymo teorijos atraminis, kertinis akmuo.

Pedagogikoje ugdymo idealas - tobulas būsimo auklėtinio vaizdinys. Tai siektinas tikslas žmogaus egzistencijai į prasminti. Idealo sąvoka galioja tik žmogaus buityje, nes tik jis, būdamas laisvas iš prigimties, yra vienintelė būtybė, pati atsakinga už savo esmės išskleidimą ir realizavimą šiame pasaulyje per idealo arba „asmeninės legendos“ siekimą (Pukelis, 1998, p. 115).

Bendras ugdytojų (tėvų ir mokytojų) tikslas - taip elgtis ir gyventi su vaiku, kad šis veikdamas, tyrinėdamas, atrasdamas ir priimdamas sprendimus, išgyvendamas sėkmę ir atsakomybę, atrastų didžiausias žmogaus vertybes ir taptų reikšmingu kūrėju, pasaulio piliečiu. Tai tikslas padėti vaikui augti dvasingu ir svarbiu visuomenės nariu. Kiekvienas žmogus gali išmokyti pasirūpinti savimi taip, kaip jam atrodo geriausia, ir būti pasirengęs padėti kitam. Deramai ugdamas, atsiskleidžia svarbiausi žmogaus poreikiai, lavinamas sugebėjimas mokytis, suprasti kitus, žadinamas noras užsiimti įvairia veikla, mokoma ir skatinama bendradarbiauti, vadovaujantis sąžine ir universaliais etikos principais (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

Ugdymas - tai kuriantis žmonių bendravimas sąveikaujant su aplinka bei žmonijos kultūros vertybėmis (Jovaiša, 1993). Jis apima auginimą, švietimą, mokymą, lavinimą, auklėjimą. Šios sąvokos viena kitą papildo ir turi funkcinių ryšių: švietimas realizuojamas mokymu; mokymo paskirtis - ne tik mokyti, bet ir lavinti, auklėti; auklėjimo paskirtis - ne tik perteikti ugdytiniams kultūros vertybes, bet pagal jas formuoti jų elgesį, asmenybę. Ugdymas - labai sudėtingas, daugiaspekstis procesas, turintis dvi dalis: išorinę (pedagoginius ugdymo veiksmus) ir vidinę (ugdymosi veiksmus). V. Rajeckas (1995, p. 14-15) teigia, kad ugdymas nepaprastai svarbus asmenybės tapimui, nes ugdymu siekiama jaunajai kartai perduoti visuomenės patirtį - žinias, praktines ir intelektualines veiklos įgūdžius, vertybes, elgesio bruožus ir pan., t. y. svarbiausius žmonijos patirties dalykus..."

R. Paulauskas (1990, p. 48-49) esminiu ugdymo veiksmo dalyku laikė pedagoginį santykį (ryšį), o pedagoginio santykio centru - „vaisingąjį momentą“. Jis teigė, kad ugdymas yra:

- nuolatinis nenutrūkstamas procesas;
- vertybių pasisavinimas;
- lavinimas.

Pedagogikos mokslininkai ugdymą apibūdina skirtingai, tačiau visi sutinka su tuo, kad jo pagrindas yra ugdytojo bei ugdytinio bendravimas, o svarbiausios pedagoginės sąveikos tikslas - asmenybės brandinimas. Jis vyksta ne tik tada, kai plėtojamos fizinės, psichinės ar dvasinės galios, bet ir kai žadinama jų subordinacija: fizinės galios palenkiamos psichinėmis, o šios savo ruožtu tampa dvasinės raiškos priemone.

Pasak L. Jovaišos (2001, p. 17), kad būtų aiškiau, edukologijos objektą – žmogaus

ugdymą – verta struktūruoti:

1. Ugdymas apima visą žmogaus subjektą:

- biofizinę (somatinę) sandarą,
- sielą (psichiką), santykius,
- kultūrą,
- dvasią.

2. Sąmoningumo ugdymo vyksmo visą gyvenimą struktūra tokia:

- ugdymo tikslas,
- tikslus atitinkanti ugdomoji informacija (episteminė, technologinė, vertybinė), t. y. ugdymo gėrybės,
- ugdytojas bei ugdymo veikėjai (tėvai, mokytojai ir kt), jų ugdomoji veikla,
- ugdytinis, saviugdosa aktyvumas, adaptyvumas,
- keitimasis fizine ir dvasine padėtimi ugdytojo ir ugdytinio sąveikoje,
- sąveikos priemonės ir situacijos,
- sąveikos valdymas.

Toks žmogaus ir ugdymo vyksmo išskaidymas, autoriaus nuomone, leidžia teigti, kad ugdymas yra tikslinga ugdytojo ir ugdytinio sąveika, gėrybėmis brandinanti žmogaus biofizinę sandarą, psichiką, santykius, kultūrą ir dvasią (Jovaiša, 2001). Taigi žmogus, pasirinkdamas pedagogo profesiją, kartu prisiima didelę atsakomybę - savo auklėtinio asmenybės ugdymą.

Dar XVII a. čekų pedagogas, pedagogikos mokslo pradininkas J. A. Komenskis (1986, p. 138) suformulavo ugdymo tikslą - „parengti žmogų ir žemiškajam, ir amžinajam gyvenimui. Todėl žmogus turi būti protingas, mokėti valdyti save ir būti Dievo atvaizdu“.

Atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, mūsų švietimas iš esmės pertvarkomas. Švietimas - asmenybės ir visuomenės pamatas, todėl Lietuvoje kuriama nenutrūkstama, ugdymo diferencijavimu ir integravimu besiremianti sistema. Esminius ugdymo tikslus nusako Lietuvos švietimo koncepcija (1992). Sporto pedagogas turi vadovautis tokiais nuostatomis:

- padėti sportininkui suvokti bendrąsias žmogaus vertybes ir jomis grįsti savo gyvenimą, nesuteikiant prioritetą viens sportiniams rezultatams;
- ugdyti kritiškai mąstantį žmogų, gebantį svarstyti svarbiausius žmogaus egzistencijos klausimus; atsakingai daryti sprendimus, jausti atsakomybę už juos ir savarankiškai veikti;
- ugdyti asmenį, gebantį derinti mokymąsi ir sportą, pasiryžusį ir galintį prisitaikyti prie besikeičiančio socialinio, ekonominio gyvenimo ir tobulinti;
- brandinti asmens tautinę bei kultūrinę savimone;

- ugdyti pagarbą kultūrai, tautos istorijai, darbui, kūrybai;
- ugdyti demokratišką žmogų;
- ugdyti Lietuvos valstybės pilietį.

L. Jovaiša (2001) tvirtina, kad, remiantis visybinio ugdymo pagrindų sistema, galima apibrėžti dalinių ugdymo tikslų (uždavinių) sistemą, skirti penkis jo ruožus.

I ruožas. Fizinis lavinimas. Uždaviniai: 1) higieninis lavinimas, 2) ekologinis lavinimas, 3) fizikultūrinis lavinimas, 4) sportinis lavinimas.

II ruožas. Psichinis lavinimas. Uždaviniai: 5) intelekto lavinimas, 6) praktinio veikimo (operacijų) lavinimas, 7) motyvacijos (savireguliacijos) tobulinimas, 8) charakterio tobulinimas.

III ruožas. Socialinis auklėjimas. Uždaviniai: 9) drausmingumas, 10) darbinis auklėjimas, 11) ekonominis auklėjimas, 12) visuomeninis (tautinis, patriotinis, tarptautinis, demokratinis) auklėjimas.

IV ruožas. Kultūrinis lavinimas. Uždaviniai: 13) mokslinis, 14) techninis ir technologinis lavinimas, 15) meninis lavinimas, 16) etinis ir teisinis lavinimas.

V ruožas. Dvasinis auklėjimas. Uždaviniai: 17) pasaulėžiūrinis auklėjimas, 18) vertybinis (aksiologinis) auklėjimas, 19) dorinimas, 20) estetiškas auklėjimas.

Šitaip suskirstyta į struktūras sistema, savaime suprantama, yra teorinės analizės vaisius, jokių būdu neskaido konkretaus vientiso ugdymo proceso dalimis, tik padeda suvokti, kad kiekviename pedagoginio veikimo žingsnyje vienu metu reikia spręsti gausybę uždavinių siekiant galutinio ugdymo tikslo. Taigi galutinis ugdymo tikslas - tobula asmenybė (Jovaiša, 2001).

Sporto pedagogas, anot K. Miškinio (2002), privalo įsisąmoninti, kad sportas visais laikais buvo garbingos ir taurios kovos arena, visada padėjo ir padeda ugdyti pačius geriausius žmogaus asmenybės bruožus.

Glaudžiai susijusi su ugdymu filosofija. Filosofija, pasak Senekos, suteikia galimybę išsiveržti iš minios, tapti kitokiu negu visi. Tačiau ji nėra išskirtinių žmonių privilegija. „Visi galime tobulinti sielą, todėl esame kilmingi. Filosofija nieko neatstumia ir nieko nesirenka - ji šviečia visiems“, - sakė Seneka (Seneka, 1986, p. 107). Ugdymo filosofija - tai klasikinė pedagogika, grindžiama filosofiniu mąstymu apie žmogų, jo paskirtį, vystymąsi ir ugdymą (Jovaiša, 1993). I. Kanto (1990, p. 14) nuomone, mokytojas turi turėti daug žinių ne tam, kad jas galėtų įkalti mokiniui į galvą, o tam, kad „jis išlaisvintų jų dvasią ir padarytų juos žmonėmis“. Juk ugdymas – tai filosofija praktikoje. Todėl ugdymas yra ne tik mokslas, bet ir menas.

Ugdymo filosofija, pasak K. Miškinio (2002, p. 274), padeda:

- susipažinti su didžiosiomis ir pastoviomis žmonijos idėjomis;

- suprasti, kas vyko seniau;
- tobulinti žmogaus intelektines galias;
- geriau perprasti žmonių tarpusavio santykius;
- nuodugniau apmąstyti tai, ką pats darai, ką daro kiti ir pan.

B. Bitinas (2000, p. 20 - 21) išskiria tokius svarbiausius ugdymo filosofijos uždavinius:

1. Atskleisti holistinį ugdymo pobūdį.
2. Plėtoti pedagogų filosofinį mąstymą, sudaryti sąlygas, kad jie pajęgtų suvokti žmonijos raidos tendencijas.
3. Išnagrinėti ugdymo sampratą, jos realizavimo perspektyvas.
4. Atskleisti filosofinės minties ir pedagoginių idėjų funkcionavimo sąveiką, pedagoginių koncepcijų rutuliojimąsi veikiant filosofinėms sistemoms.
5. Skatinti daugybišką požiūrį į ugdymo realybę, edukologinių tyrimų metodologinę įvairovę.
6. Apibūdinti ryšį tarp visuomenės raidos ir žmogaus ugdymo pobūdžio, tarp žmonijos apibendrintos patirties perdavimo iš kartos į kartą ir individo rengimo gyventi visavertį gyvenimą konkrečioje visuomenėje (Bitinas, 2000, p. 20 - 21).

Treneris, kūno kultūros mokytojas, K. Miškinio (2002, p. 275) teigimu, dirbdamas su sportininkais, juos ugdo. Todėl pagrindinė jo darbo paskirtis – „analizuoti ugdymo realybę, susietą su bendromis sportininkų ugdymo problemomis“. Ugdymo filosofija atsirado, kai žmonėms pasidarė aišku, kad ugdymas - tai ypatinga žmogaus veikla, būdas išgyventi. Taigi ugdymo filosofija visada susijusi su praktine veikla.

1. 5. Motyvai, lemiantys kūno kultūros ir sporto pedagogo specialybės rinkimąsi

Kiekvienas žmogus savo prigimtimi, savo gabumais tinka tik vienai kuriai nors veiklai ir todėl gali gerai dirbti tik vieną kurį darbą. Todėl pirmiausia Platonas „Valstybėje“ stengiasi nustatyti atskirų sluoksnių prigimtį, ypatybes, o po to ieškoti priemonių, kuriomis būtų galima tokių žmonių išsiugdyti (Ugdymo teorijų raidos bruožai, 1998).

Šią mintį patvirtina K. Pukelis (1995, p. 28) teigdamas, kad „pedagogo, mokytojo, kaip ir skulptoriaus, darbas yra sunkus ir reikalauja kantrybės (atrodo, kali, kali, o pedagoginių pokyčių tarsi ir nėra), kiekviena klaida (neatsargus, neapskaičiuotas „pedagoginis smūgis“) lemtinga, nes gali negrįžtamai sugadinti „medžiagą“.

Dabar reikia parengti pedagogus, laisvus nuo ideologizuoto, vienpusiško mąstymo, galinčius keistis ir kartu demokratizuoti, pertvarkyti švietimo sistemą.

Kokybiškas sporto pedagogų rengimas, K. Miškinio (2002, p. 81) nuomone, labiausiai priklauso nuo:

- 1) studijų turinio,
- 2) aukštosios mokyklos dėstytojų mokslinės veiklos ir pedagoginio meistriškumo,
- 3) stojančiųjų kontingento,
- 4) aukštosios mokyklos materialinės ir techninės bazės,
- 5) finansavimo.

Ypač svarbus veiksnys, autoriaus nuomone, yra stojančiųjų kontingentas.

Pedagoginis talentas - gebėjimas puikiai dirbti pedagoginį darbą. Dažnai sakoma: „Jis gimė būti pedagogu“. Talentas yra labai sudėtingas asmenybės savybių darinys. V. Kavaliauskienė (2001, p. 169) išskiria tokius pagrindinius jo bruožus:

- 1) asmenybės išsilavinimo ir gebėjimų įvairiapusiškumas;
- 2) savo gebėjimų suvokimas ir kryptingas jų ugdymas;
- 3) gebėjimų ir charakterio bruožų darna (valios ypatybės, ryžtingas gyvenimo tiesų siekimas).

Beveik kiekvienas žmogus turi paveldų, siejamų su pedagoginiu pašaukimu, pavyzdžiui, poreikį bendrauti, globoti mažesnius už save, mokyti kitus. Tačiau šie paveldai nėra lygiaverčiai su profesiniu pedagoginiu pašaukimu, kuris išryškėjo atėjus patirčiai ir veikiant individo valios pastangomis. Kuo palankesnės sąlygos skatina pedagoginį interesą, tuo labiau jos persmelkia visą žmogus psichiką - mąstymą, valią, jausmus.

Pedagoginį pašaukimą K. Miškinis (2002, p. 96) apibūdina šiais bruožais:

1. Stiprus dvasinių vertybių poreikis.
2. Siekimas, kad auklėtiniai ne tik tobulintų savo sportinį meistriškumą, bet ir ugdytųsi dvasiškai turtingos asmenybės bruožus.
3. Jautrumas individualybei, jos poreikiams, siekiams ir problemoms.
4. Pedagoginiai gebėjimai.
5. Teigiamas požiūris į savo profesiją.
6. Troškimas savo veikla ir elgesiu realizuoti aukščiausias visuomenės dorovines vertybes, pagal jas gyventi, būti pavyzdžiu.

Anot L. Jovaišos (1993, p. 62), ruošiant sportininkus, lavinant mokinį per kūno kultūros užsiėmimus, pedagogui reikalingi gebėjimai, kuriuos autorius apibrėžia kaip fizinę bei psichinę galią, reikalingą „atlikti tam tikrą veiksmą, darbą; tai mokėjimo prielaida ir padarinys“.

Ruošdamas savo sporto šakos sportininkus arba mokinius, rengdamasis treniruotei bei varžyboms, treneris ir kūno kultūros mokytojas turi atsižvelgti į daugelį dalykų. Svarbūs yra specialieji profesiniai gebėjimai. Pasak K. Miškinio (1988), jis privalo:

- gerai žinoti savo (pageidautina ir kitų) sporto šakos kilmę, raidą, plėtrą;
- gerai išmanyti savo sporto šakos technikos subtilybes (technikos veiksmų klasifikavimą, biomechaninius ir anatominius technikos veiksmų pagrindus, technikos veiksmų rezultatyvumo rodiklius ir kt.);
- žinoti sporto šakos taktikos ir strategijos raidą, plėtros tendencijas, išmanyti taktikos veiksmus, gerai išmokyti sportininkus taktikos;
- mokėti sudaryti modelines charakteristikas, analizuoti varžybinę veiklą;
- mokėti planuoti varžybas, jas organizuoti, joms vadovauti, teisėjauti;
- kokybiškai vykdyti sporto treniruotės vyksmą (numatyti uždavinius, struktūrą, metodus, technologijas, krūvius; žinoti pratybų vedimo formas);
- reglamentuoti rengimo laikotarpį;
- kokybiškai pateikti sporto šakos technikos pagrindus;
- ugdyti sportininkų žaidimo stilių (sportinių žaidimų atstovų);
- išmanyti vyrų ir moterų sportininkų rengimo savitumus;
- gerai žinoti, kaip ugdyti fizines ypatybes, lavinti specialiąsias ypatybes;
- gerai parengti sportininkus varžyboms;
- mokėti valdyti sportinį rengimą (prognozavimą ir modeliavimą, individualaus darbo planavimą, dalyvavimo varžybose planavimą, pedagoginę kontrolę, organizmo darbingumo atgavimą ir kt.);
- išmanyti ir mokėti naudoti pedagogines, psichologines ir medicininės organizmo atgavimo priemones ir kt. (Miškinis, 1988, p. 44-45).

Kalbėdamas apie mokytojų atranką, S. Šalkauskis (1992, p. 176) nurodė, kad ji turi būti atliekama labai rūpestingai, „pagal objektyvius pedagoginio ir kultūrinio aukštumo reikalavimus. Jeigu parinkimo kriterijus bus tik „ištikimumas oficialinei, tautinei ir politinei ideologijai, ji tegali pagaminti tik mokytojus biurokratus, be aiškaus asmenybės, drąsesnio užsimojimo ir be tikro pamėgimo aukštos savo profesijos“. A. Gučas (1968, p. 71) reikalavo, kad būtų „prie mokymo auklėjimo darbo prileisti tik tam darbui tinkami žmonės, kurie ir savo nusiteikimu, ir savo psichine struktūra yra linkę būti mokytojais“. Jis siūlė pasinaudoti psichotechnikos metodais ir sudaryti mokytojo profesigramą, kuri jaunuoliui, galvojančiam apie pedagogo profesiją, padėtų ją pasirinkti prasmingai, kad vėliau netektų nusivilti.

Pasak L. Jovaišos (1981, p. 88), „abituriento apsisprendimo genezėje dažniausiai vyrauja stiprios teigiamos emocijos (meilė pasirinktai sporto šakai, pomėgis varžytis, noras būti visų pastebėtam, pripažintam, troškimas pakeliauti ir kt.). Palankiomis sąlygomis emocijos virsta pastoviu jausmu, lemiančiu profesinį kryptingumą“.

Savo ruožtu profesiją sudaro keletas komponentų: veiklos objektas, priemonės ir

būdai, sąlygos, reikalavimai, ekonominės ir socialinės sąlygos. Jauną žmogų iš pradžių patraukia tam tikri komponentai, kartais net neesminiai (pavyzdžiui, pomėgis žiūrėti sporto varžybas, keliauti ir pan.). Vėliau profesinis kryptingumas stiprėja ir perauga į profesijos rinkimosi aktą. Vis dėlto praktikoje ne visada taip būna. Profesiją kartais renkamosi tik žinant kuriuos nors jos komponentus arba vadovaujantis tik teigiamomis emocijomis, nereikšmingais dalykais.

Svarbus žingsnis kelyje į racionalų profesijos rinkimąsi yra stojančiųjų informuotumas apie pasirenkamos profesijos darbo turinį, esmę, aplinką, atlyginimą, būtiniausias psichines ir fiziologines žmogaus organizmo savybes, specialybės reikšmę tobulinant asmenybę ir daugelį kitų dalykų. Siektina, kad besirenkantys profesiją jaunuoliai suprastų, kaip svarbu turėti visapusišką informaciją apie ją, žinotų, kaip ją gauti, suprastų, kad nuolat kinta reikalavimai darbuotojo psichinėms, fizinėms, socialinėms savybėms.

Motyvai – veiklos stimulai, padedantys tenkinti individo poreikius, kitaip – individo aktyvumą, skatinantys ir jo veiklos kryptį, lemiantys išorės arba vidaus veiksniai. Trumpai tariant, motyvas – tai elgsenos priežastis. Profesijos rinkimosi motyvacija, pasak autoriaus, tai hierarchinė motyvų kaita, lemianti kryptingą apsisprendimą ir elgesio strategiją (Jovaiša, 1981).

K. Miškinis (2000, p. 114-121) aprašo studentų požiūrio į specialybės rinkimąsi motyvus tyrimą.

Tarp studentų išryškėjo penki pagrindiniai motyvai, paskatinę pasirinkti kūno kultūros ir sporto pedagogo specialybę:

- 1) sportas - noras toliau kultivuoti pasirinktą sporto šaką;
- 2) pedagoginis darbas - pomėgis jam;
- 3) aukštojo mokslo prestižas - noras įsigyti aukštąjį išsilavinimą;
- 4) kūrybiškas darbas - suvokimas, kad kūno kultūros specialisto, trenerio darbas padeda atskleisti savo kūrybines galias, daug pasiekti;
- 5) ilgaamžystė, sveikata (Miškinis, 2000, p. 121).

Šie motyvai gerokai skiriasi nuo sovietmečiu R. Gurovos (1984) tyrimo duomenų, kur pasirenkant profesiją, didžiausią įtaką turėjo: šeima - 38 proc, mokytojai - 33 proc, žiniasklaidos priemonės - 31 proc, draugai — 9 proc, profesiją savarankiškai pasirinko - 9 proc, lėmė kiti veiksniai - 8 % proc.

Pomėgis sportui yra vienas iš pagrindinių motyvų, dėl kurių pasirenkama ši profesija. Aukštojo mokslo prestižas, pomėgis pedagoginiam darbui - tai du glaudžiai susiję motyvai, nes pomėgį pedagoginiam darbui stojantieji nori realizuoti, įsigiję aukštojo mokslo diplomą. Aukštasis mokslas nėra suvokiamas, kaip savaiminė vertybė, tačiau nesunku pastebėti, kad svarbiu dalyku laikomas ne tik priklausymas tam tikrai profesinei grupei, bet ir pats

aukštojo išsilavinimo įgijimo faktas.

Kūrybinė kūno kultūros ir sporto pedagogo veikla yra pats aukščiausias ir sudėtingiausias psichinis vyksmas, tam tikra santykio su tikrove išraiška. Kadangi kūrybinė kūno kultūros ir sporto pedagogo veikla neįmanoma nesukaupus didelio žinių kiekio, netobulinant savo bendrojo išsilavinimo ir kultūros lygio, stojančiųjų požiūris į sporto pedagogo darbo kūrybiškumą rodo, kad būsimoji specialybė suvokiama, kaip specialybė, kurią pasirinkusiems būtina ugdytis ne tik kūrybingumą, bet ir tokius asmenybės bruožus, kaip valingumas, darbštumas, atkaklumas, asmeninės atsakomybės suvokimas ir kt. Požiūris į kūrybingumą rodo ir būsimos specialybės patrauklumą (Miškinis, 1998).

Susidomėjimą kūno kultūros ir sporto specialybe skatina ir padidėjęs žmogaus rūpinimasis savo sveikata.

Kitas motyvas - tai materialaus atlygio svarba. Didelį poveikį daro ir profesionalusis sportas, nes profesionalai uždirba labai daug pinigų.

Pastebimas ir noras atskleisti savo gebėjimus, pasirodyti, pasiekti puikių rezultatų įvairiose gyvenimo srityse.

Labai reikšmingas motyvas yra noras pakeliauti, pamatyti kitas šalis.

Po šių motyvų išsidėsto tėvų, giminaičių įtaka renkantis profesiją ir mokytojų, trenerių paskatinimas.

Tai vieni iš svarbiausių pasirinkimo motyvų, kuriuos 1982, 1987, 1992, 1997 metais tyrė K. Miškinis (2000).

Siauras požiūris į kūno kultūros reikšmę formavo atsainų mokyklos bendruomenės narių, tame tarpe ir mokinių, požiūrį į šią discipliną ir bendrai menkino kūno kultūros prestižą visuomenėje. Kritikuodama sovietmetį, V. Volbekienė (1995) teigia, kad 50 metų Lietuvos moksleivių fizinis lavinimas buvo vykdomas pagal programą „Pasirengęs darbui ir šalies gynybai“. Ši programa buvo orientuojama į sporto rezultatus ir pergales, bet ne į vaikų sveikatos stiprinimą. Toks kūno kultūros kryptingumas suvienodino, sulygino moksleivių fizinį lavinimą, iškreipė tikrąją kūno kultūros paskirtį - padėti siekti fizinės, dvasinės ir socialinės darnos, t. y. teikti džiaugsmą ir stiprinti sveikatą, atsižvelgiant į vaikų prigimtį ir laisvo pasirinkimo teisę.

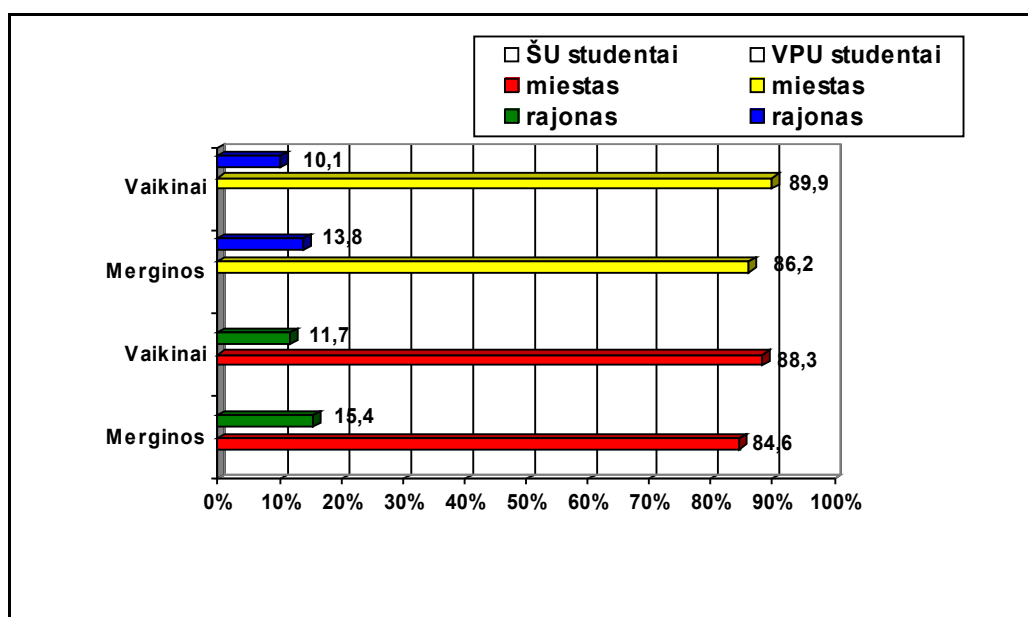
Taigi drąsiai galima tvirtinti, kad viskas yra mūsų pačių rankose. Mūsų studentų ir mūsų pedagogų, dėstytojų, nuo kurių priklausys ir mūsų pačių požiūris į kūno kultūrą ir sportą, ir tas požiūris perteikiamas mūsų pačių auklėtiniams.

2. KŪNO KULTŪROS IR SPORTO PEDAGOGO SPECIALYBĖS PASIRINKIMO MOTYVŲ TYRIMAS

2.1. Tyrimo organizavimo, imties ir metodikos charakteristika

Tyrimo organizavimas. Pasirinkta tema: „Kūno kultūros ir sporto pedagogo specialybės pasirinkimo motyvai“. Pasirinkus temą, atlikau būdingą šiai temai literatūros šaltinių analizę – susipažinau ir išanalizavau klausimus, susijusius su pedagogo specialybe, pedagogo asmenybe, kūno kultūros ir sporto pedagogikos specialybės darbo ypatumais ir specialybės pasirinkimo motyvai. Išnagrinėjau 67 literatūros šaltinius, atitinkančius pasirinktą temą, tikslą bei uždavinius.) Kadangi kūno kultūros ir sporto pedagogikos specialybės studentai rengiami keliuose universitetuose, pasirinkau Šiaulių ir Vilniaus pedagoginiame universitetuose studijuojančius studentus. Anketinę apklausą vykdžiau 2008 metais lapkričio - gruodžio mėnesiais.

Tyrimo imtis. Šiaulių universitete mokosi 130, Vilniaus pedagoginiame universitete – 300 kūno kultūros ir sporto pedagogikos studentų. Viso - 330 studentai. Iš šios populiacijos buvo paimta 214 tiriamųjų studentų imtis. Tiriamieji buvo pasirinkti atsitiktinės atrankos būdu, atsižvelgiant į jų savanoriškumą dalyvauti tyrime. Pavyko apklausti 214 kūno kultūros ir sporto pedagogikos specialybę pasirinkusių studentų, iš jų 3 anketos nekokybiškos, todėl analizuojama bus tik 211 anketų. 103 respondentai mokėsi Šiaulių universitete (77 vaikinai ir 26 merginos), kiti 108 – Vilniaus pedagoginio universiteto studentai (79 vaikinai ir 29 merginos). Respondentų amžius nuo 19 iki 25 metų. Išsamesnė respondentų imties charakteristika pateikta 1 paveiksle.

4 pav. Iš rajonų bei miestų mokytis į Šiaulių universitetą ir Vilniaus pedagoginį universitetą atvykusių studentų pasiskirstymas (N=211)

Kaip matyti iš 1 paveikslė pateiktų duomenų, dauguma studentų, atvykusių mokytis tiek į Šiaulių universitetą tiek į Vilniaus pedagoginį universitetą, yra iš miestų (nuo 84,6 % iki 89,9 %). Iš rajonų atvykusių studentų skaičius sudaro tik 10 - 15 % visų respondentų. Šiuo aspektu didesnis rajonų gyventojų skaičius studijuoja Šiaulių universitete. Lyties aspektu skirtumų tarp ŠU ir VPU studentų nėra, vaikinių ir merginų santykis abiejuose universitetuose panašus.

Tyrimo metodika. Remiantis išanalizuota mokslinė literatūra ir daugiausia K. Miškinio (2000, 2005) darbais, iškeltam tikslui pasiekti buvo sudaryta mišraus tipo anketa. Ji buvo sudaryta taip, kad jos pagrindu būtų galima išsiaiškinti studentų kūno kultūros ir sporto specialybės pasirinkimo motyvus. Anketa susideda iš 21 klausimo. Juos sąlyginai galima grupuoti į tokius atskirus blokus:

1. Demografinis blokas. Šiame bloke pateikti klausimai apie respondentų amžių, lytį, ankstesnę gyvenamąją vietą, planuojamą darbą.

2. Sportinės veiklos blokas (1 – 3 klausimai). Šio bloko klausimai skirti išsiaiškinti kultivuojamas sporto šakas, sportavimo trukmę, sportinius pasiekimus.

3. Motyvacinis blokas (4 – 7 klausimai). Šiame bloke pateikti klausimai apie specialybės pasirinkimo laiką, informacijos apie sportą šaltinius, sporto vaidmenį specialybės pasirinkimui bei motyvus.

4. Vertybių blokas (8 – 14 klausimai). Pateikti klausimai susiję su nuomone apie sportinį pasaulimą, požiūrį į sportą, sporto įtaką asmenybės tapatumui ir kt.

5. Pedagoginio pasaulimo blokas (15 – 21 klausimai). Šio bloko klausimai padėjo atskleisti studentų požiūrį į pedagoginiam darbui aktualias ir būtinas savybes.

Beveik visiems klausimams pateikti atsakymų variantai, vienas klausimas yra atviras ir keliuose klausimuose pateiktas atsakymo variantas „kitas“, kurį pildė studentai, neradę jiems tinkančio atsakymo varianto. Klausimais norėta sužinoti studentų kultivuojamą sporto šaką, sportavimo trukmę, prieš kiek laiko jie nusprendė pasirinkti specialybę. Didžiausias dėmesys buvo skirtas tam, kad nustatyti specialybės pasirinkimo motyvus ir studentų žinias apie būsimąją specialybę (informacijos šaltinius apie pasirinktą specialybę, būsimąjo darbo įsivaizdavimą ir kt.).

Statistinės analizės būdu gauti rezultatai buvo apdoroti ir analizuojami, taikant procentinį matematinės statistikos metodą pagal formulę:

$$X = \frac{Nt}{Na} * 100 \%$$

kur Nt – atsakymų skaičius,

Na – tiriamųjų skaičius.

Statistinė duomenų analizė atlikta, naudojant duomenų kaupimo ir analizės SPSS (Statistical Package for Social Science) programos paketą.

Tam, kad galėčiau įsitikinti, ar yra skirtumai kokybiniuose kintamuosiuose, paskaičiavau chi kvadratą, naudodama formulę, kai laisvės laipsnių skaičius $n = (k-1)(n-1)$:

$$\chi^2 = \sum \frac{(O - e)^2}{e}$$

χ^2 = chi kvadratas

Σ - šių dydžių suma

O – gautas rezultatas

e – tikėtinas rezultatas, esant vienodai nuomonei (tikėtina dažnio reikšmė)

$(O - e)^2$ - skirtumas tarp gauto rezultato ir tai ko buvo tikėtasi, kiekvienos kategorijos atžvilgiu kvadratas.

Nustatant patikimumą, taikyta Stjudento priklausomų imčių kriterijaus formulė:

$$t_s = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{\sqrt{S\bar{x}_1^2 + S\bar{x}_2^2}}$$

kur $\bar{x}_1$, $\bar{x}_2$ – aritmetiniai vidurkiai,

$S\bar{x}_1^2$, $S\bar{x}_2^2$ – aritmetinių vidurkių reprezentacijos paklaidos.

$$S\bar{x} = \frac{\sigma}{\sqrt{n}}$$

kur σ – vidutinis kvadratinis nukrypimas,

n – tiriamųjų skaičius.

Šio tyrimo duomenų integracijos ir loginio sprendimo paskirtis – išanalizavus literatūros studijų ir tyrimo rezultatų duomenis padaryti darbo išvadas.

2. 2. Tyrimo rezultatų aptarimas

Pirmu studentams skirtos anketos klausimu buvo išsiaiškinta, kokias sporto šakas jie kultivavo mokykloje arba kultivuoja dabar, besimokydami universitetuose. Studentų kultivuojamos sporto šakos sudaro didelį sąrašą, todėl jas suskirsčiau į aštuonis pogrupius (žr. 1 lentelę).

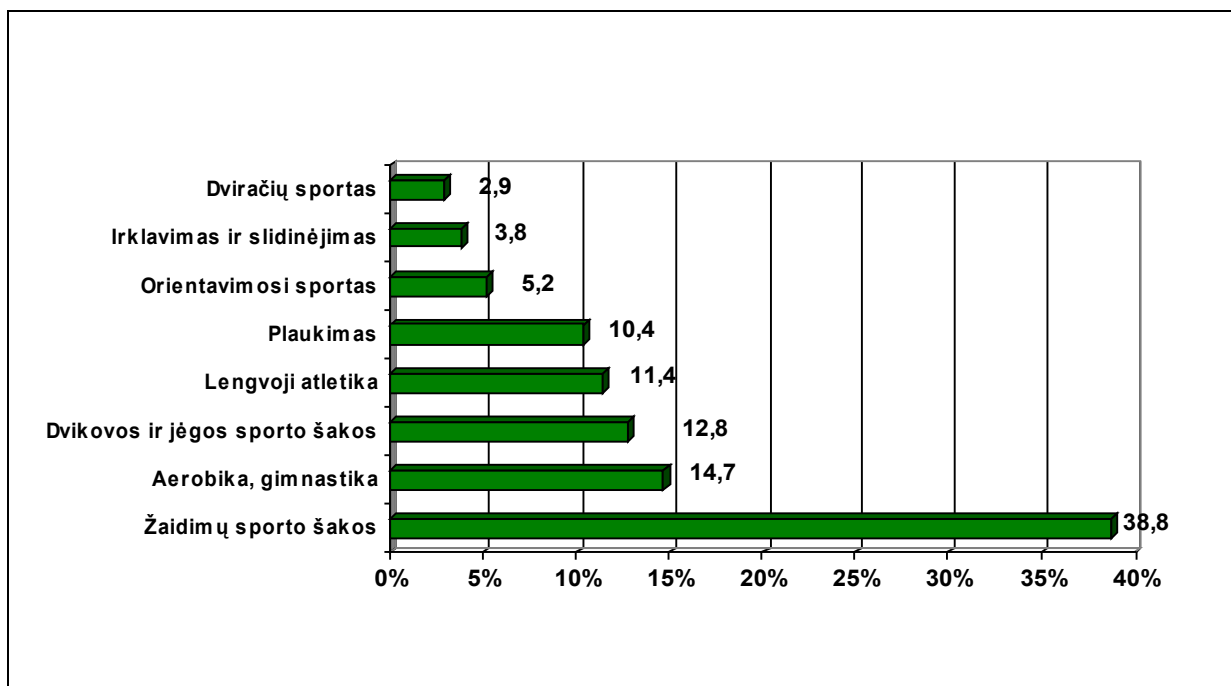
1 lentelė

Tiriamųjų skirstinys pagal sporto šakas (N=211)

Sporto šakos	Iš viso N (%)	ŠU studentai (N=103)		VPU studentai (N=108)	
		Merginos	Vaikinai	Merginos	Vaikinai
Žaidimų sporto šakos (krepšinis, tinklinis, futbolas ir kt.)	82 (38,8 %)	4	36	5	37
Aerobika, gimnastika ir kt.	31 (14,7 %)	12	2	14	3
Dvikovos ir jėgos sporto šakos (dziudo, imtynės, boksas ir kt.)	27 (12,8 %)	1	11	2	13
Lengvoji atletika	24 (11,4%)	2	11	1	10
Plaukimas	22 (10,4%)	2	10	1	9
Orientavimosi sportas	11 (5,2%)	2	4	2	3
Irklavimas ir slidinėjimas	8 (3,8%)	2	2	2	2
Dviračių sportas	6 (2,9%)	1	1	2	2

Didžiausią pogrupį sudarė žaidimų sporto šakų – krepšinis, tinklinis, futbolas ir t.t. – atstovai (38,8 %). Antrąjį pagal dydį pogrupį sudarė aerobikos, gimnastikos ir kt. sporto šakų atstovai (14,7 %). Šiame pogrupyje sportuoja žymiai daugiau merginų nei vaikinių. Trečioje vietoje (12,8 %) yra dvikovos ir jėgos sporto šakos (dziudo, imtynės, boksas ir kt.). Tai daugiausiai vaikinių kultivuojamos sporto šakos, merginų čia ženkliai mažiau. Ketvirtajame pogrupyje dominavo lengvosios atletikos sportininkai (11,4 %). Labai nežymiai nuo ketvirtojo pogrupio atsiliko plaukimas (10,4 %). Šeštoje vietoje – orientavimosi sportas (5,2 %), septintoje - irklavimas ir slidinėjimas (3,8 %), aštuntame pogrupyje liko dviračių sportą kultivuojantys studentai (2,9 %). Paskutiniuose trijuose pogrupiuose sportuojančių studentų skaičius lyties aspektu nesiskiria. Ryškiau studentų pasiskirstymas pagal sporto šakas atsispindi 5 paveiksle bei žiūrėti.2 priedo 1 ir 2 lentelės.

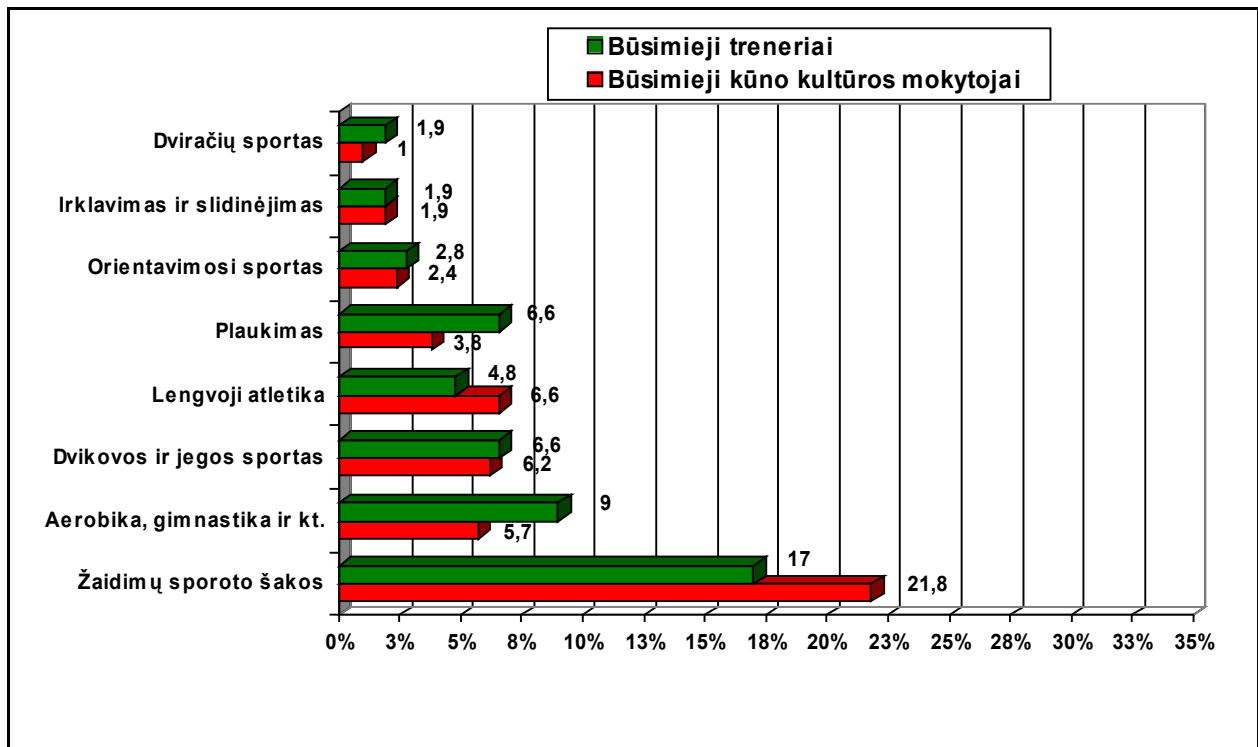
5 pav. Tiriamųjų skirstinys pagal sporto šakas (N=211)

Lyginant sporto šakų pasiskirstymą tarp studentų, planuojančių dirbti kūno kultūros mokytojais ir treneriais, reikšmingų skirtumų nepastebėta (2 lentelė ir 6 paveikslas). Nereikšmingai, tačiau išsiskyrė kultivuojančių lengvąją atletiką studentų noras dirbti kūno kultūros mokytojais - 6,6 %, treneriais - 4,8 %. Aerobika, gimnastika ir kt. sporto šakos: kūno kultūros mokytojais - 9 %, treneriais - 5,7 %; plaukimo treneriais - 6,6 % norinčių dirbti studentų atsirado tūptėli daugiau, negu kūno kultūros mokytojais - 3,8 %.

2 lentelė

Sporto šakų pasiskirstymas pagal lytį ir specialybę (N=211)

Sporto šakos	Būsimieji kūno kultūros mokytojai (N=104)				Būsimieji treneriai (N=107)			
	Merginos		Vaikinai		Merginos		Vaikinai	
	Skaičius	(%)	Skaičius	(%)	Skaičius	(%)	Skaičius	(%)
Žaidimų sporto šakos (krepšinis, tinklinis, futbolas ir kt.)	6	2,8	40	1,9	3	1,4	33	15,6
Aerobika, gimnastika ir kt.	8	3,8	4	1,9	18	8,5	1	0,5
Dvikovos ir jėgos sporto šakos (dziudo, imtynės, boksas ir kt.)	1	0,5	12	5,7	2	1	12	5,7
Lengvoji atletika	2	1	12	5,7	1	0,5	9	4,3
Plaukimas	2	1	6	2,8	1	0,5	13	6,1
Orientavimasis	3	1,4	2	1	1	0,5	5	2,3
Irklavimas ir slidinėjimas	3	1,4	1	0,5	1	0,5	3	1,4
Dviračių sportas	2	1	-	-	1	0,5	3	1,4

6 pav. Sporto šakų skirstinys pagal specialybę (N=211)

Tiriant hipotetinę prielaidą, kad susipažinę su sportu ir kultivuodami įvairias sporto šakas dar mokykloje, jaunuoliai pasirinkus kūno kultūros mokytojo ar trenerio specialybę patvirtina paskaičiuotas chi kvadratas. Paskaičiuavus chi kvadratą merginų ir vaikinų kultivuojamas sporto šakas, paaiškėjo, kad pasirinktos kultivuojamos šakos skiriasi chi kvadratas leidžia atmesti nulinę hipotezę, kad atskiriems komponentams suteikiama vienoda svarba, todėl ši hipotetinė prielaida pilnai patvirtina. (žr. 3 priedo 7 – 8 lenteles).

Apie savo sportinius pasiekimus, praktiką ir sportininko stažą studentai pateikė duomenis ir išsakė šią nuomonę (žr. 3 lentelę):

3 lentelė

Studentų sportinio stažo duomenys (N=211)

Sportavimo trukmė, stažas (metai)	Studentų skaičius	Procentinė išraiška (%)	Būsimieji treneriai	Būsimieji kūno kultūros mokytojai
Iki 5	7	3,4	2	5
6 ÷ 7	51	24,2	23	28
8 ÷ 9	28	13,3	8	20
10	59	28	31	28
Iki 12	43	20,4	28	15
13 ÷ 14	23	10,9	15	8

Visų tiriamųjų sportinio stažo vidurkis yra $9,58 \pm 0,3$ metai. Būsimųjų kūno kultūros mokytojų stažo vidurkis: $9,26 \pm 0,3$ metai. Būsimųjų trenerių stažo vidurkis $9,84 \pm 0,3$ metai. Tiriamųjų duomenys patikimai reikšmingi ($p < 0,05$).

Tiriamųjų studentų pasiekimus sugrupavau pagal tris lygius:

- 1) tarptautinio lygio – tarptautinių turnyrų prizininkai, Europos bei pasaulio čempionatų dalyviai;
- 2) Lietuvos Respublikos lygio – Lietuvos čempionatų nugalėtojai, prizininkai bei dalyviai;
- 3) tarp miestinio lygio – miestų čempionatų nugalėtojai, tarp mokyklinių, regionų varžybų nugalėtojai.

Analizuojant studentų užpildytas anketas buvo nustatyti tokie pasiekimų lygiai (žr. 4 lentelę):

4 lentelė

Studentų sportiniai pasiekimai (N=211)

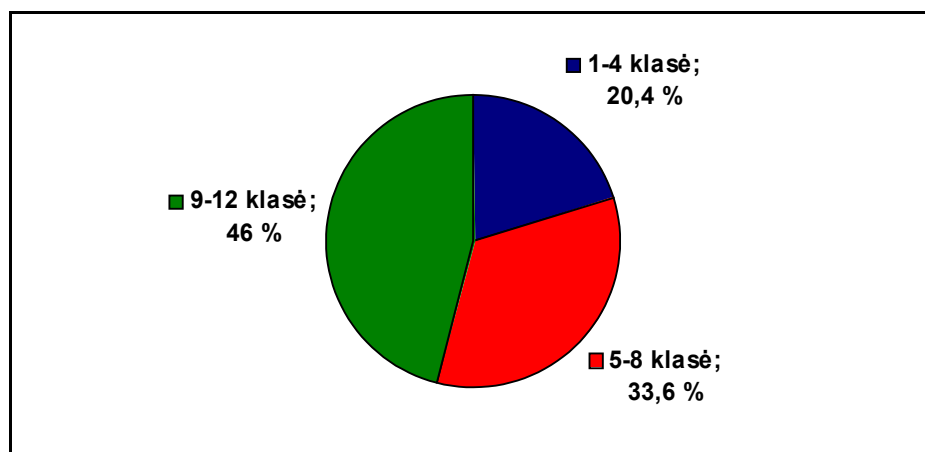
Pasiiekimų lygis	Viso: studentų skaičius	Procentinė išraiška (%)	Būsimieji treneriai		Būsimieji kūno kultūros mokytojai	
			Skaičius	%	Skaičius	%
I lygis	34	16,1	23	21,5	11	10,6
II lygis	89	42,2	55	51,4	34	32,7
III lygis	56	26,5	20	18,7	36	34,6
Pasiiekimų nenurodė	32	15,2	9	8,4	23	22,1

Kaip matyti iš 4 lentelėje pateiktų duomenų didžiausias respondentų skaičius (42,2 %) savo sportiniais pasiekimais atitinka antrojo lygio reikalavimams; III lygio reikalavimams atitinka 26,5 % respondentų; I lygio – 16,1 % respondentų. Jokių pasiekimų nenurodė 15,2 % tirtų studentų.

Lyginant dviejų specialybių studentus (4 lentelė), didesniais pasiekimais galėjo pasigirti būsimieji pasirinktos sporto šakos treneriai. Skirtumai nereikšmingi, tačiau I-ame ir II-ame lygiuose vyravo aukštesni būsimųjų trenerių negu būsimųjų kūno kultūros mokytojų

pasiekimai: I lygis, atitinkamai – 21,5 % ir 10,6 %, II lygis – 51,4 % ir 32,7 %, o III lygis, kuriam priskiriami kuklesni pasiekimai – 18,7 % ir 34,6 %.

Anketos klausimas „Kada nusprendėte pasirinkti šią profesiją?“ yra reikšmingas tuo, kad mums visiems svarbu, kas renkasi pedagogo darbą, ar šis žingsnis gerai apgalvotas. Atsakymo į šį klausimą rezultatai matyti 7 paveiksle.

7 pav. Specialybės pasirinkimo laikotarpis (N=211)

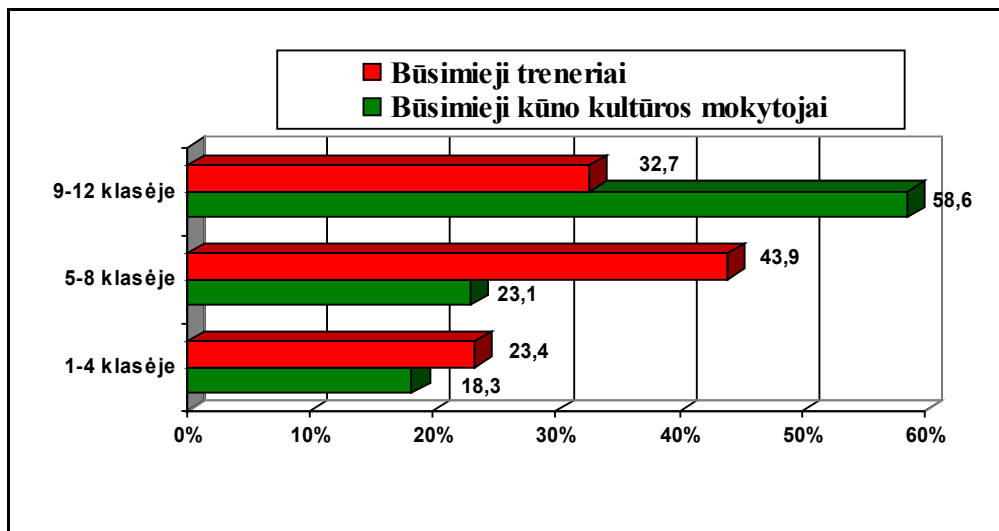
Būsiami pedagogai šiuo klausimu pasisakė taip: 1-4 klasėje šią profesiją nusprendė pasirinkti arba apie ją svajojo 20,4 % respondentų, 5-8 klasėje – 33,6 % ir 9-12 klasėje – 46 %. Skirtumai tarp grupių patikimai reikšmingi ($p < 0,05$).

Iš gautų atsakymų į šį klausimą, nustaciau norinčių tapti kūno kultūros mokytojais ir treneriais studentų specialybės pasirinkimo laikotarpių skirtumus (5 lentelėje ir 8 pav.).

5 lentelė

Specialybės pasirinkimo laikotarpio skirtumas (N=211)

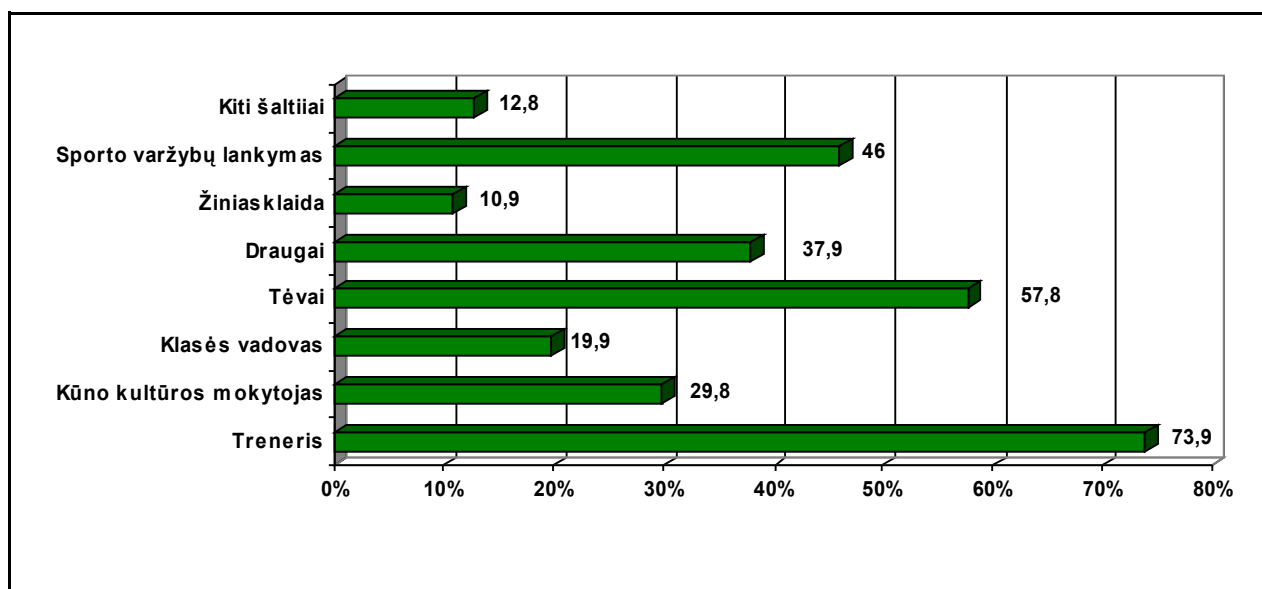
Klasė	Būsimoji kūno kultūros mokytojai		Būsimoji treneriai	
	Studentų skaičius	Procentinė išraiška (%)	Studentų skaičius	Procentinė išraiška (%)
1 – 4	19	18,3	25	23,4
5 – 8	24	23,1	47	43,9
9 – 12	61	58,6	35	32,7

8 pav. Specialybės pasirinkimo laikotarpio skirtumas (N=211)

Pagal apklausos metu gautus rezultatus nustatiau, kad būsimieji treneriai apie savo specialybę pradėjo galvoti ir ją pasirinko ankščiau: 1 - 4 klasėje 23,4 %, 5 - 8 klasėje – 43,9 %, o 9 - 12 klasėje – 32,7 %. Kiek vėliau apie būsimąją specialybę pradėjo galvoti būsimieji kūno kultūros mokytojai: 1 - 4 klasėje 18,3 %, 5 - 8 klasėje – 23,1 %, 9 - 12 klasėje – 58,6 %. Skirtumai tarp grupių patikimai reikšmingi ($p < 0,05$).

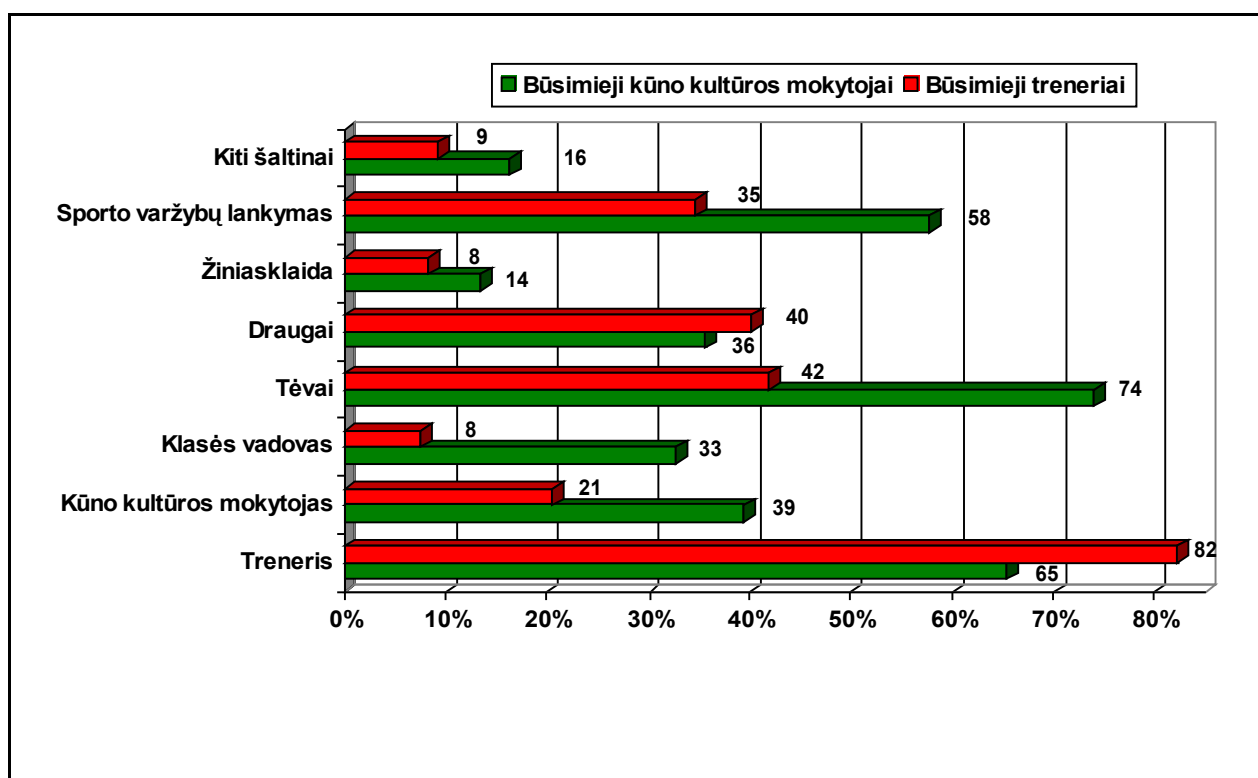
Kaip buvo rašyta teorinėje dalyje, profesijos pasirinkimui įtakos turi nemažai veiksnių. Apklausos metu studentams taip pat buvo pateiktas klausimas apie tai, kas turėjo įtakos pasirenkant profesiją, kas suteikė informacijos apie būsimąją specialybę. Atsakymo rezultatai pateikti 9 paveiksle ir 2 priedo 3 lentelėje.

9 pav. Informacijos šaltiniai, turėję įtakos pasirenkant specialybę (N=211)

Kaip matyti iš 9 paveiksle pateiktų duomenų, didžiajai daliai tiriamųjų daugiausiai informacijos apie specialybę suteikė ir ją rinktis paskatino treneris, tai nurodė 73,9 % respondentų.

Analizuojant rezultatus pagal būsimą specialybę paaiškėjo (žr. 10 pav.), kad trenerio asmenybė suvaidino didesnę vaidmenį būsimiesiems treneriams – 82,2 % respondentų teigia, jog būtent treneris suteikė jiems daugiausiai informacijos ir padėjo pasirinkti specialybę. Būsimieji kūno kultūros mokytojai trenerio svarbą nurodė rečiau, tik 65,4 %. Skirtumas labai reikšmingas ($p < 0,01$). Tačiau galima teigti, kad tiek vienoje, tiek kitoje studentų grupėje, treneris buvo laikomas vienu iš pagrindinių informacijos šaltinių. Turbūt tai galima būtų paaiškinti trenerio kompetencija. Antroje vietoje tiriamieji nurodė tėvus 57,8 % (pagal būsimą specialybę tėvai daugiau informacijos suteikė būsimiesiems kūno kultūros mokytojams (žr. 10 pav.); trečioje – sporto varžybų lankymas – 46 %, ketvirtoje – draugai (37,9 %).

10 pav. Informacijos šaltiniai, turėję įtakos pasirenkant specialybę tarp norinčių būti kūno kultūros mokytojais bei treneriais (N=211)

Būsimiesiems kūno kultūros mokytojams taip pat nemažos įtakos turėjo klasės vadovas – 32,7 %, o treneriams – tik 7,5 %.

Tiriant hipotetinę prielaidą, kad jaunuoliai pasirinks kūno kultūros mokytojo ar trenerio specialybę bei kad jie turi aiškų supratimą apie būsimą specialybę ir jai reikalingas asmenybės savybes, patvirtina paskaičiuotas chi kvadratas. Paskaičiuavus chi kvadratą informacijos šaltinių apie specialybės susijusios su kūno kultūra ir sporto pedagogika paaiškėjo, kad jie taip pat skiriasi. Tiriant šią hipotetinę prielaidą, paskaičiuotas chi kvadratas leidžia atmesti nulinę hipotezę, kad atskiriems komponentams suteikiama vienoda svarba, todėl hipotetinė prielaida pilnai patvirtinta.

($p < 0,01$) $\chi^2(7)$ (žr. 3 priedo 9 - 10 lenteles).

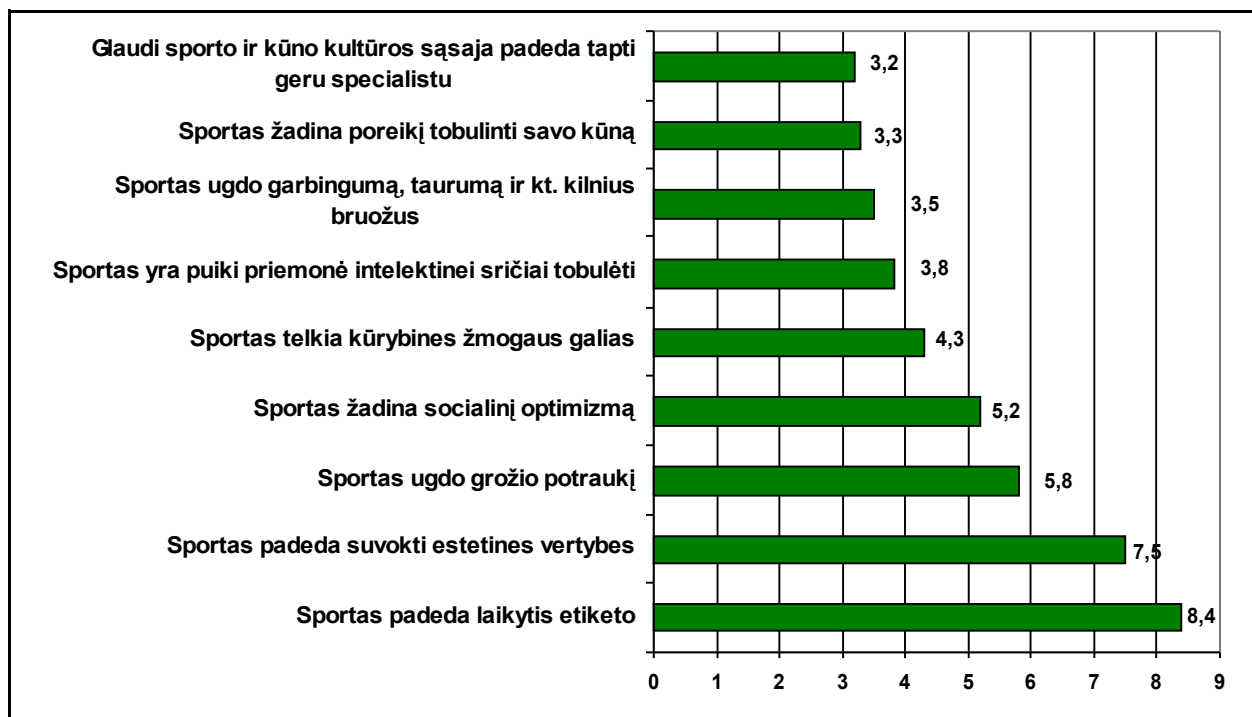
Atsakant į klausimą, „Kaip suvokiate kūno kultūros ir sporto sąsają ir jos poveikį pedagogo tapimui?“, buvo pateikti devyni teiginiai, kuriuos studentai nurodė pagal jiems priimtinausią svarbumo seką (6 lentelė ir 11 pav.). Iš lentelėje ir paveiksle pateiktų duomenų matyti pasirinktų teiginių pasiskirstymą pagal vietas (nuo aukščiausio iki žemiausios).

Pasirinktų teiginių pasiskirstymo pagal vietas analizė (N=211)

Teiginiai	Pasirinktų teiginių pasiskirstymo vietos										Dalinta iš tiriamųjų skaičiaus (211)		M	T
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Viso				
Glaudi sporto ir kūno kultūros sąsaja padeda tapti geru specialistu	40 (40)	57 (108)	22 (66)	54 (216)	19 (95)	13 (78)	3 (21)	3 (24)	3 (27)	675		3,2		
Sportas žadina poreikį tobulinti savo kūną	6 (6)	57 (114)	64 (192)	56 (224)	16 (80)	6 (36)	4 (28)	1 (8)	1 (9)	697		3,3		
Sportas ugdo garbingumą, taurumą ir kt. kilnius bruožus	13 (13)	30 (60)	80 (240)	48 (192)	22 (110)	8 (48)	6 (42)	2 (16)	2 (18)	739		3,5		
Sportas yra puiki priemonė intelektinei sričiai tobulėti	1 (1)	56 (112)	32 (96)	40 (160)	73 (365)	1 (6)	4 (28)	2 (16)	2 (18)	802		3,8	3,1	4,5

Sportas telkia kūrybines žmogaus galias	67 (67)	4 (8)	3 (9)	4 (16)	61 (305)	26 (156)	32 (224)	3 (24)	11 (99)	908		4,3		
Sportas žadina socialinį optimizmą	36 (36)	3 (6)	4 (12)	3 (12)	14 (70)	111 (666)	30 (210)	4 (32)	6 (54)	1098		5,2		
Sportas ugdo grožio potraukį	33 (33)	2 (4)	3 (9)	2 (8)	2 (10)	43 (258)	112 (784)	8 (64)	6 (54)	1224		5,8		
Sportas padeda suvokti estetines vertybes	13 (13)	1 (2)	1 (3)	1 (4)	3 (15)	2 (12)	14 (98)	148 (1184)	28 (252)	1583		7,5	8,1	6,9
Sportas padeda laikytis etiketo	2 (2)	4 (8)	2 (6)	3 (12)	1 (5)	1 (6)	6 (42)	40 (320)	152 (1368)	1769		8,4		

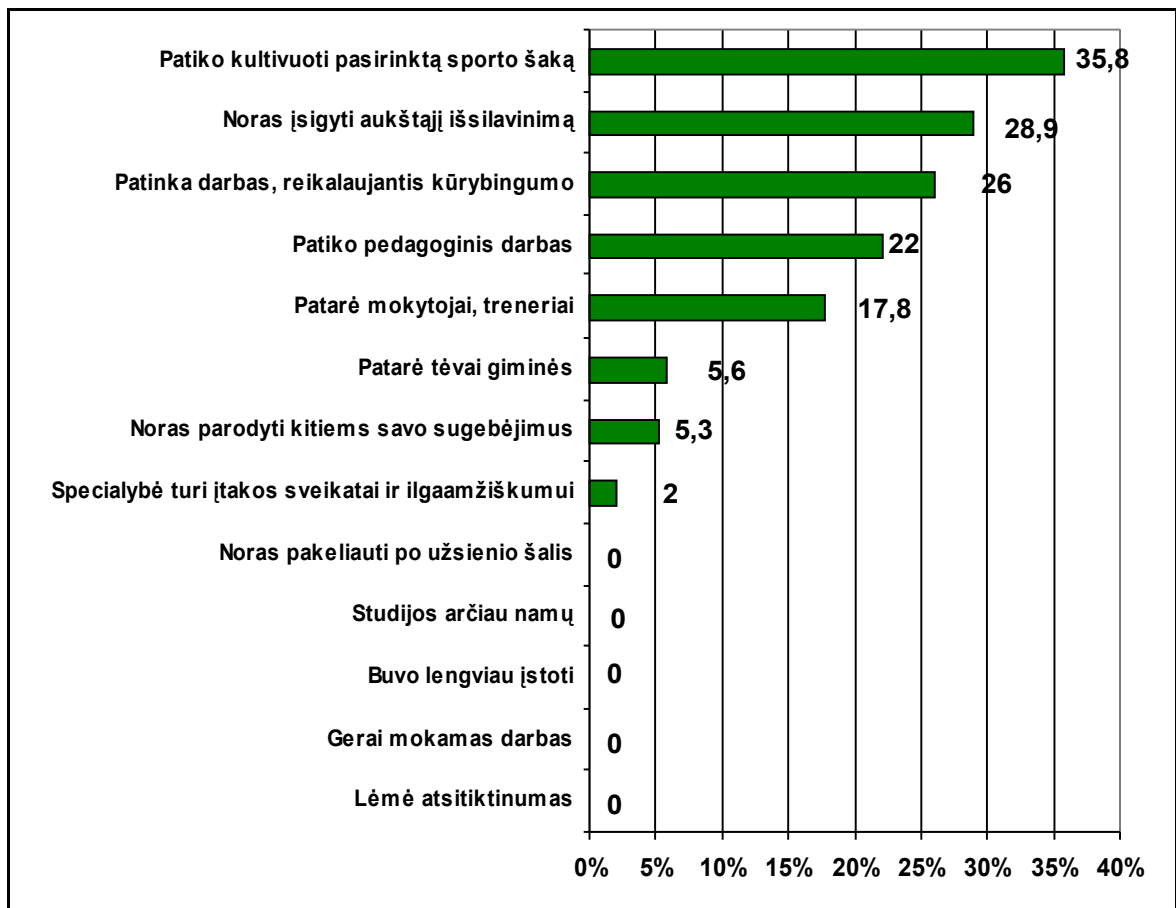

11 pav. Teiginių apie sporto ir kūno kultūros vaidmenį ir jos poveikį specialybės pasirinkimui įvertinimas (N=211)

Palyginus teiginių pasirinkimą tarp studentų, norinčių tapti kūno kultūros mokytojais ir treneriais, išsiskyrė teiginių svarba teiginiuose:

„Sportas padeda suvokti estetiškes vertybes“ būsimieji kūno kultūros mokytojai šiam teiginiui skyrė 8,1, o aukštesnę šio teiginio poziciją pasirinko būsimieji treneriai – 6,9 vietą. ($p < 0,01$). Tačiau „Sportas yra puiki priemonė emocinei ir dvasinei sričiai tobulėti“ į aukštesnę poziciją šį teiginį iškėlė norintieji tapti kūno kultūros mokytojais – 3,1, treneriais – 4,5 ($p < 0,01$). Merginoms šis teiginys svarbesnis negu vaikinams.

Išanalizavus 7 klausimo (apie profesijos pasirinkimo motyvus) atsakymus, galėjau įvertinti reikšmingą mano darbui informaciją. Šiame klausime buvo nurodyta trylika įvairių profesijos pasirinkimo motyvų, kuriuos studentai turėjo suranguoti pagal svarbą, kaip turėjusius įtakos pasirenkant pedagogo profesiją (t. y. pasirinkti keturis - penkis motyvus pradedant svarbiausiuoju). Šio klausimo atsakymai atsispindi 12 paveiksle bei 2 priedo 4 lentelėje.

12 pav. Pagrindinis motyvas, nurodytas renkantis specialybę (N=211)

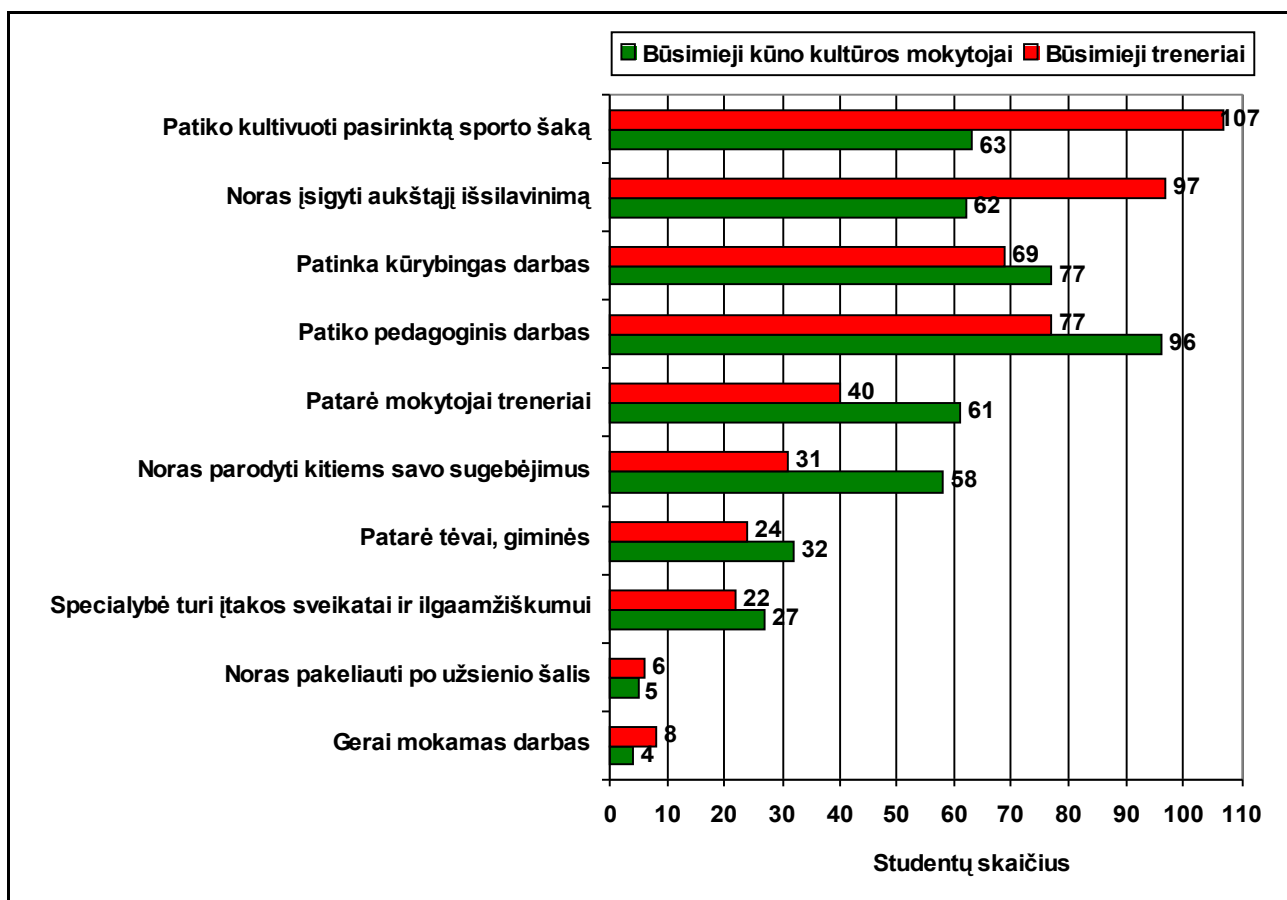
Į pirmą vietą, apskaičiavus visų tiriamųjų duomenis, iškilo motyvas, kurį būtų galima įvardyti, kaip pomėgį sportui – patiko kultivuoti pasirinktą sporto šaką (35,8 %). Nedaug atsiliko aukštojo mokslo siekimo motyvas – 28,9 %. Toliau sekęs motyvas – kūrybinio darbo pomėgis (26 % respondentų).

Šiame paveiksle matyti, kad tai tik vieno motyvo pozicija, tačiau anketoje buvo prašoma ir norima sužinoti ne vieną, net keturis - penkis svarbiausius motyvus, įtakojušius mūsų tiriamuosius pasirinkti pedagogo specialybę. Išanalizavus duomenis (žr. 2 priedo 4 lentelę) išryškėjo, kuriuos motyvus ir kiek studentų juos pasirinko iš penkių svarbiausių (keli būsimieji pedagogai nurodė šešis motyvus).

Lyginant vaikinų ir merginų specialybės pasirinkimo motyvus, reikšmingų skirtumų nepastebėta, tačiau paaiškėjo, kad merginos motyvą „Patinka darbas, reikalaujantis kūrybingumo“ laikė svarbesniu. Motyvą „Patariant giminėms, tėvams“ svarbesniu laikė vaikinai. Mokytojų ir trenerių patarimu rėmėsi daugiau merginos. Aukštojo mokslo siekimo motyvą šiek tiek labiau išsiskyrė vaikinai.

Galbūt šiam nedideliame nuomonių išsiskyrimui įtakos turi tai, kad merginos geriau mokosi ir labiau pasitiki savo jėgomis stojant į aukštąją mokyklą. Duomenų skirtumai buvo nereikšmingi.

Lyginant atsakymų rezultatus pagal pasirinktas specialybes tarp būsimųjų kūno kultūros mokytojų ir trenerių išsiskyrė tokie motyvai (žr. 13 pav.):

13 pav. Motyvų, lėmusių specialybės pasirinkimą, skirtumas tarp norinčių tapti kūno kultūros mokytojais ir treneriais (N=211)

1) patiko kultivuoti pasirinktą sporto šaką – 107 būsimieji treneriai ir 63 būsimieji kūno kultūros mokytojai; skirtumas ($p < 0,05$) reikšmingas;

2) patiko pedagoginis darbas – 96 būsimieji kūno kultūros mokytojai ir 77 būsimieji treneriai;

3) mokytojų ir trenerių patarimą labiau vertino ir svarbesniu motyvu laikė – 61 būsimieji kūno kultūros mokytojai ir 40 būsimieji treneris;

4) norą parodyti kitiems savo sugebėjimus svarbesniu motyvu nurodė 58 būsimieji kūno kultūros mokytojai ir tik būsimieji 31 treneriai. Skirtumas nereikšmingas.

Iš aštuntame klausime pateiktų trijų teiginių galiu įvertinti studentų požiūrį į sportą, į pedagoginį darbą (žr. 7 lentelę).

Teiginių įvertinimas tarp skirtingų specialybių studentų (N=211)

Teiginiai	Iš viso tiriama jų	1 vieta		2 vieta		3 vieta	
		Būsimieji kūno kultūros mokytojai	Būsimieji treneriai	Būsimieji kūno kultūros mokytojai	Būsimieji treneriai	Būsimieji kūno kultūros mokytojai	Būsimieji treneriai
1. Noriu vadovauti, daryti įtaką	49 (23,2 %)	32 (30,8 %)	17 (15,5 %)	11 (10,6 %)	26 (24,3 %)	61 (57,7 %)	64 (59,8 %)
2. Noriu toliau kultivuoti, jau būdamas treneriu	66 (31,3 %)	28 (26,9 %)	38 (35,5 %)	51 (49 %)	50 (46,7 %)	25 (24 %)	19 (17,76 %)
3. Noriu pratęsti tai, ko pats nespėjau užbaigti	96 (45,5 %)	44 (42,3 %)	52 (48,6 %)	42 (40,4 %)	31 (29 %)	18 (18,3 %)	24 (22,4 %)

1-ąjį teiginį būtų galima apibūdinti kaip siekimą valdyti, rodyti savo pranašumą, įtaką. Šis teiginys tiek būsimiesiems kūno kultūros mokytojams, tiek būsimiesiems treneriams nėra svarbus, jis pagal vertinimus atsidūrė 3 vietoje.

2-ąjį teiginį galima apibūdinti kaip varžybinės dvasios poreikį, kovos būtinumą. Jis svarbus trečdaliui visų respondentų, šiek tiek svarbesnis būsimiesiems treneriams.

3-asis teiginys – savęs realizacija auklėtiniuose, savo tikslų pratęsimą. Tiek būsimieji kūno kultūros mokytojai, tiek būsimieji treneriai šį atsakymo variantą žymėjo dažniausiai, tai jiems yra svarbu.

Studentų požiūris į kūrybingumo svarbą pasirinktai profesijai atsispindi 8 lentelėje.

8 lentelė

Studentų nuomonė apie kūrybingumo poreikį pasirenkant specialybę (N=211)

Atsakymai	Studentų skaičius	Procentinė išraiška (%)
Reikia didelio kūrybingumo	95	45
Reikia vidutiniško kūrybingumo	80	38
Reikia iš dalies	33	15,6
Nereikia	3	1,4

Mažiau nei pusė (45 %) apklausoje dalyvavusių studentų suvokia, jog jų būsimame darbe reikia didelio kūrybingo. Šiek tiek daugiau nei trečdalis (39 %) studentų sutinka su teiginiu, jog reikalingas vidutiniškas kūrybingumas, 3 studentai (1,4 %) mano, jog kūrybingumas jų darbe visiškai nereikalingas.

Kitu anketos klausimu buvo išsiaiškintas studentų požiūris į tai, ar jų būsimai

specialybei reikalingas pašaukimas. Rezultatai pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė

Studentų nuomonė apie pašaukimo specialybei reikalingumą (N=211)

Atsakymai	Būsimieji kūno kultūros mokytojai	Būsimieji treneriai
Taip, reikalingas	84 (80,8 %)	82 (76,6 %)
Nebūtinai	20 (19,2 %)	24 (22,74 %)
Nereikalingas	-	1 (1 %)

Tiriamųjų nuomone, pašaukimą specialybei, pedagoginiam darbui būtų galima laikyti vienu pagrindiniu specialybės pasirinkimo elementu. Kad jis būtinas renkantis šią profesiją, teigė 76,6 % būsimųjų trenerių ir net 80,8 % būsimųjų kūno kultūros mokytojų. Kad pašaukimas specialybei nebūtinai reikalingas, teigė apie 20 % tiriamųjų, o kad visiškai nereikalingas, tvirtino tik 1 % apklausoje dalyvavusių studentų.

Dažnai pasirinkta profesija tampa gyvenimo būdu, gyvenimo prasme. Apklausos metu buvo išsiaiškinta studentų nuomonė apie teiginį „Sporto pergalės ir rekordų prasmė gyvenime būtini“. Atsakymo rezultatai atsispindi 10 lentelėje.

10 lentelė

Teiginio „Sporto pergalės ir rekordų prasmė gyvenime būtini“ analizė (N=211)

Atsakymai	Viso	Būsimieji kūno kultūros mokytojai	Būsimieji treneriai	Vaikinai	Merginos
Taip	81,9 %	92 (88,5 %)	81 (75,7 %)	125 (80,1 %)	48 (87,2 %)
Ne	18,1 %	12 (11,5 %)	26 (24,3 %)	31 (19,9 %)	7 (12,8 %)

Didžioji dalis (81,9 %) apklausoje dalyvavusių respondentų pateiktą teiginį pripažino teigiamu. Palyginus norinčiais dirbti kūno kultūros mokytojais ir treneriais studentų nuomonę paaaiškėjo, kad šį teiginį 88,5 % būsimieji kūno kultūros mokytojai vertino teigiamai, o būsimieji treneriai – 75,7 %. Skirtumas nereikšmingas, tačiau šią nuomonę samprotaujant galima pagrįsti tuo, kad, galbūt būsimieji treneriai šiek tiek nusivylę „pergalių kaina“ ir tuo, kaip greitai tos pergalės išblėsta, neleidamos pasidžiaugti, atsikvėpti. Tokią pačią tendenciją galime išžvelgti lyginant merginų ir vaikinų nuomonę, atitinkamai – 87,2 % ir 80,1 %. Manau, kad merginos labiau vertina savo pasiekimus, gyvenime dažniau remiasi emocijomis, išgyvenimais, labiau pripažindamos dvasinę, emocinę gerovę.

Sportininkai – stiprios asmenybės, ne tik fizine, bet ir emocine, valios prasme. Studentų buvo paprašyta išsakyti savo nuomonę apie tai, kad „Sportas – puiki asmenybės ugdymo mokykla“.

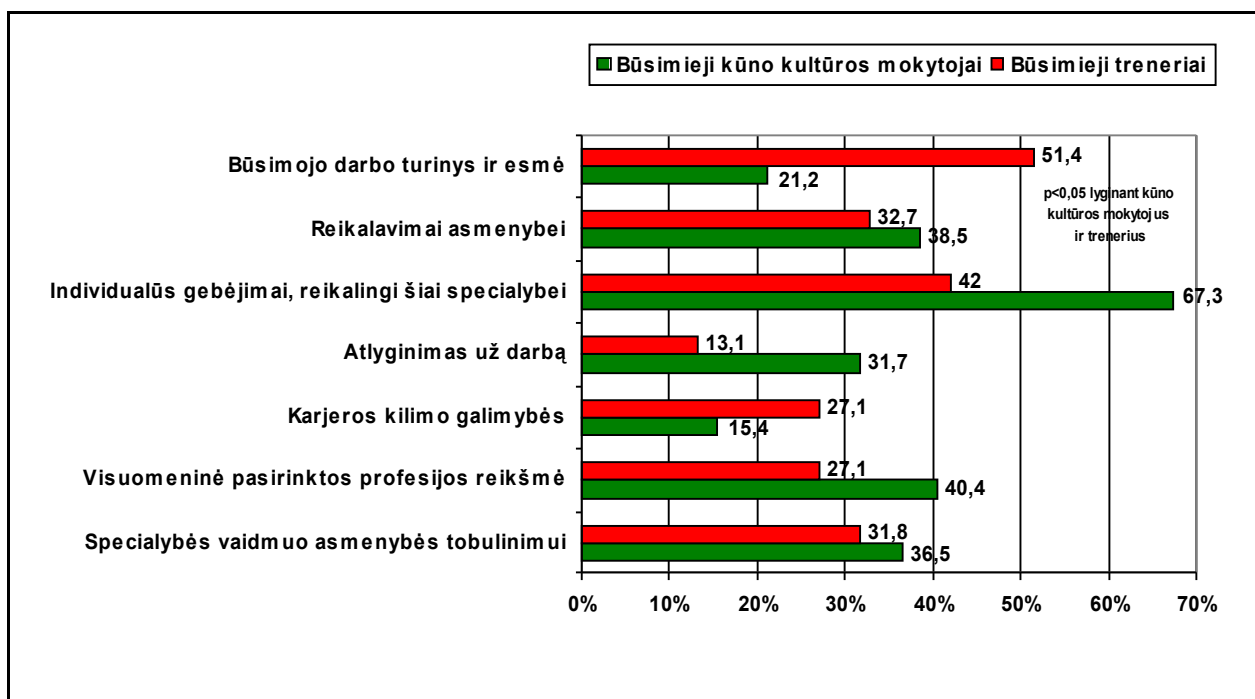
Jų pateikti atsakymai atsispindi 11 lentelėje.

Teiginio „Sportas – puiki asmenybės ugdymo mokykla“ analizė (N=211)

Atsakymai	Viso respondentų (%)	Būsimieji kūno kultūros mokytojai	Būsimieji treneriai
Taip	166 (78,7 %)	88 (84,6 %)	78 (72,9 %)
Ne	45 (21,3 %)	16 (15,4 %)	29 (27,1 %)

78,7 % visų apklausoje dalyvavusių respondentų teigė, kad ryšys tarp kilnaus elgesio sporte egzistuoja ir gyvenime, tačiau palyginus nemaža dalis (21,3 %) studentų šį teiginį įvertino neigiamai. Palyginus šį teiginį tarp dviejų specialybių studentų paaiškėjo, kad labiau kritiškai šio teiginio atžvilgiu nusiteikę būsimieji treneriai (27,1 %). Šį teiginį neigiamai vertino 15,4 % būsimųjų kūno kultūros mokytojų. Gaila, kad nei vieni, nei kiti nepakomentavo savo neigiamo vertinimo.

Anketoje pateikto 14 klausimo dėka galiu įvertinti tai, kaip studentai suvokia būsimosios specialybės sampratą. Atsakymo rezultatai vaizdžiai pateikti 14 paveiksle ir 2 priedo 5 lentelėje.

14 pav. Būsimosios specialybės samprata (N=211)

Pateikti atsakymų variantai sulaukė tokio studentų vertinimo:

14.1. Būsimojo darbo turinį ir esmę labai gerai žino 36,4 % studentų, gerai – 47 %, patenkinamai – 16,6 %.

14.2. Kokių asmenybės savybių reikia šiai profesijai, labai gerai žino 35,5 % studentų, gerai – 47,9 %, patenkinamai – 16,6 %.

14.3. Kokių individualių gebėjimų reikia šiai specialybei, labai gerai žino 54,5 % studentų, gerai – 38,9 %, patenkinamai – 6,6 %.

14.4. Koks bus atlyginimas už darbą, labiau gerai žino 22,3 % studentų, gerai žino 28 %, patenkinamai 38,9 %, nežino 10,9 % studentų.

14.5. Kokios karjeros kilimo galimybės, labiau gerai žino 20,8 % studentų, gerai – 29,9 %, patenkinamai – 42,2 %, nežino – 7,1 % tiriamųjų.

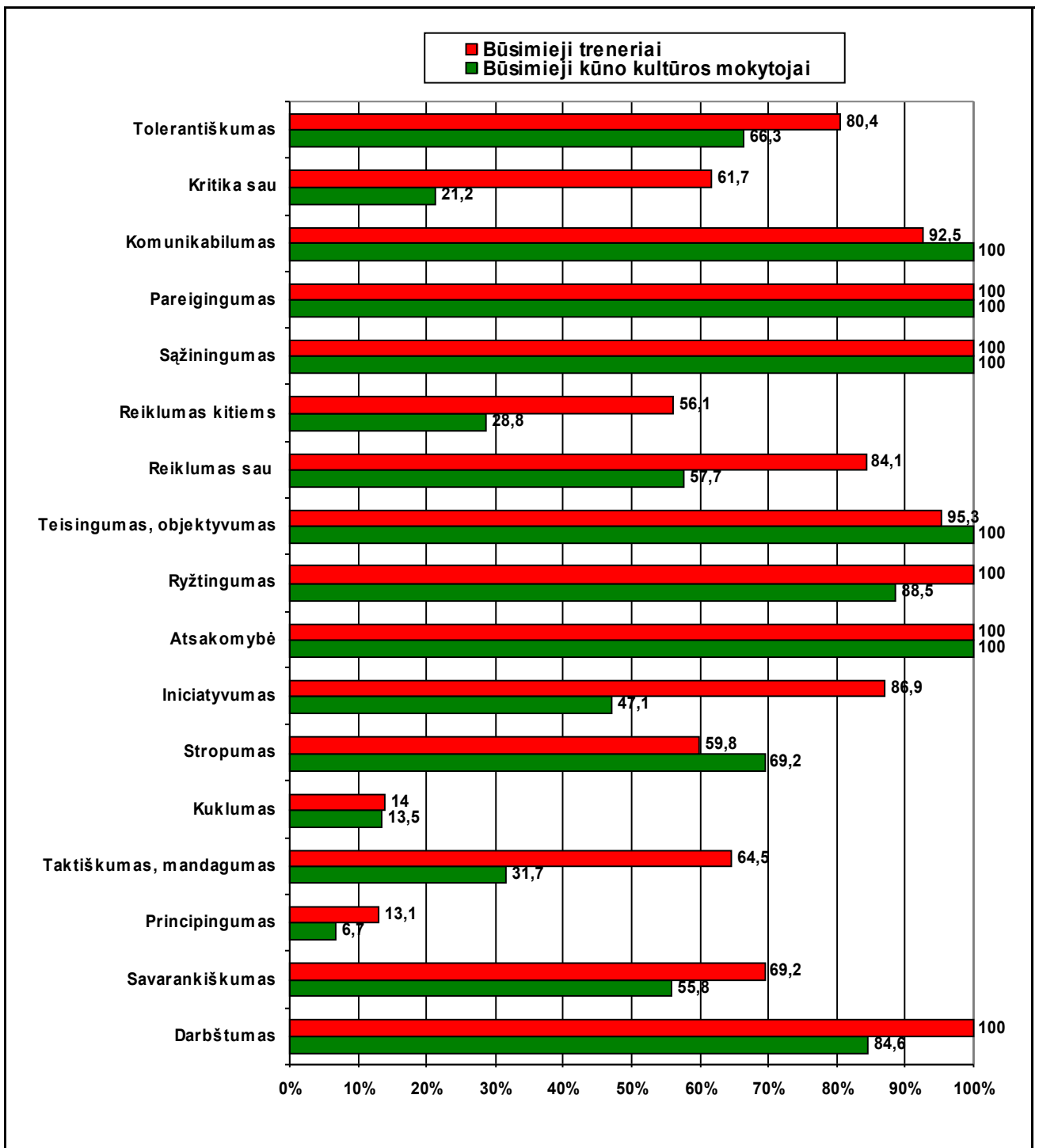
14.6. Visuomeninė pasirinktos profesijos reikšmė, labiau gerai žino 33,6 % studentų, gerai – 53,1 %, patenkinamai – 13,3 % tiriamųjų.

14.7. Specialybės vaidmenį asmenybės tobulinimuisi, labiau gerai žino 35,4 % tiriamųjų, gerai žino 54,9 %, patenkinamai žino 4,7 % tiriamųjų.

Palyginus būsimųjų kūno kultūros mokytojų ir būsimųjų trenerių nuomonių skirtumus, paaiškėjo, kad duomenys apie specialybės sampratą skyrėsi. Įvertinant žinias apie būsimą darbo turinį ir esmę, paaiškėjo, kad labai gerai tai žino 51,4 % būsimųjų trenerių bei 21,2 % būsimųjų kūno kultūros mokytojų ($p < 0,05$). Beveik priešingas rezultatas gavo vertinant teiginį apie individualius gebėjimus, reikalingus šiai specialybei, čia geriau save įvertino būsimieji kūno kultūros mokytojai (atitinkamai 42 % ir 67,3 %). Mažiausiai žinių apie savo specialybę abiejų profesijų studentai turi atlyginimo už darbą ir karjeros kilimo aspektais.

Abiejų specialybių studentai, nesvarbu, ar jie bus kūno kultūros mokytojai, ar treneriai, ateityje dirbs ugdymo srityje daugiausia su vaikais ir jaunimu. Ugdymo specialistai turi pasižymėti brandžia dorove, turi būti išsiugdę ir kitus svarbius pedagogui asmenybės bruožus. Šių bruožų įvertinimas pateiktas 15 paveiksle ir 2 priedo 6 lentelėje.

15 pav. Dorovinės brandos bruožų vertinimas (N=211)

Vertinant dorovinės brandos bruožus ir jų svarbą pedagogui, dauguma tiriamųjų kaip labai ryškius išskyrė: darbštumą, atsakomybę, ryžtingumą, teisingumą, objektyvumą, reiklumą sau, sąžiningumą, pareiagingumą, komunikabilumą. Kiek mažiau vertinimų sulaukė tokie bruožai, kaip tolerantiškumas, reiklumas sau, iniciatyvumas, savarankiškumas. Mažiausiai studentų vertinami tokie bruožai, kaip principingumas, kuklumas.

Palyginus būsimumų kūno kultūros mokytojų ir trenerių dorovinės brandos bruožų išskirtinumą (12 pav.) rezultatai reikšmingai išsiskiria vertinant:

- darbštumą: jį kaip labai ryškų išskyrė 100 % trenerių ir 84,6 % kūno kultūros mokytojų ($p < 0,01$);

- taktiškumą, mandagumą: svarbų pedagogui nurodė 64,5 % trenerių ir 31,7 % kūno kultūros mokytojų ($p < 0,01$);

- iniciatyvumą labai ryškiai išskyrė 86,9 % treneriai, o kūno kultūros mokytojai tik 47,1 % ($p < 0,01$);

- reiklumą sau – atitinkamai treneriai 84,1 % bei 57,7 % kūno kultūros mokytojai ($p < 0,01$);

- reiklumą kitiems taip pat išskyrė treneriai – 56,1 % ir tik 28,8 % būsimeji kūno kultūros mokytojai ($p < 0,05$);

- kritiką sau, kaip labai ryškų bruožą įvertino atitinkamai 61,7 % treneriai ir 21,2 % kūno kultūros mokytojai ($p < 0,01$);

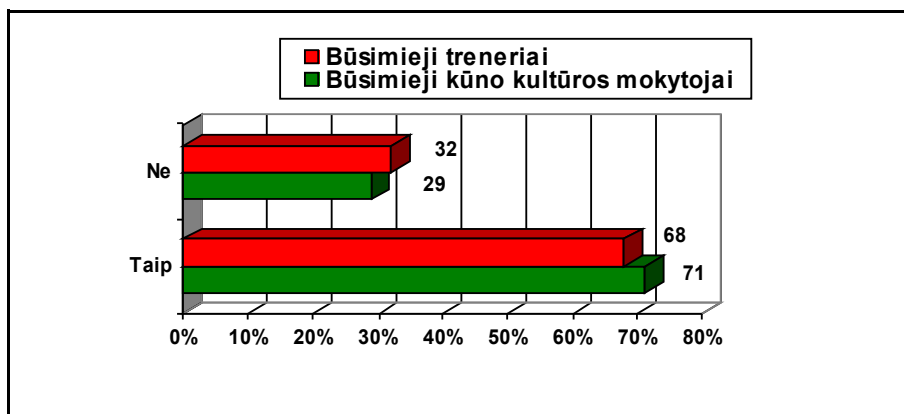
- tolerantiškumą kaip labai svarbų bruožą nurodė treneriai 80,4 % treneriai ir 66,3 % kūno kultūros mokytojai ($p < 0,01$).

Anketos pabaigoje išsiaiškinta, kaip studentai suvokia būsimąją specialybę, ar įsivaizduoja ir planuoja, ką dirbs, ar žino, kiek svarbūs ir kaip jie patys įvaldę tokius komponentus, kaip kantrumas, bendravimas, ryžtingumas, veiklumas ir optimizmas. Į klausimą „Ar pasirinkę šią profesiją įsivaizduojate, ką dirbsite?“ teigiamai atsakė 69,7 % visų studentų (žr. 12 lentelę ir 16 paveikslą).

12 lentelė

Studentų atsakymai į klausimą apie įsivaizduojamą darbą (N=211)

Atsakymai	Būsimeji kūno kultūros mokytojai	Būsimeji treneriai	Viso studentų
Taip, įsivaizduoju	74 (71 %)	73 (68 %)	147 (69,7 %)
Ne	30 (29 %)	34 (32 %)	64 (30,3 %)

16 pav. Klausimo „Ar pasirinkę šią profesiją įsivaizduojate, ką dirbsite?“ skirstinys (N=211)

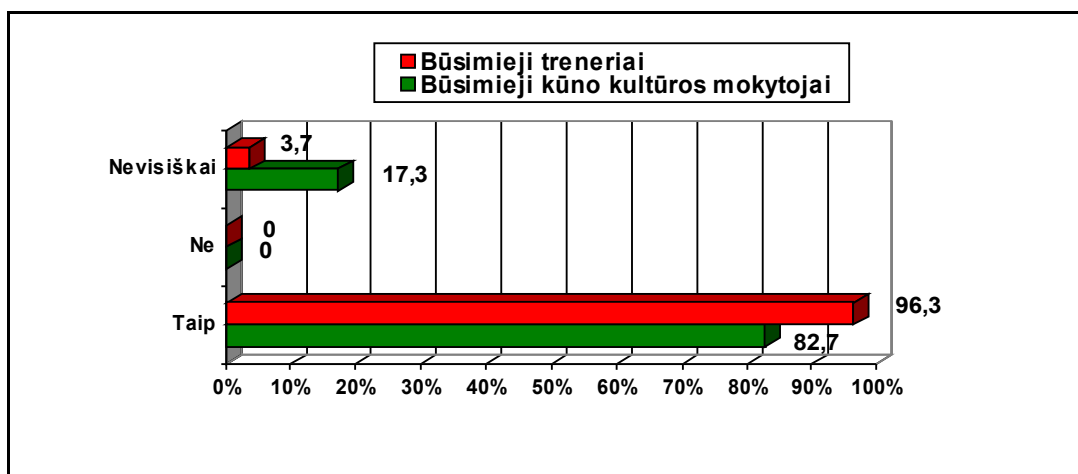
Kaip matyti iš 16 paveiksle pateiktų duomenų, nuomonės tarp norinčių dirbti kūno kultūros mokytojais ir treneriais beveik neišsiskyrė. Tenka pažymėti tik tą faktą, jog nemaža dalis būsimųjų sporto specialistų nežino ir neįsivaizduoja, ką jie dirbs po studijų universitete. Galima daryti prielaidą, kad tai tie studentai, kurių motyvas pasirinkti šias specialybes buvo noras įgyti aukštąjį išsilavinimą.

Kadangi ne visi studentai įsivaizduoja, ką jie dirbs po studijų, tai ir atsakyti į klausimą, „Ar tai bus mėgstamas jūsų darbas?“ kai kuriems studentams buvo nelengva (žr. 13 lentelę ir 17 paveikslą).

13 lentelė

Studentų nuomonė apie pasirinkto darbo mėgstamumą (N=211)

Atsakymai	Būsimieji kūno kultūros mokytojai	Būsimieji treneriai	Viso studentų
Taip	86 (82,7 %)	103 (96,3 %)	189 (89,6 %)
Ne	-	-	-
Nevisiškai	18 (17,3 %)	4 (3,7 %)	22 (10,4 %)

17 pav. Klausimo „Ar tai bus mėgstamas, jūsų darbas?“ skirstinys (N=211)

Kaip matyti iš 13 lentelėje pateiktų duomenų, teigiamai į šį klausimą atsakė 89,6 % visų

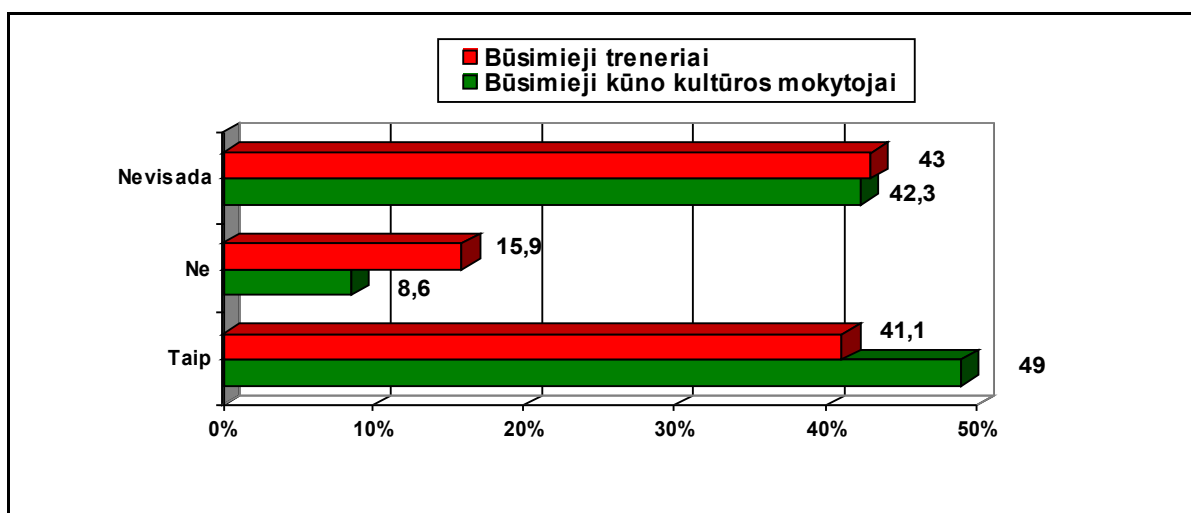
tyrime dalyvavusių studentų. 10,4 % respondentų buvo nevisiškai tuo užtikrinti. Lyginant duomenis pagal studentų pasirinktas specialybes, teigiamiau į savo būsimą profesiją žiūri būsimieji treneriai (žr. 17 pav.).

Kaip ir kiekvienas pedagogas, taip ir kūno kultūros mokytojas ar treneris turi pasižymėti tokia asmenybės savybe, kaip kantrybė. Tyrimo metu studentų buvo paprašyta įvertinti šią savo savybę. Studentų savęs vertinimas atsispindi 14 lentelėje ir 18 paveiksle.

14 lentelė

Respondentų savo kantrybės vertinimas (N=211)

Atsakymai	Būsimieji kūno kultūros mokytojai	Būsimieji treneriai	Viso studentų
Taip, esu kantrus (-i)	51 (49 %)	44 (41,1 %)	95 (45 %)
Ne	9 (8,6 %)	17 (15,9 %)	26 (12,3 %)
Nevisada	44 (42,3 %)	46 (43 %)	90 (42,7 %)

18 pav. Klausimo „Ar jūs kantrus?“ skirstinys (N=211)

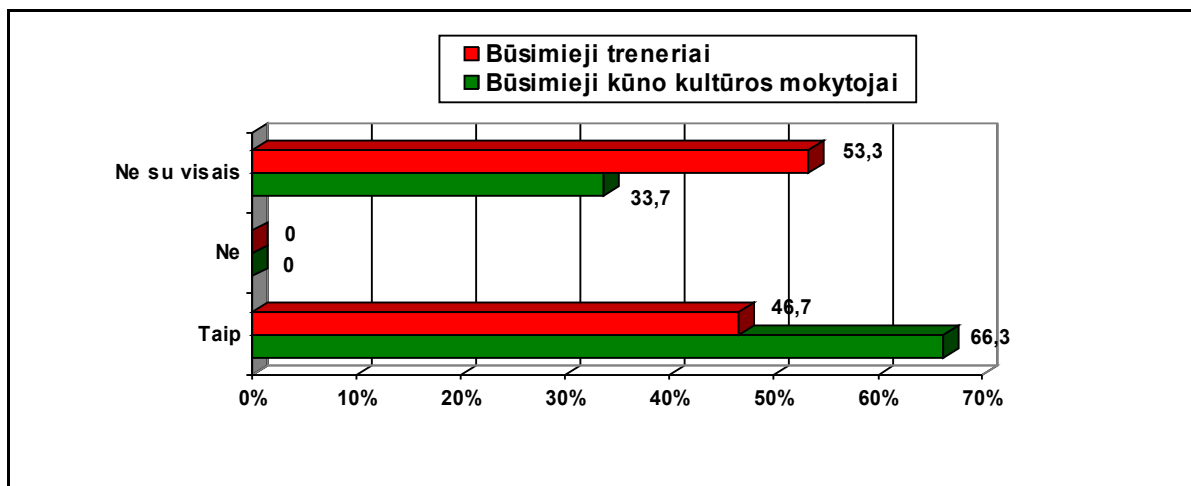
Iš atsakymų į klausimą rezultatų galima teigti, kad 45 % tiriamųjų yra kantrūs ir tiek pat teigė esantys kantrūs ne visada. Kad yra nekantrūs prisipažino 12,3 % visų apklausoje dalyvavusių studentų. Lyginant duomenis pasirinktos specialybės aspektu prasčiau save vertina būsimieji treneriai.

Žmonėms, dirbantiems pedagoginį darbą, reikalinga dar viena asmenybės savybė, tai mokėjimas bendrauti. Studentų savęs vertinimas atsakant į klausimą „Ar mokate bendrauti?“ pateiktas 15 lentelėje ir 19 paveiksle.

15 lentelė

Studentų nuomonė apie savo gebėjimą bendrauti (N=211)

Atsakymai	Būsimieji kūno kultūros mokytojai	Būsimieji treneriai	Viso studentų
Taip, moku bendrauti	69 (66,3 %)	50 (46,7 %)	119 (56,4 %)
Ne, nemoku	-	-	-
Moku bendrauti ne su visais	35 (33,7 %)	57 (53,3 %)	92 (43,6 %)

19 pav. Klausimo „Ar mokate bendrauti“ skirstinys (N=211)

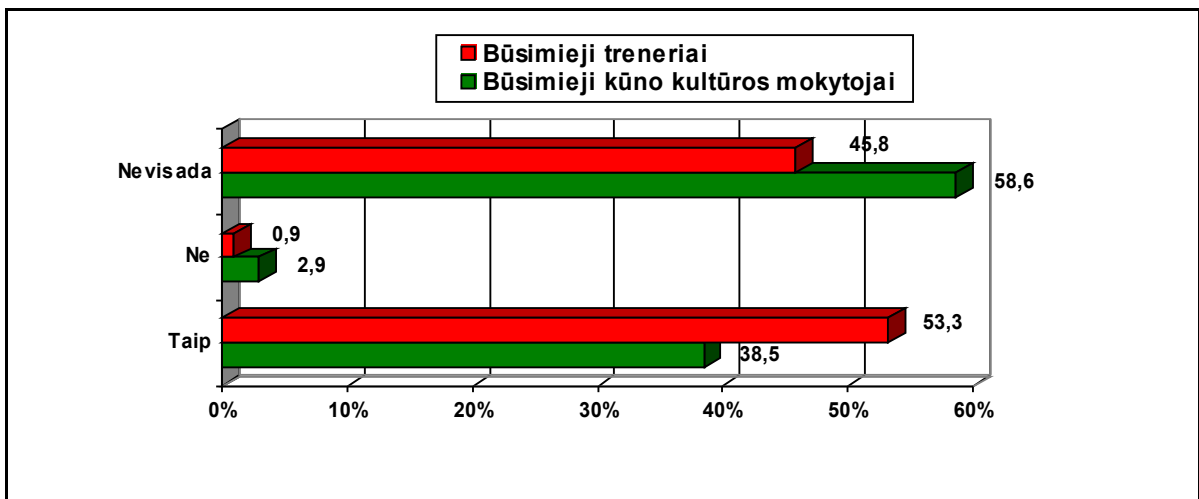
Kaip matyti iš 15 lentelėje ir 19 paveiksle pateiktų duomenų, niekas iš respondentų nepažymėjo atsakymo varianto, jog nemoka bendrauti. Tačiau beveik pusė apklaustųjų teigia, kad bendrauti moka ne su visais. Palankiau save vertina būsimieji kūno kultūros mokytojai, 66,3 % šios specialybės studentų pažymėjo atsakymo variantą „taip“.

Būsimiesiems pedagogams labai svarbios ir tokios asmenybės savybės, kaip ryžtas, optimizmas, veiklumas. Tyrimo metu studentai turėjo įsivertinti ir šias savo asmenybės savybes (žr. 16 lentelę ir 20 paveikslą).

16 lentelė

Nuomonė apie savo ryžtingumą, optimizmą ir veiklumą (N=211)

Atsakymai	Būsimieji kūno kultūros mokytojai	Būsimieji treneriai	Viso studentų
Taip	40 (38,5 %)	57 (53,3 %)	97 (46 %)
Ne	3 (2,9 %)	1 (0,9 %)	4 (1,9 %)
Nevisada	61 (58,6 %)	49 (45,8 %)	110 (52,1 %)

20 pav. Klausimo „Ar jūs ryžtingas, optimistas, veiklus?“ skirstinys (N=211)

Atsakydami į šį anketos klausimą, tvirtą teigiamą atsakymo variantą pasirinko mažiau nei pusė respondentų (46 %), daugiau nei pusė – ne visada (52,1 % tiriamųjų). 3 būsimieji kūno kultūros mokytojai ir 1 treneris prisipažino, kad jie šių asmenybės savybių neturi.

Ir tikrai optimistiškai respondentai atsakė į paskutinį klausimą „Ar manote, kad sugebėsite dirbti šį darbą?“. 99 % studentų į šį klausimą atsakė teigiamai. Galima spręsti, kad šis optimistiškumas susijęs su tuo, kad jaunuoliai jau pradėdami mokytis buvo apsisprendę dėl pasirinktos specialybės ir turi aiškų supratimą apie savo pasirinktą specialybę, jai reikalingas asmenines savybes.

IŠVADOS

1. Išanalizavus tiriamųjų nuomonę apie informacijos šaltinius, suteikusius žinių ir

paskatinusius rinktis kūno kultūros ir sporto specialybę, pagrindiniu šaltiniu buvo laikomas treneris. Taip pat nemažą įtaką šiam apsisprendimui turėjo tėvai. Toliau respondentų atsakymai pasiskirstė taip: sporto varžybų lankymas, draugai, kūno kultūros mokytojas, klasės vadovas, kiti šaltiniai ir žiniasklaida.

2. Studentų požiūris į sporto ir kūno kultūros vaidmenį, jo poveikį, pasirenkant kūno kultūros ir sporto pedagogo profesiją, yra teigiamas. Studentų įvertinti svarbiausieji teiginiai nurodo jų nuomonę apie sporto ir kūno kultūros sąsają bei jos poveikį pedagogo tapsmui. Svarbiausiu laikytas teiginys - glaudri sporto ir kūno kultūros sąsaja padeda tapti geru specialistu.

3. Daugumos studentų žinios apie kūno kultūros ir sporto specialybę yra pakankamos. Būsimojo darbo turinį labai gerai žino daugiau nei trečdalis respondentų, gerai – beveik kas antras studentas. Kokių asmenybės savybių reikia šiai profesijai labai gerai žino daugiau nei pusė respondentų. Menkiausios yra tiriamųjų žinios apie atlyginimą už darbą. Remiantis tyrimo rezultatais galima teigti, kad studentai dar negalvoja ir nežino, kokios yra karjeros galimybės. Gana gerai studentai žino visuomeninę profesijos pasirinkimo reikšmę. Specialybės vaidmenį asmenybės tobulinimuisi žino didelė dalis tiriamųjų.

4. Vertingiausiais kūno kultūros ir pedagogo dorovinės brandos bruožais tiriamieji laiko darbštumą, atsakomybę, ryžtingumą, teisingumą, objektyvumą, reiklumą sau, sąžiningumą, pareigingumą, komunikabilumą.

5. Palyginus norinčių dirbti kūno kultūros mokytojais ir treneriais specialybės pasirinkimo motyvus, būsimieji treneriai kaip svarbiausią motyvą nurodė pomėgį pasirinktai sporto šakai, o būsimieji kūno kultūros mokytojai pagrindiniu motyvu laikė pomėgį pedagoginiam darbui.

6. Savo perspektyvas trenerio darbe matantys studentai turi daug didesnę pasiekimo sporte lygį ir stažą. Jų apsisprendimas dėl specialybės pasirinkimo daug ankstyvesnis už būsimuosius kūno kultūros mokytojus. Galima pastebėti, kad jų apsisprendimui didelė įtaką turėjo praktinė tiesioginio dalyvavimo sporte pusė. Būsimieji kūno kultūros mokytojai taip pat turi didelį polinkį sportui, tačiau jų pasiekimai ir sportinio stažo trukmė yra kuklesni, negu būsimųjų trenerių. Būsimiesiems kūno kultūros mokytojams specialybės pasirinkimo apsisprendimui įtakos daugiau turėjo ne praktinė dalyvavimo tiesiogiai sporte pusė, bet pomėgis jam.

7. Tiriant hipotetines prielaidas, paskaičiuotas chi kvadratas leidžia atmesti nulinę hipotezę, kad atskiriems komponentams suteikiama vienoda svarba, todėl hipotetinės prielaidos pilnai pasitvirtina.

REKOMENDACIJOS

1. Tikslinga aktyviau plėtoti profesinį informavimą ir konsultavimą bendrojo lavinimo mokyklose, užtikrinant, kad visų klasių mokiniams būtų lengvai prieinama informacija profesinio informavimo, konsultavimo ir orientavimo klausimais. Tokiu būdu jaunuoliams būtų lengviau sąmoningai ir motyvuotai pasirinkti tinkamą profesiją.
2. Kelti mokytojų, trenerių, būrelių vadovų kvalifikaciją profesinio informavimo srityje, kad jie būtų kompetentingi konsultuoti moksleivius profesijos pasirinkimo klausimais. Bendradarbiauti su įstaigomis, centrais, teikiančiais profesinio informavimo, konsultavimo ir orientavimo paslaugas.
3. Atsižvelgiant į mokinių interesus ir gebėjimus įvairiose sporto šakose, orientuoti mokinius į popamokinę veiklą, ugdyti svarbius asmenybės bruožus, reikalingus sporto pedagogui.
4. Vyresniųjų klasių mokinius supažindinti su atliktais tyrimais, parodančiais, kaip mokiniai renkasi profesijas, kokie jų poreikiai ir interesai.
5. Ugdytojai turėtų supažindinti savo mokinius, ketinančius rinktis kūno kultūros mokytojo ar trenerio specialybę, su dėstomo dalyko pokyčiais tam, kad jaunuoliai geriau orientuotųsi savo būsimoje specialybėje.
6. Pradėdami studijuoti kūno kultūros ir sporto pedagogikos specialybę, jaunuoliai turėtų susipažinti su darbo rinkos realybe. Pageidautina, kad jaunuoliai matytų savo tolimesnes karjeros perspektyvas.
7. Vyresniųjų klasių moksleiviams teikti išsamią ir viešą informaciją apie sporto pedagogų rengimą, universitetines ir neuniversitetines studijų programas.

LITERATŪRA

1. Ames C. (1995). Achievement goals, motivational climate and motivational processes // motivation in sport and exercise. Champaign: Human inetics.
2. Antikos pedagogai (1991). Sud. Dilytė P. Kaunas: Šviesa.
3. Baršauskienė V., Janulevičiūtė B. (1999). Žmogiškieji santykiai. Kaunas: Technologija.
4. Beresnevičienė D. (1990). Diferencijuotas profesinis orientavimas mokykloje. Vilnius: PMTI.
5. Bieliauskaitė R. (1993). Asmenybės psichologija. Kaunas: Šviesa.
6. Bitinas B. (1996). Ugdymo filosofijos pagrindai. Vilnius: VPU.
7. Bitinas B. (2000). Ugdymo filosofija. Vilnius: VPU: Enciklopedija.
8. Bitinas B. (2006). Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas. Vilnius: Kronta.
9. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius: Margi raštai.
10. Bobrova L., Kazlauskienė A. ir kt. (2008). Kursinių ir baigiamųjų (bakalauro, magistro, specialiųjų profesinių studijų) darbų rengimo ir gynimo metodinės rekomendacijos. Šiauliai: ŠU.
11. Charles C. M. (1999). Pedagoginio tyrimo įvadas. Vilnius: Alma litera.
12. Dystervėgas, F. A. (1988). Žmogaus ir mokytojo paskirtis bei gyvenimo tikslas // Pedagoginiai raštai. Kaunas: Šviesa
13. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). Pedagoginė psichologija. Vilnius: Alma litera.
14. Gonestas E., Rimgaudas R. ir kt. (2003). Taikomoji statistika. Kaunas. LKKA.
15. Gučas A. (1968). Psichologijos raida Lietuvoje. Vilnius: Mintis.
16. Gurova R. (1984). Socialinės auklėjimo problemos. Kaunas: LKKI.
17. Jacikevičius A. (1995). Žmonių grupių (socialinė) psichologija. Vilnius: Žodynas.
18. Jurevičiūtė, E. (1986). Psichologinės metodikos sportininko asmenybei įvertinti (metodinės rekomendacijos). Vilnius: Alma litera.
19. Jovaiša L. (1981). Asmenybė ir profesija. Kaunas: Šviesa.
20. Jovaiša L. (1985). Ugdymo gairės. Kaunas: Šviesa.
21. Jovaiša L. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa.
22. Jovaiša L. (1995). Hodegetika: auklėjimo mokslas. Vilnius: Agora.
23. Jovaiša L. (2001). Edukologijos pradmenys. Šiauliai: ŠU leidykla.
24. Jovaiša L. (2001). Ugdymo mokslas ir praktika. Vilnius: Agora.
25. Jovaiša L., Vaitkevičius J. (1998). Pedagogikos pagrindai. Kaunas: Šviesa.
26. Kantas I. (1990). Apie pedagogiką. Kaunas: Šviesa.
27. Karoblis P. (1999). Sporto treniruotės teorija ir didaktika. Vilnius: Egalda.
28. Kasiulis J., Barvydienė V. (2008). Vadovavimo psichologija. Kaunas: Technologija.
29. Kavaliauskienė V. (2001). Pedagoginis pašaukimas ir jo ugdymas: monografija. Klaipėda: KU.

30. Komenskis J. A. (1986). Rinktiniai pedagoginiai raštai. Kaunas: Šviesa.
  31. Lietuvos švietimo koncepcija / Lietuvos Respublikos švietimo ministerija (1992). Vilnius: Leidybos centras.
  32. Malinauskas R. (2001). Sporto pedagogų psichologinis portretas socialinio rengimo kontekste. Kaunas: LKKA.
  33. Malinauskas R. (2003). Sporto psichologijos pagrindai. Kaunas: LKKA.
  34. Mayers D. G. (2000). Psichologija. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
  35. Martišauskienė E. (1996). Profesijos mokytojo vaidmuo ugdymo procese. Mokytojas (dėstytojas) modernaus profesinio rengimo procese. Vilnius: VPU.
  36. Maslow A. H. (1970). Motivation and Personality. New York: Van Nostrand Rheinhold.
  37. Meidus L. (2005). Sporto psichologija. Vilnius: VPU.
  38. Miškinis K. (1988). Trenerio pedagoginio meistriškumo pagrindai. Kaunas: Šviesa.
  39. Miškinis K. (1998). Trenerio etika. Kaunas: Šviesa.
  40. Miškinis K. (2000). Kūno kultūros ir sporto specialistų rengimo tobulinimas: monografija. Kaunas: LKKA.
  41. Miškinis K. (2002). Sporto pedagogikos pagrindai. Kaunas: LKKA.
  42. Miškinis K. (2005). Trenerio veiklos optimizavimas. Vilnius: LSIC.
  43. Paplauskas – Ramūnas A. (1996). Pedagoginiai raštai. Vilnius: LRŠMM leidybos centras.
  44. Paulauskas R. (1990). S. Šalkauskio ir A. Maceinos filosofinė pedagogika. Vilnius: Žinija.
  45. Pedagogų rengimo kokybė Lietuvos aukštosiose mokyklose ir jų įsidarbinimo galimybės. (2002). [žiūrėta 2008 11 10].
- Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/smt/docs/spec_poreikis/2001.pdf>
46. Psichologijos žodynas. (1993). Sud. Augis R. Kočiūnas R. Vilnius: Mokslo ir encikl. l-kla.
  47. Psichologai apie žmogaus raidą. (1999). XX Lietuvos ir užsienio psichologijos: antologija. Sud. Garbačiauskienė M. Kaunas: Šviesa.
  48. Pukelis K. (1994). Ne „būti“, bet „prasmingai būti“. Kaunas: Aušra.
  49. Pukelis K. (1995). Mokytojų rengimas ir tautos kultūra. Kaunas: Aušra.
  50. Pukelis K. (1998). Mokytojų rengimas ir filosofinės studijos. Kaunas: Versmė.
  51. Rajeckas V. (1995). Asmenybės raida ir ugdymas. Vilnius: Asveja.
  52. Robbins S. P. (2003). Organizacinės elgsenos pagrindai. Kaunas: UAB „Poligrafija ir informatika“.
  53. Rodzevičiūtė E. (2008). Pedagogo profesijos pasirinkimo motyvacija ir jos kaita pedagoginių studijų metu. Database: Education Research Complete. [žiūrėta 2008 12 14].

Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=4&hid=115&sid=ae539b9f-a3eb-4ec3-9da4ccf64d419657%40sessionmgr108&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtG12ZQ%3d%3d#db=ehh&AN=35521786>>

54. Seneka L. A. (1986). *Laiškai Liucijui*. Vilnius: Mintis.
  55. Šalkauskis, S. (1991). *Rinktiniai raštai. Pedagoginės studijos. I knyga*. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija.
  56. Šalkauskis S. (1992). *Rinktiniai raštai. Pedagoginės studijos. Kn.I*. Vilnius: Vaivorykštė.
  57. Šukys, S. (2002). *Socialiniai, moraliniai sporto sociologijos aspektai*. Kaunas: LKKA.
  58. *Švietimo gairės: Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos*. (2002). Sud. Boruta J., Gudynas P. ir kt. Vilnius: Dialogas.
  59. *Ugdymo teorijų raidos bruožai*. (1998). Sud. Dumčienė A., Adamonienė R. Kaunas: LKKI.
  60. Owenas R., Fromas R. D., Moscowas H. (1981). *Educational psychology: An introduction*. (2nd. ed.), Boston – Toronto: Little, Brown & Company.
  61. Valackienė A., Dėmenienė A. (2007) . *Žinių valdymas: profesijos pasirinkimo testavimo portalo parengimas*. Database: Business Source Complete. [žiūrėta 2008 10 14].
- Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=5&hid=115&sid=ae539b9f-a3eb-4ec3-9da4-ccf64d419657%40sessionmgr108>>
62. Vaikevičius J. (1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai*. Vilnius: Egaldas.
  63. Volbekienė V. (1995). *Šiuolaikinė kūno kultūros kryptis. Švietimo reforma ir mokytojų rengimas*. Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centras.
  64. Voveris V. (1990). *Pedagogas – mūsų viltis ir nerimas*. Kaunas: Šviesa.
  65. Žemaitis V. (1983). *Dorovės sąvokos*. Vilnius: Mintis.
  66. Ковалев, А. Г. (1970). *Психология личност*. Москва: Просвещение.
  67. Крети, Б. Дж. (1978). *Психология в современном спорте*. Москва: Физкультура и спорт.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

ANKETA KŪNO KULTŪROS IR SPORTO PEDAGOGIKOS

SPECIALYBĖS STUDENTAMS

Gerbiamas studente! Šiaulių universiteto Karjeros edukologijos programos magistrantė tiria **kūno kultūros ir sporto specialybės pasirinkimo motyvus**. Prašau Jūsų padėti išsiaiškinti šiuos motyvus ir dalyvaujant apklausoje nuoširdžiai atsakyti į pateiktus klausimus. Anketa yra anoniminė. Jums tinkantį atsakymo variantą pažymėkite varnelė (✓) arba įrašykite savo variantą.

Iš anksto dėkoju už sugaištą laiką ir nuoširdžius atsakymus.

Jūsų amžius: .....

Jūsų lytis   mot;   vyr.

Jūsų gyvenamoji vieta (iki įstojimo)   Rajonas (gyvenvietė, miestelis, kaimo vietovė);   Miestas

Būsimas (planuojamas) Jūsų darbas, baigus studijas   Kūno kultūros mokytojas;   Treneris

1. Kokią(-ias) sporto šaką(-as) kultivuojate (kultivavote)?

1. ....

2. ....

3. ....

2. Kiek metų sportavote (-uojate)? (įrašykite) .....

3. Ar turite pasiekimų? (Tarptautinis lygis; Lietuvos Respublikos lygis; Tarpmiestinis lygis)

taip (parašykite, kokių) .....

ne.

4. Kada nusprendėte pasirinkti šią profesiją?

1-4 kl.;

5-9 kl.;

10-12 kl.

po mokyklos baigimo

5. Kas Jums suteikė informaciją apie specialybes, susijusias su kūno k. ir sportu?

treneris;

kūno k. mokytojas;

klasės vadovas;

draugai;

tėvai;

žiniasklaidos priemonės;

sporto varžybų lankymas;

informaciją radau internete

kiti šaltiniai

6. Kaip suvokiate sporto ir kūno kultūros vaidmenį ir koks jos poveikis būsimos specialybės pasirinkimui? (Sunumeruokite pagal svarbumą, nuo svarbiausios, kur svarbiausia-1, mažiau svarbu-2, 3 ir t.t.)

• Sportas telkia kūrybines žmogaus galias (   )

• Sportas padeda laikytis etiketo (   )

• Sportas žadina poreikį tobulinti savo kūną (   )

• Sportas ugdo grožio potraukį (   )

• Glaudi sporto ir kultūros sąsaja padeda tapti geru specialistu (   )

• Sportas padeda suvokti estetines vertybes (   )

• Sportas ugdo garbingumą, taurumą, orumą ir kt. kilnius kultūringo žmogaus bruožus (   )

• Sportas žadina socialinį optimizmą (   )

• Sportas yra puiki priemonė intelektinei, emocinei ir dvasinei žmogus sferai tobulėti (   )

7. Kokie motyvai paskatino pasirinkti kūno k. ir sporto specialybę? (Išvardinkite 4-5 Jums svarbius motyvus eilės tvarka pagal svarbumą, nuo svarbiausios, kur svarbiausia-1, mažiau svarbu-2, 3 ir t.t.)

• Patinka kultivuoti pasirinktą sporto šaką (   )

• Noriu įgyti aukštąjį išsilavinimą (   )

• Vilioja pedagoginis darbas (   )

- Patinka darbas, reikalaujantis kūrybingumo ( )
  - Buvo lengviau įstoti ( )
  - Patarė tėvai, giminės ( )
  - Patarė mokytojai, treneriai ( )
  - Mokymo įstaiga arti namų ( )
  - Norėjau pakeliauti po užsienio šalis ( )
  - Norėjau parodyti kitiems savo sugebėjimus ( )
  - Maniau, kad specialybė turės įtakos ilgaamžystei, sveikatai ( )
  - Lėmė atsitiktinumas ( )
  - Viliojo gerai mokamas darbas ( )
8. **Kuris iš šių teiginių yra Jums priimtinausias?** (Sunumeruokite pagal svarbumą.)
- Noriu vadovauti, daryti įtaką ( )
  - Noriu ir toliau kultivuoti, jau būdamas treneriu ( )
  - Noriu pratęsti tai ko pats nespėjau užbaigti ( )
9. **Kaip manote, ar pasirinkta specialybė reikalauja kūrybingumo?**
 taip, didelio;   taip, vidutiniško;   iš dalies;   ne;   neturiu nuomonės
10. **Kaip manote, ar šiai specialybei reikalingas pašaukimas?**
 taip;   nebūtinai ;   ne;   neturiu nuomonės
11. **Ar pritariate nuomonei „Sporto pergalės ir rekordų prasmė – gyvenime būtini“?**
 taip;   ne visada;   ne (paaiškinkite, kodėl?) .....
12. **Ar sutinkate, kad sportas puiki asmenybės ugdymo mokykla?**
 taip;   ne visada;   ne (paaiškinkite, kodėl?) .....
13. **Ar įžvelgiate ryšį tarp kilnaus elgesio sporte ir kilnaus elgesio gyvenime?**
 taip;   ne visada;   ne (paaiškinkite, kodėl?) .....
14. **Kaip suprantate būsimąją specialybę?**
1. **Būsimojo darbo turinys ir esmė**
 žinau l. gerai;   žinau gerai;   žinau patenkinamai;   nežinau
  2. **Reikalavimai, kuriuos kels ši specialybė asmenybei**
 žinau l. gerai;   žinau gerai;   žinau patenkinamai;   nežinau
  3. **Kokių individualių gebėjimų reikia šiai specialybei?**
 žinau l. gerai ;   žinau gerai ;   žinau patenkinamai ;   nežinau
  4. **Koks atlyginimas už darbą?**
 žinau l. gerai ;   žinau gerai ;   žinau patenkinamai ;   nežinau
  5. **Kokios karjeros kilimo galimybės?**
 žinau l. gerai ;   žinau gerai ;   žinau patenkinamai ;   nežinau
  6. **Visuomeninė pasirinktos profesijos reikšmė.**
 žinau l. gerai ;   žinau gerai ;   žinau patenkinamai ;   nežinau
  7. **Specialybės vaidmuo Jūsų asmenybės tobulinimuisi.**
 žinau l. gerai ;   žinau gerai ;   žinau patenkinamai ;   nežinau
15. **Įvertinkite dorovinės brandos bruožus, svarbius pedagogui?**

VERTINIMO LYGIAI

Eil. Nr.	Vertinamasis bruožas	Labai ryškus	Ryškus	Nelabai ryškus	Neryškus	Visiškai neryškus
1.	Darbštumas					
2.	Savarankiškumas					
3.	Principingumas					
4.	Taktiškumas, mandagumas					
5.	Kuklumas					
6.	Stropumas					
7.	Iniciatyvumas					
8.	Atsakomybė					
9.	Ryžtingumas					
10.	Teisingumas, objektyvumas					
11.	Reiklumas sau					
12.	Reiklumas kitiems					
13.	Sąžiningumas					
14.	Pareigingumas					
15.	Komunikabilumas					
16.	Kritiškumas sau					
17.	Tolerantiškumas					

16. Ar pasirinkę šią profesiją, jau įsivaizduojate, ką dirbsite?

taip; ne

17. Ar tai bus Jūsų mėgiamas darbas?

taip; ne visiškai; ne; nežinau; apie tai dar negalvoju

18. Ar Jūs kantrūs?

taip; ne visada ne (paaiškinkite, kodėl?) .....

19. Ar mokate bendrauti?

taip; ne su visais ne (paaiškinkite, kodėl?) .....

20. Ar Jūs ryžtingas, optimistas, veiklus?

taip; ne visada; ne (paaiškinkite, kodėl?) .....

21. Ar manote, kad sugebėsite dirbti šį darbą?

taip; ne (paaiškinkite, kodėl?) .....

NUOŠIRDŽIAI DĖKOJU

2 PRIEDAS

DUOMENŲ LENTELĖS

Tiriamųjų skirstinys pagal sporto šakas (N=211)

Sporto šakos	ŠU studentai				VPU studentai				ŠU studentai + VPU studentai				
	Skaičius		Procentinė išraiška (%)		Skaičius		Procentinė išraiška (%)		Skaičius		Procentinė išraiška (%)		Procentinė išraiška (%)
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M+V
Žaidimų sporto šakos (krepšinis, tinklinis, futbolas, ir kt.)	4	36	3,9%	35%	5	37	4,6%	34,2%	9	73	4,2%	34,6%	38,8%
Aerobika, gimnastika ir kt.	12	2	11,7%	1,9%	14	3	13%	2,8%	26	5	12,3%	2,4%	14,7%
Dvikovos ir jėgos sporto šakos (dziudo, imtynės, boksas ir kt.)	1	11	1%	10,7%	12	13	1,9%	12%	3	24	1,4%	11,4%	12,8%
Lengvoji atletika	2	11	1,9%	10,7%	1	10	0,9%	9,2%	3	21	1,4%	10%	11,4%
Plaukimas	2	10	1,9%	9,7%	1	9	0,9%	8,3%	3	19	1,4%	9%	10,4%
Orientavimo si sportas	2	4	1,9%	3,9%	2	3	1,9%	2,8%	4	7	1,9%	3,3%	5,2%
Irklavimas ir slidinėjimas	2	2	1,9%	1,9%	2	2	1,9%	1,9%	4	4	1,9%	1,9%	3,8%
Dviračių sportas	1	1	1%	1%	2	2	1,9%	1,9%	3	3	1,45%	1,45%	2,9%

Sporto šakų pasiskirstymas pagal lytį ir specialybę (N=211)

Sporto šakos	Būsimieji kūno kultūros mokytojai						Būsimieji treneriai					
	Merginos		Vaikinai		M + V		Merginos		Vaikinai		M + V	
	Skaičius	(%)	Skaičius	(%)	Skaičius	(%)	Skaičius	(%)	Skaičius	(%)	Skaičius	(%)
Žaidimų sporto šakos (krepšinis, tinklinis, futbolas, ir kt.)	6	2,8	40	1,9	46	21,8	3	1,4	33	15,6	36	17
Aerobika, gimnastika ir kt.	8	3,8	4	1,9	12	5,7	18	8,5	1	0,5	19	9
Dvikovos ir jėgos sporto šakos (dziudo, imtynės, boksas ir kt.)	1	0,5	12	5,7	13	6,2	2	1	12	5,7	14	6,6
Lengvoji atletika	2	1	12	5,7	14	6,6	1	0,5	9	4,3	10	4,8
Plaukimas	2	1	6	2,8	8	3,8	1	0,5	13	6,1	14	6,6
Orientavimasis	3	1,4	2	1	5	2,4	1	0,5	5	2,3	6	2,8
Irklavimas ir slidinėjimas	3	1,4	1	0,5	4	1,9	1	0,5	3	1,4	4	1,9
Dviračių sportas	2	1	-	-	2	1	1	0,5	3	1,4	4	1,9

Informacijos šaltiniai, turėję įtakos pasirenkant specialybę (N=211)

Informacijos šaltiniai turėję įtakos pasirenkant specialybę	Visų studentų atsakymų duomenys		Būsimieji kūno kultūros mokytojai		Būsimieji treneriai	
	Atsakymų suma (Σ)	Procentinė išraiška (%) (nuo 211)	Studentų skaičius	Procentinė išraiška (%)	Studentų skaičius	Procentinė išraiška (%)
Treneris	156	73,9	68	65,4	88	82,2
Kūno kultūros mokytojai	63	29,8	41	39,4	22	20,6
Klasės vadovas	42	19,9	34	32,7	8	7,5
Tėvai	122	57,8	77	74	45	42
Draugai	80	37,9	37	35,6	43	40,2
Žiniasklaida	23	10,9	14	13,5	9	8,4
Sporto varžybų lankymas	97	46	60	57,7	37	34,6
Kiti šaltiniai	27	12,8	17	16,3	10	9,3

Kūno kultūros ir sporto pedagogikos specialybės pasirinkimo motyvų analizė (N=211)

Specialybės rinkimosi motyvai	Studentų skaičius		1 vieta		2 vieta		3 vieta		4 vieta		5 vieta		6 vieta		Iš 1 vietos	%	Motyvo vieta pasirenkant specialybę
	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T			
Patiko pedagoginis darbas	173		39		48		30		36		20		-		39/173	22	IV
	96	77	28	11	23	25	18	12	21	15	6	14					
Patiko kultivuoti pasirinktą sporto šaką	170		61		38		55		13		3		-		61/170	35,8	I
	63	107	21	40	14	24	18	37	7	6	3						
Noras įsigyti aukštąjį išsilavinimą	159		46		26		28		45		13		1		46/159	28,9	II
	62	97	17	29	10	16	12	16	13	32	9	4	1				
Patinka darbas, reikalaujantis kūrybingumo	146		38		42		18		47		1		-		38/146	26	III
	69	77	22	16	20	22	12	6	15	32		1					
Patarė mokytojai, treneriai	101		18		22		21		32		8		-		18/101	17,8	V
	61	40	8	10	13	9	14	7	21	11	5	3					
Noras parodyti kitiems savo sugebėjimus	89		5		26		16		16		26		-		5/89	5,6	VI
	58	31	4	1	18	8	12	4	13	3	11	15					
Patarė tėvai, giminės	56		3		7		16		12		16		2		3/56	5,3	VII
	32	24	3		4	3	8	8	8	4	7	9	2				
Specialybė turi įtakos sveikatai ir ilgaamžiškumui	49		1		2		16		4		26		-		1/49	2	VIII
	27	22	1		2		7	9	3	1	14	12					

Gerai mokamas darbas	12		-		-		3		-		9		-		-	0	IX
	8	4					2	1			6	3					
Noras pakeliauti po užsienio šalis	11		-		-		-		3		8		-		-	0	X
	5	6							2	1	3	5					
Buvo lengviau įstoti	-		-		-		-		-		-		-		-	0	XIII
Studijos arčiau namų	2		-		-		-		-		2		-		-	0	XII
	1	1									1	1					
Lėmė atsitiktinumas	2		-		-		-		1		1		-		-	0	XI
	1	1							1			1					

M – būsimieji kūno kultūros mokytojai;

T- būsimieji treneriai.

Specialybės sampratos įvertinimas (N=211)

Specialybės samprata	Žinau labai gerai		Žinau gerai		Žinau patenkinamai		Nežinau	
	M	T	M	T	M	T	M	T
Būsimojo darbo turinys ir esmė	77 (36,4 %)		99 (47 %)		35 (16,6 %)		-	
	22 (21,2%)	55 (51,4 %)	49 (47,1 %)	50 (46,7 %)	33 (31,7 %)	2 (1,2 %)		
Reikalavimai asmenybei	75 (35,5 %)		101 (47,9 %)		35 (16,6 %)		-	
	40 (38,5 %)	35 (32,7 %)	52 (50 %)	49 (45,8 %)	12 (11,5 %)	23 (21,5 %)		
Individualūs gebėjimai, reikalingi šiai specialybei	115 (54,5 %)		82 (38,9 %)		14 (6,6 %)		-	
	70 (67,3 %)	45 (42%)	32 (30,8 %)	50 (46,7 %)	2 (1,9 %)	12 (11,2 %)		
Atlyginimas už darbą	47 (22,3 %)		59 (28 %)		82 (38,9 %)		23 (10,9 %)	
	33 (31,7 %)	14 (13,1 %)	30 (28,8 %)	29 (27,1 %)	37 (35,6 %)	45 (42 %)	4 (3,8 %)	19 (17,7 %)
Karjeros kilimo galimybės	44 (20,8 %)		63 (29,9 %)		89 (42,2 %)		15 (7,1 %)	
	15 (14,4 %)	29 (27,1 %)	32 (30,8 %)	31 (30 %)	48 (46,2 %)	41 (38,3 %)	9 (8,7 %)	6 (5,6 %)
Visuomeninė pasirinktos profesijos reikšmė	71 (33,6 %)		112 (53,1 %)		28 (13,3 %)		-	
	42 (40,4 %)	29 (27,1 %)	58 (55,8 %)	54 (50,5 %)	4 (3,8 %)	24 (22,4 %)		
Specialybės vaidmuo asmenybės tobulinimui	75 (35,4 %)		116 (54,9 %)		10 (4,7 %)		-	
	41 (39,4 %)	34 (31,8 %)	59 (56,7 %)	57 (53,3 %)	4 (3,8 %)	6 (5,6 %)		

M – būsimoji kūno kultūros mokytojai;

T- būsimoji treneriai.

Dorovinės brados bruožų, būtinų pedagogui, įvertinimas (N=211)

Vertinamasis bruožas	Vertinimo lygiai (%)									
	Labai ryškus		Ryškus		Nelabai ryškus		Neryškus		Visiškai neryškus	
	M	T	M	T	M	T	M	T	M	T
Darbštumas	195 (92,4 %)		16 (7,6 %)		-		-		-	
	88 (84,6 %)	107 (100 %)	16 (7,6 %)							
Savarankiškumas	132 (62,6 %)		77 (36,5 %)		2 (1 %)		-		-	
	58 (55,8 %)	74 (69,2 %)	44 (42,3 %)	33 (30,8 %)	2 (1 %)					
Principingumas	21 (10%)		61 (28,9 %)		54 (25,6 %)		49 (23,2 %)		26 (12,3 %)	
	7 (6,7 %)	14 (13,1 %)	33 (31,7 %)	28 (26,2 %)	30 (28,8 %)	24 (22,4 %)	22 (21,2 %)	27 (25,2 %)	12 (11,5 %)	14 (13,1 %)
Taktiškumas mandagumas	104 (49,3 %)		107 (50,7 %)		-		-		-	
	35 (31,7 %)	69 (64,5 %)	69 (66,3 %)	38 (35,5 %)						
Kuklumas	29 (13,7 %)		91 (43,1 %)		69 (32,7 %)		18 (8,5 %)		4 (1,9 %)	
	14 (13,5 %)	15 (14 %)	47 (45,2 %)	44 (41,1 %)	32 (30,8 %)	37 (34,6 %)	7 (6,7 %)	11 (10,3 %)	4 (3,8 %)	
Stropumas	136 (64,5 %)		65 (30,8 %)		6 (2,8 %)		4 (1,9 %)		-	
	72 (69,2 %)	64 (59,8 %)	26 (25 %)	39 (36,4 %)	4 (3,8 %)	2 (1 %)	2 (1 %)	2 (1 %)		

Iniciatyvumas	142 (67,3 %)		69 (32,7 %)		-	-	-
	49 (47,1 %)	93 (86,9 %)	55 (52,9 %)	14 (13,1 %)			
Atsakomybė	211 (100 %)		-		-	-	-
	104 (100 %)	107 (100 %)					
Ryžtingumas	199 (94,3 %)		12 (5,7 %)		-	-	-
	92 (88,5 %)	107 (100 %)	12 (11,5 %)				
Teisingumas objektyvumas	206 (97,6 %)		5 (2,4 %)		-	-	-
	104 (100 %)	102 (95,3 %)		5 (4,7 %)			
Reiklumas sau	150 (71,1 %)		61 (28,9 %)		-	-	-
	60 (57,7 %)	90 (84,1 %)	44 (42,3 %)	17 (15,9 %)			
Reiklumas kitiems	90 (42,7 %)		121 (57,3 %)		-	-	-
	30 (28,8 %)	60 (56,1 %)	74 (71,2 %)	47 (43,9 %)			
Sąžiningumas	211 (100 %)		-		-	-	-
	104 (100 %)	107 (100 %)					
Pareigingumas	211 (100 %)		-		-	-	-
	104 (100 %)	107 (100 %)					
Komunikabilumas	203 (96,2)		8 (3,8 %)		-	-	-
	104 (100 %)	99 (92,5 %)		8 (7,5 %)			

Kritika sau	87 (41,2 %)		98 (46,4 %)		26 (12,3 %)		-		-	
	21 (21,2 %)	66 (61,7 %)	62 (59,6 %)	36 (33,6 %)	21	5 (4,7 %)				
Tolerantiškumas	155 (73,5 %)		51 (24,2 %)		5 (2,4 %)		-		-	
	69 (66,3 %)	86 (80,4 %)	32 (30,8 %)	19 17,8 %	3 (2,9 %)	2 (1,9 %)				

M – būsīmieji kūno kultūros mokytojai;

T- būsīmieji treneriai.

3 PRIEDAS

7 lentelė

Tiriamų merginų chi kvadratu skirstinys pagal kultivuojamas sporto šakas (N=55)

Kultivuojamos sporto šakos	Gautas rezultatas (o)	Tikėtinas rezultatas (e)	Skirtumas tarp tikėtino ir gauto rezultato (O-e)	$(O - e)^2$	$\frac{(O-e)^2}{e}$
Žaidimų sporto šakos (krepšinis, tinklinis, futbolas, ir kt.)	9	6,875	2,125	4,5156	0,5
Aerobika, gimnastika ir kt.	26	6,875	19,125	365,76	14,06
Dvikovos ir jėgos sporto šakos (dziudo, imtynės, boksas ir kt.)	3	6,875	- 3,875	15,02	5
Lengvoji atletika	3	6,875	- 3,875	15,02	5
Plaukimas	3	6,875	- 3,875	15,02	5
Orientavimasis	4	6,875	- 2,875	8,27	2,07
Irklavimas ir slidinėjimas	4	6,875	- 2,875	8,27	2,07
Dviračių sportas	3	6,875	- 3,875	15,02	5
Iš viso	55	55	-	$X^2 = 38,7$	

$$n = (k - 1) n = 1$$

$$n = (2 - 1) (8 - 1) = 1 * 7 = 7$$

$$x^2 (7) = 38,7$$

$$p < 0,05$$

Tiriamų vaikų chi kvadratu skirstinys pagal kultivuojamas sporto šakas (N=156)

Kultivuojamos sporto šakos	Gautas rezultatas (O)	Tikėtinas rezultatas (e)	Skirtumas tarp tikėtino ir gauto rezultato (O-e)	(O - e) ²	$\frac{(O-e)^2}{e}$
Žaidimų sporto šakos (krepšinis, tinklinis, futbolas, ir kt.)	73	19,5	53,5	2862,25	146,78
Aerobika, gimnastika ir kt.	5	19,5	- 14,5	210,25	10,78
Dvikovos ir jėgos sporto šakos (dziudo, imtynės, boksas ir kt.)	24	19,5	4,5	20,25	1,04
Lengvoji atletika	21	19,5	1,5	2,25	0,12
Plaukimas	19	19,5	- 0,5	0,25	0,01
Orientavimasis	7	19,5	- 12,5	156,25	8
Irklavimas ir slidinėjimas	4	19,5	- 15,5	240,25	12,32
Dviračių sportas	3	19,5	- 16,5	272,25	13,96
Iš viso	156	156	-	$X^2 = 193,01$	

$$n = (k - 1) (n - 1)$$

$$n = (2 - 1) (8 - 1) = 1 * 7 = 7$$

$$x^2 (7) = 193,01$$

$$p < 0,05$$

**Informacijos šaltinių įtakos pasirenkant specialybę tarp norinčių tapti
kūno kultūros mokytojais chi kvadratu skaičiavimo skirstinys (N=104)**

Informacijos šaltiniai	Gautas rezultatas (O)	Tikėtinas rezultatas (e)	Skirtumas tarp tikėtino ir gauto rezultato (O-e)	$(O - e)^2$	$\frac{(O-e)^2}{e}$
Treneris	68	43,5	24,5	600,25	13,8
Kūno kultūros mokytoja	41	43,5	- 2,5	6,25	0,14
Klasės vadovai	34	43,5	- 9,5	90,25	2,07
Tėvai	77	43,5	33,5	1122,25	25,8
Draugai	37	43,5	- 6,5	42,25	0,97
Žiniasklaida	14	43,5	- 29,5	870,25	20
Sporto varžybų lankymas	60	43,5	16,5	272,25	6,26
Kiti šaltiniai	17	43,5	- 26,5	702,25	16,14
Iš viso	348	348	-	$X^2 = 85,18$	

$$n = (k - 1) (n - 1)$$

$$n = (2 - 1) (8 - 1) = 1 * 7 = 7$$

$$x^2 (7) = 85,18$$

$$p < 0,01$$

**Informacijos šaltinių įtaka pasirenkant specialybę tarp norinčių tapti
treneriais chi kvadratu skaičiavimo skirstinys (N=107)**

Informacijos šaltiniai	Gautas rezultatas (O)	Tikėtinas rezultatas (e)	Skirtumas tarp tikėtino ir gauto rezultato (O-e)	$(O - e)^2$	$\frac{(O-e)^2}{e}$
Treneris	88	32,75	55,25	3052,53	93,20
Kūno kultūros mokytoja	22	32,75	- 10,75	115,58	3,53
Klasės vadovai	8	32,75	- 24,75	612,56	18,7
Tėvai	45	32,75	12,25	150,1	4,58
Draugai	43	32,75	10,25	125,56	3,83
Žiniasklaida	9	32,75	- 23,75	564,06	17,22
Sporto varžybų lankymas	37	32,75	4,25	18,06	0,55
Kiti šaltiniais	10	32,75	- 22,75	517,56	15,8
Iš viso	262	262	-	$X^2 = 157,41$	

$$n = (k - 1) n = 1$$

$$n = (2 - 1) (8 - 1) = 1 * 7 = 7$$

$$x^2 (7) = 157,41$$

$$p < 0,01$$

Chi kvadratu kriterijaus lentelė (Charles, C. M. 1999)

Skirtumas	0,05	0,01
1	3,841	6,635
2	5,991	9,210
3	7,815	11,345
4	9,488	13,277
5	11,070	15,086
6	12,592	16,812
7	14,067	18,475
8	15,507	20,090
9	16,919	21,666
10	18,307	23,209
11	19,675	24,725
12	21,026	26,217
13	22,362	27,688
14	23,685	29,141
15	24,996	30,578
16	26,296	32,000
17	27,587	33,409
18	28,869	34,805
19	30,144	36,191
20	31,410	37,566
21	32,671	38,932
22	33,924	40,289
23	35,172	41,638
24	36,415	42,980
25	37,652	44,314
26	38,885	45,642
27	40,113	46,963
28	41,337	48,278
29	42,557	49,588
30	43,773	50,892